

Уладзімір Някляеў

Паэмы

**Мінск
Лімарыгус 2010**

УДК 821.161.3
ББК 84(4Беи)
Н 99

ISBN 978-985-6968-07-8

© Някляеў Уладзімір, 2010
© ТАА «Лімарыус», 2010

ПАЭМА — ВЕРА

(Уступ)

Шлях мой зямны, Айчына...
На схіле

кожнай вярсты

Толькі ты за плячыма,
Наперадзе —
Толькі ты.

Існаць мая, Айчына...
Не дзякую за карэнні...
Дзякую за магчымасць
Сумнення
У несумненным.

Праўда мая, Айчына...
З прыцемкаў, сутарэнняў
Бачацца
Далячыні

Светлага разумення.
Споведзь мая, Айчына...
Дадзена

птушцы і зверу
Блакітна крычаць вачыма: —
Веру!
Веру!

Вера!..
Вера мая... Айчына.

1970

ТРЭЦІ ТРАМВАЙ

1

На тым прыпрынку трэцяга трамвая,
Дзе вецер узвіваў газет ашмоцце,
Дзе год амаль
 вісела на слупе
Аб'ява:
«Прадаецца піяніна...»

На тым прыпрынку трэцяга трамвая,
Дзе пад калонкай бразгацелі вёдры
І доўга біў вады струмень шыпучы,
Пакуль мяне суседкі разглядалі...

На тым прыпрынку трэцяга трамвая,
Дзе астравы азёрныя маўчалі
І возера затойвала дыханне,
Калі рука мая ЯЕ руку кранала...

Дзе вецер узвіваў газет ашмоцце,
Дзе пад калонкай бразгацелі вёдры,
Дзе астравы азёрныя маўчалі...
Нідзе цяпер ЯЕ ўжо не сустрэць мне.

* * *

Не ведаю даўно,
 які трамвай,
Адкуль і да каго ЯЕ прывозіць,
І, каб спаткаў, цяпер бы ўжо адрозніць
ЯЕ ад іншых і не змог, бадай.

Але калі ўспаміны цераз край
Нахлынуць раптам, сэрца замарозяць,—
Я лёс прашу: які трамвай ні возіць
Цяпер ЯЕ — сустрэнемся няхай.

І хай усё, што стала ў нас былым,
Што расплылося, нібы ў небе дым,
На момант зноў жывую плоць набудзе.

Жыве ў нас памяць, што там ні кажы,
Дапамажыце нам сустрэцца, людзі,

Трамвай, спаткацца нам дапамажы.

2

Трэці трамвай —
юнацтва маё,
Каханне маё —
трамвай.
Хіба ты ўсё і пра ўсіх забываеш?
Што ж ты
не дапамагаеш?
Коціцца, грымкае, звоніць трамвай:
— Я забываю — і ты забывай,
Усё забывай, што з табой ні здараецца!

Не забываецца...

Дзе,
на якім мне прыпынку чакаць?
Трэці трамвай,
Парай, падкажы...
Столькі людзей, для якіх я чужы,
Што немагчіма каханых губляць!
Ды і сярод найбліжэйшых табе
У час, калі дробязна любую страціш,—
Жывеш, нібы на тваім ілбе
Выпалена пракляцце.

Дробязна страціў я...
Дробязна жыў...
Трэці трамвай,
дапамажы!

3

Вынес трамвай ЯЕ.
На! Сустракай!
Вынес, нібы апаліў.
Што ж ты зрабіў са мной,
Трэці трамвай!
Што ж ты зрабіў?
Можа,
ты вынес зусім не ЯЕ?
Можа,
ЯНА не ТАЯ?

Бачыш: зусім не пазнае.

Нават не ўспамінае.

Бачыш ты, карнік!

Яна не адна!

Бачыш:

вунь з тым.

Што ты звоніш і скачаш?!

Бачыш:

яго абдыме яна!

Бачыш?!

— Бачу,— прагрымкаў трамвай,—

і павер,

Дружка мой, гэта не зрада.

Тое сапраўднае ў нас, што цяпер,

А што было, тое ўжо не сапраўднае.

Людзі ўваходзяць,

Выходзяць з мяне —

і забываюць.

Хіба мне хто п ры сустрэчы кіуне!

Не,

не ківаюць.

Хай іх. Мне што?

Я жалезны трамвай.

Усе забываюць — і я забываю.

Але бывае, што нават трамваю

Трэба, каб нехта яго ўспамінаў.

Хай наша памяць — сляды на вадзе,

Хай немагчыма помніць глыбока,

Ды немагчымей,

калі адзінокі

Нехта з трамваяў ці нехта з людзей.

Так што, лічы, я цябе зразумеў,

Сам бы ўцякаў ад нудоты сабачай...

Каб не па рэйках хадзіць умей,

Толькі б ты,

Дружка,

мяне тут і бачыў.

Але ўспаміны ты

лепш не кранай,

Усе забываюць — і ты забывай.

Усё забывай,

дзе і што ні здарaeцца!

Не забываецца...

Трэці трамвай...

* * *

Усё больш сяброў — і менш...
 Такая справа...
І зойме раптам адзінота дых,
І ты вярнуць хацеў бы нават тых,
Каго вяртаць даўно не маеш права.

Як на слупах пажоўкляя аб'явы,
У памяці размыты твары іх,
Былых каханых і сяброў былых;
І іх вяртаць — балючая забава.

Яны прайшли, я к вёсны альбо зімьи,
Яны ў трамваях пралятаюць міма,
Ніхто з іх нават не зірне назад,

Ніхто не скажа, хто ў тым вінаваты,
Што ўсе мы неяк прадчуваляем страты,
Але ніяк не пазбягаем страт.

КАЖУХ

Серп згубіла жняя,
Парэзалася змяя.
Не змяя —
змейка.
Не жняя —
жнейка.

Дзяцінства.

Не страшна мядзянкі,
А страшна вядзьмаркі.
Яна жыве за рэчкаю
З ваўком і авечкаю.
Воўк авечку не дзярэ,
Ляжыць на баку:
До дзяцей на дварэ —
Хопіць ваўку,
— Як воўк вые?
- У-у-у!..

Не страшна.

Лугі гудзелі восамі,
Дзе бегалі мы босья.

Грамы маланак кованкі
Кавалі перунамі,
А мы гулялі ў хованкі
З маланкамі,
З грамамі.

Бярэ лімонку Лёнька:
— Во гэта
чака.

...Пакласці на касцёр лімонку
І чакаць.
Лёнька — глянь! — пры рэвалверы:
"Збоч! Не падыходзь!.."

Першыя піннеры
Мацук і Гродзь,

На іх чырванакрыла
Гальштукі палаюць.

— Лёньку забіла!!!

...Хаваюць.

Пласты сырой зямлі
Зрываюца з лапат.

— Яны яго звялі!
А-а-а!.. Быў бы аўтамат!

— Ты што!
То ж дзеци!!
Гнат!!!

...Я вырастаў з дзічых апранах
Хутчэй, чым травы ў лета вырасталі.
Ды не ў дакор
за рост не па гадах
Абновы мне гады ў рады спраўлялі.

Ну што пашыеш з лахманоў вайны?
Якія ў вёсцы зрабаванай грошы?
А дзед бухторыў:
"Поліўка...
Бліны...
Някепская яда — і рост харошы".

Як ні зіма — так звычная бяды:
Што апрануць, каб халады агораць?

Маўчаў я злосна:
"Добрая яда!
У Лёнькі старшынёвага не горай.
Але ў мяне палаплены кажух,

А Лёньку на зіму спраўляюць новы..."

Дзед уздыхаў.
Дзед пераводзіў дух,
Казаў:
"У Лёнькі бацька
Не вясковы.
І старшыня. З тваім не параўнаць".

"Кіла ў яго! — злаваў я.— Сквапны. Хіжы.
А старшыня — дык заўтра могуць зняць.
Ён рыжы. П'е.
У нас не любяць рыжых.
Ім шчасце
Чорт
варожыць на ражнах!
Вядзымак ліе
Алей ім у маслёнку..."

Патроны мы шукалі ў бліндажах —
І тут лімонкай і забіла Лёньку.

Ягоны бацька з п'яных слёз апух,
А вечарам, памінкамі давіты,
Прынёс да нас пад пахаю кожух
І кінуў: "На!.. Хоць не табе пашыты".

Я закрычаў. Я ўрос плячыма ў печ,
Да кожуха баяўся дакрануцца.
Ігнат прасіў: "Вазьміце... Гэта ж рэч...
Вазьміце, людцы! Ну, вазьміце, людцы!.."

Знямеў
мой крык. Паплыў у очы змрок.
— Ачуйся ты! — Іgnata ў спіну белі.

А ён сваё: "Харошы кожушок...
Прымерайся... Навыраст Лёньку шылі.
Табе, бадай што, будзе ў самы раз,
Ты ўзяўся ростам!.. Вунь які ты выйшаў!.."

І белы свет перада мной пагас.
Дзед плакаў ранкам:
"Малайчына... Выжыў..."

...Я выжыў.
Мне хапае апранах.
І час не той. І музыка не тая.
Ды колькі ні жыву —
у страшных снах
На кажусе
На Лёнькіным
Лятаю.

ДЫКТАНТ

Мне дзесяць. Жнівень. Жоўтыя снапы.
Кручу ў гумне іржавую сячкарню.
Буркоча дзед: «От зараз дам па карку...»
Прыходзіць дзядзька: «Менш на дэве капы
У гэтym годзе...»
Дзед яму: «Сухмень...»
Над токам пыл. Гаркава нос казыча.
— Газету сёння ў паштара пазыччу.
— Старая?
— Не шчэ. За ўчара什ні дзень.
— Пра што там?
— Ат... Пра што за ўсё часцей...

Такі спакойны, роўны дзядзькаў голас.

— Памёр вось Колас.
— Хто памёр?
— Ды Колас.

Сячкарня «жыг» — і пальцы да касцей.

Гвалт. Цёткі. Гвалт.
— Да доктара!

Вязуць.

Падскокваюць па бруку дробна колы.
— А божухна! Усю руку змалола!..
— Жанілка ёсьць — то пенсію дадуць...

Бінты. Пахмурны доктар. На акне —
Замест фіранкі — на цвіках газета.
...Глядзеў, нібы са школьнага партрэта, —
І штосьці адбываляса ўва мне...

Пасля я сніў:
Дыктант. Апошні ўрок.
Настаўнік новы.
«Хто?.. Які?..»

«Сярдзіты!»
— Дзе сшытак твой?
— Забыўся дома сшытак.
— Знарок забыўся?
(Не зманіць.)
— Знарок.
— Гультай?
— Гультай.
— Але на шчырасць здатны.
Святле поле чыстага лістка...
Я ведаю, што напішу выдатна!
Ды не магу... Баліць, баліць рука!
З віною ў твар настаўніку гляджу.
Знаёмы вельмі... Той, што на партрэце!
Не... Як жа так? Яго няма на свеце!

Дыктую ён: «Сухмень. Няма дажджу.

У гэтым годзе менш на дзве капы
Нажалі жыта....»

І дыктант знаёмы!
«Мне дзесяць. Жнівень. Жоўтыя снапы».
Настаўнік усміхаецца: «Вядома...»

«Пра што там?»
«Ат... Пра што за ўсё часцей...»
Як добра ведаць, што было, што будзе!

«А суддзі хто?...»
Чакай, якія суддзі?

...Сячкарня «жыг» — і пальцы да касцей.

Прачнуўся.
Ранак. Радыё.
(Памёр!)
«За даўнасцю гадоў...» Дыханне маці...
Я слова пераблытаў у дыктанце!

— Тэмпература... Мокры, як бабёр...

Гвалт. Цёткі. Гвалт.

— Да доктара!

Вязуць.

Падскокваюць па бруку дробна колы.

Касцёл. Бальніца.

— Мне за мост, у школу,

Дыктант...

— Напішуць.

— Жытага жаць...

— Сажнуць.

Вавёркай сонца скача на сасне.

Бінты. Пахмурны доктар. Марганцоўка.

— Ну, ачуняеш —

будзе, брат, лупцоўка!

— ...Я сплю?

— Не спіш.

— Вы ў сне са мной?

— Не ў сне.

— Дыктуйце.

— Што?

— Няма дажджу. Сухмень.

— Палае ўвесь.

— Магчыма, сепсіс...

— Доктар!

— Я напішу выдатна...

— Добра, добра...

— Я напішу...

— Адно ўсё...

— Трэці дзень...

Партрэт выходзіць з класа, на акне

Гарыць сячкарня, курчыцца газета,

Паштар вавёркай скача на сасне...

— Я напішу...

— А ён усё пра гэта.

...І раптам так, нібы пасля дажджу:
Грыбы па лесе, верасень, каstryца,
Як не давалі — і далі напіцца...

На лаве ў лазні з паштаром сяджу,
Расказваю, як ён скакаў вавёркай,—
Паштар рагоча...
Добра паштару,

Што я жывы, сяджу з ім, гавару...
Харошая між намі йдзе гаворка.
Ды клічуць...
Чыста. Маладзік над хатай.
Зноў сон...
Зноў той...
Нібы заклаў душу!

І помню ўсё: не дапісаў дыктанта.
І ўсё надзею маю: дапішу.

ДАРОГА ДАРОГ (Урыйкі)

ТРАСА БАМА, ПАЧАТАК

Быкоў ратуюць рогі,
А коней — капыты...

Ракадныя дарогі.
Бясконцыя франты.

Агонь настыглай рэйкі
Не па руках рукам.
Закуты лёдам рэкі
На трасе Тында — Бам.

Цяжар не па нараду
Бяры на скат плячэй,
Каб выструніць ракаду
Над Волтаю хутчэй!

Не грэлі целагрэйкі.
І ўсё ж — такі загад —
БАМ выварочваў рэйкі,
Каб выжыў Сталінград.

Жагнае ў маць і ў бога,
Збівае вея з ног...
Ракадная дарога —
Глухі праклён дарог.

Глыбокі тыл... Мужчыны...
Іх лёс — чыя віна?..

Не час шукаць прычыны.
Айчынная вайна.

Народная. Святая.
Народ — адзіны род.
Ён касты не стварае.
Народ як ёсць народ.

Народ — Купала, Ленін,
І кожны з нас — народ...

Не збіў нас на калені
Той сцюжны, страшны год,

І не было на БАМе
Ні крыўд, ні каст, калі
Народ са шпал зубамі
Выцягваў кастылі,

Намучаны, скалелы,
З фашызмам
бітву вёў
Ламамі, прыкіпельымі
Да чорных мазалёў...

Радзіма!
Лес ды поле...
Не адараўца вачэй.
Высока: доля, воля.
Напэўна, ты вышэй.
З табой
Табе я роўны,
І адрачэшся — твой:
Пакліч — устану, кроўны,
Як ліст перад травой.

Ракадная дарога!
Балючая зямля!
Спачатку — перамога.
Астатнія — пасля.

Пасля...
Не тое слова,
За ім
надзей склады.
Вайна і смерць — часова.
Жыццё і мір — заўжды.

Усё для перамогі:

І сталь, і хлеб, і кроў.

Ракадныя дарогі —
Артэрыі франтоў.

Без іх франты — франтоны,
Адкрытыя вятрам...
Па гулкіх перагонах
На фронт каціўся БАМ,

А там мацнеў, як заклік,
Густы гарматны гром,
І біў над Волгай Захад
Прастрэленым крылом...

НАГОРНАЕ, СТАНЦЫЯ

На паўнеба світанак ясніцца.
Промні —
выраем з рукава.
Вёска Красніца. Вёска Красніца.
Сцюжай спаленая трава.
Выйшла так, што ў бацькоўскім краі
Пуцявіна нас
Не звяла.
Ведаў толькі:
Была такая.
Сёння ўбачыў, якой была.
Скаланула душу, як выбухам.
Вёска Красніца,
Адбалі!
Ты згарэла ў раёне Быхава,
Галавешкі —
па ўсёй зямлі.
...Прыбіральшчыца
Ганна Свірыдаўна
Плача —
Голосу не чуваць.
Спіць гісторыя ў футры выдравай,
Спіць,
як з кніжкі старонку выдrala,

Каб мінулае не чытаць.
Памяць сцежана белымі ніткамі,
Але ўслухайся —
І замры:
Называюць сябе
н е д а б і т к а м і
Вёскі Красніцы жыхары.

...Як спалілі немцы людзей і вёску, сабраліся мы, недабіткі, у лесе. Хто й цэлы, а больш пакалечаныя. Я мужыка свайго на плячах цягнула. Ён зваліўся у снег, а я ўсё паўзу, усё мне цяжка, Толькі калі людзі спыталіся: «Аня, ты чаго паўзеш?» — усхапілася. Божухна, а дзе ж я падзела яго?.. За паўварсты знайшла, ён ужо і качанець пачаў. Кажа: «Магла б не вяртацца, усё адно памру». Крыві вельмі многа з яго вылілася. Пакалечаным, ведаецце, трэба, каб цёпла бы-ло, каб есці добра. А тут холадна — і есці няма чаго. Адну кару з дрэў. Мужык мой, яшчэ жыў трохі, просіць: «Схадзі ты на дарогу, можа, яблыкаў конскіх назбіраеш». Дык са мной шмат хто пайшоў, і пасля хадзілі. Набярэш гэтых яблыкаў мёрзлых, сядзеш ля кастра і трэш іх, трэш, трэш... Колькі каліў аўса знайдзеш, калі аўсом каня кармілі,— і лускаеш, як семкі. Ой, усё ў мяне ў вушах голас мужыка стаіць пра гэтая яблыкі: «Не магу больш адной карою... Конскіх яблыкаў пашукай...»

Горны плач прашыў шаравою
Бліскавіцаю Дашука¹.
Як там, Віця, кіно здымаюць?
Не работа, відаць, а страх.
Не вытрымліваюць, згараютъ
Стужкі ў чорных пражэктарах.
Кіламетрамі смерць накручана,
На паўпальца
не адкруціць.
І не мёртвым — жывым балоча.
Мёртвым — сказана —
Не баліць.

¹ Кінарэжысёр В. Дашук перад паездкай на БАМ здымаў пра Красніцу дакументальны фільм.

...Ад голаду Стасіна Аньота, суседкі маёй дачушка, на трэцім тыдні памерла. Дзе ёй тую кару, хоць і пажаваную, есці — чатыры годзікі было. Жывоцік так успух — яна ўжо яго ручкамі абняць не магла. І не плакала ўжо, не прасіла нічога. Толькі нібыта спіць і прачнецца, вочы расплюшчыць і прашэпча ціха, ледзь пачуеш: «Мама...» Пахавалі мы яе. Праз дзень, можа, зноў чуем: на дарозе страляніна. Мы тады што ж — далей у лес... Ноччу нібыта штурхнуў мяне хтось. Падымая галаву, а Стася кругамі па палянцы кружыць, кружыць, быццам ісці некуды хоча, а не ведае, у які бок. Я да яе: «Стася, Стася...» Як кінецца да мяне: «Ой, Ганя, нядобра мы з табой Аньоту паклалі. Камень каля жывоціка пакінулі, цісне ён. Чуеш: бедная, плача...» Вот, так і не адышла яна, і пасля вайны такой засталася...

Віця, што гэта?.. Дзе мы, Віця?..
Нас паставілі да сцяны?..
І ў магілах, відаць, баліць ён,
Зыржавелы асколак вайны.
Хлопцы слухаюць — зрок цямнее.
Словы курчацца, як лісцё...

Віця, мы ж пра іншае ўмеем!
Пра вясёлае!
Пра жыццё!

ЗАЛАЦІНКА

Плешчуць беленъкія хусцінкі —
Круг шырокі!
Беларусачка-Залацінка
Пад прыпейкі ляціць у скокі:

Ой ты, бамавец мой,
Што ты чырванееш?
Навучыўся працеваць —
Цалаваць не ўмееш...
Брыгадзір, брыгадзір,
Залатыя зубы,
Я за мір, і ты за мір —
Не кусай мне губы...
А на небе зорачка,
А я думаў: жоначка.

Клікаў, клікаў — не чуе,
Няхай з богам начуе...

Сціхла музыка. Перадышка.
Смех вясёлае талакі.
Крочаць вуліцаю Кедышкі
Маладыя будаўнікі.

Яшчэ ўспыхвае, быццам жар
На кастрышчы,
прыпейкі рэха:

...Да мяне камісар
На дрызіне ехаў...

— Што ты смутен, Мікола Бусел?
Добры жарт
За язык не ўкусіць.
До маркотаю назаляць!
...Так далёка да Беларусі —
Нават гусі не даляцяць...
Мо з таго й зажурыўся зямляк,
Хоць звычайна ён усміхаецца,
Кожны дзень пачынаючы так,
Як галоўнае
Пачынаецца.

...Ледзьве скоцяцца,
Як са стрэх,
З сопак
познія яблыкі зорак,
Залацінка ўзлятае ўверх,
Як на спешным вяселлі
корак.

Багна выдыхне і ўдыхне,
Наспры шырачы, гул грамовы,
Што тайцца ў яе на дне
Ад перыяду ледавіковага.

Край якуцкі — не лепшы край,

Сланнік скроль ды імхоў заплешыны.
Над пасёлкам песню ўздымай,
Маладой
Грамадой
усцешаны.

Над зямлёй — стыглы пар,
Сіні дым — з-пад колаў.
Верхаводзъ, камікар,
Не марудзъ, Мікола!
Верхаводзъ — не заводзъ
Чутую пласцінку...

Наша кроў.
Наша плоць.
Наша
Залацінка.

Тут
Нам
Працацаць,
Віраваць
Маторамі,
І дарогі
ствараць,
І ствараць
Гісторыю.

...Зноўку ў круг,
Перавёўшы дух.
Плещчуць ластаўкамі хусцінкі...

Я без песенъ тваіх аглух,
Залацінка.

Як за вокнамі павуцінка,
Ты ляціш
у мроіве сноў.
Адгукніся мне,
Залацінка,
Белы ветразъ,

туті ад вятроў.

Мару
з рызыкай заручаоць,
Ёй — за далеч снягоў,
Дзе, пакінутая, залачае
Залацінка
Смутку майго.

БЕРКАКІТ

Да пары, калі маманты вымерлі,
З глыбіні,
Пralамаўшы граніт,
На паверхню рвануўся — і вынырнуў
Вугальны кіт
Беркакіт.

Доўга-доўга ляжаў ён, скуты
Зашарэлай лядоўняй-зямлёй.
На яго глядзелі якуты
І здзіўляліся: ой-ёй-ёй!..

А пасля
ля кастра пячорнага
Быў прыдуманы сказ такі:
Каб злавіць гэтую рыбу чорную,
Апантаныя, з неба зорнага
Сыдуць волаты-рыбакі...

І яны прыйшлі, апантаныя
Ўтаймавальнікі мерзлаты,—
Узнялася
зямля
фантанамі,
Нібы ў нетрах,
Неўтаймаваныя,
Выгіналі хрыбты
Кіты.

Захісталіся долы ўздыблена,

Чэзлі скалы ў сляпым агні.
Біла доўтім хвастом,
Як рыбіна,
Рэха гулкае ў глыбіні.

...Слухаў рэха ссівелы Берка.
Бачыў: смерч над сопкамі рос.
І сказаў якут:
«Для праверкі
Пакажыце вы мне паперку.
Я не веру, што вы з нябёс.

Ваша сіла — жалезная, злая.
Не пра гэткую
Продкаў сказ.
Я, нашчадак шамана Баркая,
Не пазнаў вас. Не ведаю вас.
Што шукаеце? Што вам трэба?..»
Выйшаў Лебедзеў²,
Сын нябёс:
«Я нядаўна вярнуўся з неба.
Вось і зорку адтуль прынёс».

Берка зорку крануў асцярожна,
Пыхнуў люлькай:
«Кажы далей...»

«Неба зорнае вельмі прыгожае.
А зямля прыгажэй.
Даражэй яна сэрцу, ворная,
Трактарамі і танкамі змораная.
Дрэмле хлеб і жыщё ў раллі...
І шляхі нашы, трасы зорныя,
Па зямлі ідуць, па зямлі.
Вінаваты хіба араты,
Што пад плаугам баліць яна?..»

Зноў якут ціха зорку пакратаў,
Пыхнуў люлькай:

² Касманаўт Валянцін Лебедзеў быў на БАМе са студэнцкім будаўнічым атрадам МАІ.

«Не вінаваты...
Вось у гэтым якраз віна.
Я, нашчадак шамана Баркая,
Да нябёс не дарос... не дастай.
Думаў: час скрэзь мяне працякае...
Рыба плавае... птушка лятае...
Для чаго ўсё? — сябе я пытаў.
Дзеля хвілі, каб жыў я, Берка?..
І не мог я спаць па начах:
Гляну ў Берку, нібы ў люстэрка,
Б'юся з Беркам на кулаках.
Доўга біўся... Нарэшце дазнаўся,
Зразумеў сівой галавой:
З кім бы я за жыщё ні змагаўся —
Я адчайна змагаўся з сабой.
Сілы ў кожным з нас больш, чым даверу...
Ды з'явіліся мы на зямлі
Не душыць яе дымам шэрым,
Не на беркаўцы
золата мераць,—
А каб рыбы і птушкі жылі».

...Змоўк —
і люлькай не пыхкаў Берка.
Плыў над сопкамі дым густы.
Шаргацелі, нібы паперкі,
На паваленых дрэвах лісты.
Вечар поўніўся зорным звонам —
І здалося, бачыць зямля,
Як ляціць
Травінка зялёная
Ля касмічнага карабля.

ДАВЕДКА АБ НАРАДЖЭННІ

Судовая справа

1

Год пасляваенны. Год работны.
Шчэ з руін не выветрыўся дым,
А на танцах, звыклыя да поту,
Кірзачы і хромавыя боты
Рэжуць полькі

кrokам страявым.

Год надзейны. Год пасляваенны.
Шчэ падлікі страт не пайменныя —
І маўчаць хатынскія званы,
І да мёртвых —
літара за літарай
З плачам, галашэннямі, малітвамі —
Пісьмы йдуць
На той канец
Вайны.

Год пасляваенны. Год гаротны.
Шчэ жыццё паўзводнае, паротнае,
Хлеб па картках і па картках соль,
І людзей — хоць ёсць таварыш Сталін,
Хоць перамаглі і адстаялі —
Аніяк не адпускае боль.

Ён — нібы пад рэйкамі ўзыўчатка.

2

Касавіца.
Ліпень напачатку.
Не да святаў. Хутка час жніву.
Старшыня пахукаў на пячатку,
Пляснуў па даведцы —
І жыву.

Першы сорт. Пасляваенны выраб.

Чым прырода апраўдала выбар:
Быць
альбо не быць мне
на зямлі?
Як неверагодны выйгрыш выпаў?
Бацьку
Снайпер выбіваў — не выбіў,
Маці ў роў вялі — не давялі.
Вось з вайнай
мая прамая сувязь,
Лёсаў і крыві густая сумесь,
Што праз марлю год
не працадзіць.
Памяцю сваёй
Я не свабодны:
Сутыкненне нацый і народаў
Вырашала —
быць мне ці не быць.

А душа мая
Шукала цела.

3

Быць хацела! Дыхаць ува мне!
Ля траншэй цвіла рамонкам кволенъкім,
Калі дотаў стракатала конікам...—
Не! -

Новенъкі,
Бліскучы,
З меткай «супер»,
Не з'явіўся — выжыў я насуперак
Вайнэ.

На прамежжы
Азіі з Еўропай
Як хачу
свячу ружовай попай,
Знаць не знаю пра сваё жыццё,
Крэўны сын

Някляева Пракопа,
Стасі Магер
Роднае дзіцё.

4

Тroe нас.
Ніводны не забіты.

5

Сорак шосты.
Даспявае жытa.
Час вялікіх спраў —
не да малых!..

Нават чарку кінуў недапітай
Схаршыня на хрэсьбінах маіх.

Старшыня — начальнік адмысловы.
Франтавік.
Герой.
Гвардзеец.
Франт.
Казыраў ён нетутэйшым словам
«Факт» —
І парыпваў кабурою новай,
Медалямі, слепячы, звінеў...

Ён сказаў на хрэсьбінах прамову.
Вось што я з прамовы зразумеў:

Факт,
Што набірае моц Радзіма.
Факт,
Што ў нашых ворагаў інфаркт.
Факт,
Што жыта сёлета ўрадзіла.
Нарадзіўся я — таксама
Факт.

Факт яшчэ, што банда паліцаі

Не дабіта ў Суцькаўскім бары...

«Ды пра паліцаю — абяцаю»,—
Шчоўкнуў старшыня па кабуры.

Той парою
Шчоўкалі заўзята...

6

Ноччу бралі Кабянка Ігната,
Першага бандыта на раён.
Узялі. Вяскоўцам паказалі.
— Ён? — спыталі.
— Гэты, — адказалі.
А сівы Стапулъ сказаў:
— Не ён.

7

Трох красунь-нявестак Стапулёвых
На сухах таполевых, вясновых
Весела
Ігнат павесіў быў:
Першую — бо мела кроў чужую,
Бо хавала першую —
другую,
Трэцюю...—
Бо троіцу любіў.

З імі побач, на сухах кляновых
Трох сыноў-асілкаў Стапулёвых
Кабянкова банда падняла:
Першага — бо выкрай вартавога,
Бо не выдаў першага —
другога,
Трэцяга...—
Каб троіца была.

Тры начы і дні гайдай іх вецер...

Ці на вецці ружавее квецень,
 Ці лісты асення ляцяць,—
 Гэтыя тры клёны,
 Тры таполі
 Дзень і ноч на Стапулёвым полі
 Шэпчуцца,
 Калышуцца,
 Шумяць.

А Стапуль сваё:
 — Не ён. Не гэты.

Сорак шосты.
 На зыходзе лета.
 Сад. Калыска. Вечар.
 Ля вулля
 Падаюць самлелыя ранеты.

Роіцца натоўп ля сельсавета.
 Суд сягоння.
 Судзяць Стапуля.

Суд у фрэнчах.
 Хросны мой за сведку.
 Ён суду паказвае даведку
 З дзірачкай ад кулі на ражку.
 Холадна ў прасцяг глядзіць ахова.
 Кожнае тут сказанае слова
 З хаты ў хату йдзе па ланцужку.

СУД

Прагакольны запіс

Хросны (то запнецца, то саб'ецца):³
— Па законах новых, па савецкіх
Я панёс малога ў сельсавет.

Г о л а с

Мог і без малога.

Х р о с н ы
Дык не ведаў.

Думаў, як хрысціць...

С у д
Адзін?

Х р о с н ы
З суседам.

С у д

Стась Стапуль сваяк вам?

Х р о с н ы
Так, сусед.

С у д

Дык сусед або сваяк?

Г о л а с
Суседзі.

Х р о с н ы

Старшыні няма.

«Чакайце, едзе...»

А ў мяне і час быў, як знарок.

Ну, сядзім.

Чакаем. Словы доім...

С у д

Што?

Х р о с н ы

Гамонім. Уваходзяць двое:

Старшыня і гэны...

Кабянок.

С у д

Без канвою?

Х р о с н ы
Той пасля заскочыў.

Старшыня счарнелы —

нават вочы
Быщам з галавешкамі на дне.
Кажа: «Факт. Пазналі гада дома».
Я кажу: «Дык чалавек вядомы».
А Стапуль як ёсць упёрся:
«Не».
Старшыня ўдыбкі — і на старога:
«Пакажы мне Кабянка другога!
Ворага шкадуеш, маць тваю!..»
С у д
Далікатней...
Тут жанчыны, дзеци.

С т а п у л ь
Прызнаю ўсё існае на свеце.
У звярах людзей не прызнаю.
Х р о с н ы
От, сказаў ён так — і я паверый.
С у д
Дзе Стапуль сякеру ўзяў?
Х р о с н ы
Сякеру?..
Каля печы, мусіць... Каля дроў.
Г о л а с

Сам прынёс!
Якія летам дровы!
Х р о с н ы
Кабянок жа гэны — звер здаровы.
С т а п у л ь
Без сякеры нельга ля звяроў.
С у д
Так. Далей?

Х р о с н ы
Ён кінуўся на Гната.
С у д
Хто?
Х р о с н ы
Стапуль.
С у д
А вы?
Х р о с н ы
Я вінаваты.

За руку схапіў:
«Чакай, сусед!»
Старшыня адразу з пісталетам;
Кабянок — убок,
 і скок... і гэта:
Выбіў старшынёвы пісталет.

З крыку і дзіця загаласіла.
Кабянок, нячыстая ён сіла,
Цэліца ў яго:
«Хто зробіць крок...»
Я яму: «Ігнат, пабойся бога...»
Старшыня загарадзіў малога.
Кабянок націснуў на курок.
І тады Стапуль яго
 сякерай...

Тут ужо набеглі...

Насцеж дзверы...

Выскачыў з малым я —

ледзь стаю...

С т а п у л ь

Вінаваты ў старшынёвай смерці...
Прызнаю ўсё існае на свеце.
У звярах людзей
Не прызнаю.

Г о л а с

А даведка?

Х р о с н ы

Ды была гатова:
Вось, знайшлі ў кішэні старшынёвай..
Нічыёй паперка стала б, каб...

12

Мне даведку тую не вярнулі;
Падшывалі —
Шчэ адну праткнулі
Дзірачку,
 такую ж, як ад кулі,
Там якраз, дзе прыназоўнік «аб».

Зноў шумяць
 Тры клёны,
 Тры таполі.
 Зноў бяды на Стапулёвым полі.
 Хата ссірацелая гарыць.
 Год пасляваенны. Год суровы.
 Шэпча вёска Стапулёвы словы.
 Я яшчэ вучуся гаварыць.

Я пакуль не ведаю, што лёсам
 Звязаны з сусветам,
 Што за лесам
 Столькі вышыні і шырыні,
 I што ўсім
 жыццю я абавязаны,
 А яно, як сноп той, перавязана
 Перавяслам лёсу старшыні.

...Я аднойчы ўстану сярод ночы
 I зусім спакойна гляну ў вочы
 Горкай,
 перакрученай,
 сірочай
 Стапулёвой праўдзе. I мане.
 А пакуль жыву, нібы ў разведцы:
 Кабянок скроздзь дзірачку ў даведцы
 З пісталета цэліцца ў мяне.

ГУСЛІ

Кажуць людзі: ў год раз ночки з гуслямі дзеў
З кургана, як снег, белы выходзе.
...І ўсё нешта пяе, што жывым не паняць.

Янка Купала

У краях,
Да якіх
ад нашых дуброў
Тры гады на кані скакаць,
Цар Арых
Зваяваў суседніх цароў
І пачаў адзін цараваць.

Два законы
Народам скароным
Арых
Абвясціў
скроль лямант і крык:
«Той,
хто будзе спяваць
Песні продкаў сваіх,
На калодзе
пакіне язык».

А каб сілай сваёй
За ўсе царствы мацней
Было царства яго —
Арых
Асуздзіў на страту
Слабых дзяцей
І нямоглых
старых.

Ён васалаў-царкоў
Пасадзіў на транкі,
Загадаў ім
выконваць закон.
«Ты мудрэйшы з мудрэйшых, —

Сказалі царкі, —
Прыйдзе свет
да цябе
на паклон».

І паклікаў Арых
Ваяводу свайго,
І сказаў яму:
— Слухай, Яман!
Над законам няма
Ні цароў,
ні багоў,
Ваяводы —
таксама няма.
А таму, — усміхнуўся Яману Арых, —
Ты цара, ваявода,
усцеш...

Па закону
На страту нямоглых старых
Першы
бацьку свайго
Павядзеш.
Пахіснуўся ад слоў гэтых
Волат Яман,
Здзёр даспехі з сябе,
як кару...
Але дыхавіцы
праглынуўшы туман:
«Павяду», —
адказаў ён цару.

Потым з катам дзяржаўным
Адзін на адзін
Так Арых размаўляў:
— Верны кат!
Па закону на страту
Нямоглы твой сын
Хай адкрые мне
спіс гэтых страт.
Кат ад слова царова
Прырос да сцяны,

Але ўкленчыў
і вышаптаў ён:

— У мяне, уладар,
Два

нямоглых сыны,
Над абодвумा
Роўны закон.

І паклікаў Арых
Да сябе гусляра,
Ды не граць
І не песні спяваць,
А сказаць,
Што няма над законам цара,
І ўсе гуслі

спаліць загадаць.

Не здзівіў гусляра
Цар загадам сваім,
Доўті векжыў на свеце гусляр,
Быў ён белым як лунь,
Як легенда — сівым...
І сказаў ён цару:
— Уладар!

Прад законам схіляюцца смерд і кароль,
І не мне перад ім бунтаваць.

Гуслі заўтра спалю...

Толькі сёння

Дазволь

Мне апошнюю песню зайграць.

Я магутнае царства тваё апяю,
Ваяводаў і катайтваіх,
Я вялікую мудрасць услаўлютваю...
І кіўнуў

галавою

Арых.

І крануў

свае гулкія гуслі гусляр
Так, што неба,
Як звон, загуло!..
Устрывожыўся цар:

То бялеў царскі твар,
То чарнёў,
 хочъ у песні было
Толькі тое,
На што найвышэйшы дазвол
Паслухмяны пясняр папрасіў...

Але песня
Хістала
 і горы, і дол!
Як па мёртвых,
Гусляр галасіў
Па смялейшых за ўсіх
 ваядодах цара,
Па адданейшых катах
 і паў...
І маланкай
Мільгнуў
Над плячом
Гусляра
Катаў меч —
 і на шыю
 упаў!
Царскі суд —
 правы суд.
Царскі гнеў —
 скоры гнеў.
Меч у царскай дзяніцы —
Пярун!
...А гусляр
 перасечаным горлам
 хрыпей
І цягнуўся...
Рукамі...
Да струн...
«Гэй вы, гуслі-самаграй!
Музыкі сівия!
Вы спявайце ў родным kraі
Песні векавыя.
І з небыцця вяртайце, гуслі,
Гусляроў у зрэб'і,

Непадкупных, неспакусных
Золатам і срэбрам.
Не збрайце толькі, гуслі,
Успамінаў хмары,
Як плылі над Белай Руссю
Войны ды пажары.
Як зямля яе стагнала,
Плакалі каменні...
Як было і так нас мала —
І як стала

меней...»

1980

ДАМБАЙ

Так блізка да неба —

хочъ зоры ў папаху зграбай.

Узняўшыся ўверх

па сцяжыне абрывістай, коўзкай:

«Дамбай!» — я гукнуў.

Пракацілася рэха: «Дамба-а-й»⁴.

І ценем прайшоў па вярнінях Мікола Гусоўскі.

— Куды вы? спытаў я.

— Нікуль.

— Адкуль?

— Ніадкуль.

Прайшлі альпіністы —

Элітныя дзеци прагрэсу.

— Са мной ты ці з імі?..

Рашай, як захочаш, пакуль

Кастры не пагаслі

І песні спяваюць чаркесы.

Мы рушылі побач

На полымя дальних кастроў.

Як страшна ісці з несмяротным

Хадою смяротнай!

— Скажы ты мне:

Зараз палююць у вас на зуброў?

— Палююць, — зманіў я.

І ён усміхнуўся гаротна.

Чабан ля кастра, прывітаўшы,

Падаў нам айран:

— Пітво без атруты...

Напітак нязвыклы для Рыму.

— Пра што ты, чабан?

— Пра жыццё.

Пра людзей я, алан⁵

Піто толькі кахаюць

Ды шчэ паміраюць без грыму.

Мы доўга маўчалі.

⁴ Дамбай (карачаеўск.) — зубр. Гара на Каўказе.

⁵ Алан (карачаеўск.) — сябар, дружбак.

На поўначы ветах патух.
Ступалі планеты сваім урачыстым парадам.
Ні хто мы,
Ні што мы — пра нас не пытаўся пастух.
І ўстаў я ісці.
А Гусоўскі прамовіў:
«Няпраўда».

— Няпраўда,— сказаў ён.—
Без грыму наш пот. Мазалі.

Чабан не спрачаўся:
— Я байку адну вам разбаю.
Жыў бай на Дамбай. Наладзіў ён рай на зямлі —
З віном і гульбою —

як рай той спатрэбіўся баю.

Ён зеллем апойваў сваіх ненадзейных служак,
І найміты везлі іх, сонных, пад шаты Дамбая.
І там ім казалі:
«Вы трапілі ўрай не за так —
За верную службу,
За вечную працу на бая».

Тры дні ім дарылі на райскія гульні. Пасля
Зноў зеллем пайлі, да бая прывозілі ўночы.
— Джу́гіты мае! Пасівела ад гора зямля,
Калі вас не стала!

І слёзы спалілі мне вочы!

Я неба маліў! І пачуў мяне бог:
«Забірай

Батыраў сваіх...»

Вас малітвы мае ажывілі!

Служыце мне верна —

І кожны з вас вернецца ўрай!

Служыце мне верна!..—

І верна

батыры

служылі.

— Знаёмая байка...

Ды я не служыў каралю:

Служыў я Вялікаму княству,

адзінай Айчыне.

Зрабіў, што паспей;

Што не здолеў — яшчэ адраблю:

На славу Айчыне

ёсць новая песня ў зачыне.

Адно разгадаў ты: вялікі я зведаў падман.

Ды праўдзе не здрадзіў,

Збіраў сваю праўду па жменыцы!..

— Дык хто ж вы такія? —

спытаўся нарэніце чабан.

І я прамаўчаў.

А Гусоўскі сказаў:

«Чужаземцы».

Падзякаваў ён чабану за айран, за агонь.

— Пара мне!..

На ловы гукаюць дубровы, на роздум.—

І свіснуў у пальцы.

І ўстаў, як укопаны, конь.

І прывідам знік чужаземец,

Што з Гусава родам.

— Сапраўдны джыгіт!

Не паверу ніколі, што госць...—

Апошняя іскры у кастры чабана балявалі.

— Скажы, чужаземец,

паэты ў краях ваших ёсць?

— Бывалі,— сказаў Я,—

Калі на зуброў палявалі.

Бывайце...

— Бывай. Калі нешта не так, выбачай...

Даспелі на досвітку

Зор залатыя арэхі.

Зграбаў я ў папаху іх,

Клікаў прастору: «Дамба-а-й!..»

Далёка кацілася,

тупала,

цокала,

шорхала рэха...

МАЛАНКА
Аповесць пра каханне

*Прайшила віхура. Грому ляскат
Ацих...*

*I ў хату ад акна
Ружовы шар з блакітным бляскам
Паплыў...
«Яна! Няўжо яна?..»*

*Нібыта сэрица пульсавала
У тым клубку, у шары тым,
Як быццам болем шар сціскала,
Як быццам радасць распірала...*

*«Няўжо яна?..»
Ён быў пустым,
Той шар,
Клубок той... Ён свяціўся
Наскрозь — і ўсё-ткі ў глыбіні
Спрадвечны змрок у ім клубіўся...*

*«Я помню ўсё! На ўсё забыўся —
І памяць спалена ў агні,
Маланка!
Асцярожна, людзі!..»
І явай сон той быў ці не —
Яна ўвайшла ў мяне праз грудзі
І разарвалася ўва мне.*

...Быў сон, які Маланкай звалі.
Ці гэта яву звалі так?..
Была яна.
Быў Ай-Кайлак,
Дзе несуцешна белі хвалі
У сцены гулкія пячоры...
Мы выбралі адну —
Касцёр
Там распалілі, скарб свой склалі —
І жыць там пачалі...
Мы зналі,

Што гэта ўсё — забава, я?арт,
Гульня свавольная, блазноты,
Што не ўцячы ад адзіноты —
І не знайсці яе...

На жар
Мы клалі мяса, палівалі
Віном...
Там ліўся вадаспад
З пітвом вясёлым,

рос там сад,
Дзе вольныя звяры гулялі,
І птушкі вольныя спявалі,
І віўся дзікі вінаград...
Там шмат гадоў таму назад —
Жыццё назад і смерць назад! —
Адно адно ми кахалі.

Кахалі ми...
О немач слоў!
О гукі гэтыя пустыя!
Каханне, шчасце, страсць, любоў...—
Навала слоў!
І ўсе — не тыя,
Усе — як сатанінскі грыб,
Што мае толькі назву грыба...
Нямая мы. Нямей ад рыб.
А можа, мы і праўда рыбы,
Якія мацерцы Вадзе
Сэнс вечнасці ахвяравалі...

Маланка берагам ідзе,
Сляды яе
 цалуюць хвалі,
З плячэй яе,
 з грудзей,
 з клубоў
Свято — тугое, залатое —
Сцякае...

Шчасце, страсць, любоў! —
Любое слова тут не тое,

Калі за ёй ляцяць стрыжы,
Плывуць, гукаючы, дэльфіны...

— Гамер! Што бачыш ты, скажы?..
«Па беразе ідзе жанчына».

Паэзія! Твой бог — сляпы!
Сляпія служкі ўсе! Нямія!..
Стаяць блакітныя слупы
Там, дзе Маланка косы мые.
Яна пакуль на той мяжы,
Дзе ўжо не суша, шчэ не мора...

— Гамер, што бачыш ты, скажы?
«Мяжу! — гукнулася прастора,—
Мяжу, якой не бачыш ты
Між выдыхам і рэхам слова...»

— Гамер!..
Дэльфіны на хвасты
Усталі ў варце ганаровай
Каля яе...

Нібы ў малъбе,
Прыбой аб скалы б'еща з гулам...
Што слова тут!.. Яна іх чула!..
«Іх рэха вернеца к табе».

Няхай вяртаецца...
Апроч
Таго, што маю — мець не трэба:
Пячора.
Мора.
Скалы.
Неба.
З Маланкай — дзень,
маланкай — ноч.

...Яна любіла ноч — і ўночы
Любіла плаваць...

З тых часоў
Міраж я бачу:

Цень жаночы
Страсае зоры з валасоў,
І падаюць пад ногі зоры...
А цень — навослеп, па сцяне —
У кропельках абдымкаўмора
Ідзе ў абдымкі да мяне...
О гэты самы першы дотык!..
Калі не помніш слова «досыць»,
Калі зусім не помніш слоў!..
Маланка! Срэбраная рыба!
Калі любоў — яна любоў!
Пагібел — дык яна пагібел!

...Хто мы такія? Скуль мы?
Дзе
Шукаць разгадку таямніцы?..
Куды нас грозны лёс вядзе?..

Бяжыць Маланка па вадзе —
У нетрах мора
Мрок клубіцца.

Я сплю. Звяры і птушкі спяць.
Дэльфіны спяць...
Без дай прычыны
Бяжыць — праз ноч,
Праз лёс — жанчына,
І зоры з валасоў ляцяць.

— ...Чаму цябе завуць Маланкай?
— Чаму Маланкай?.. Я паганка.
— Паганка.
— Так.
— З якой пары?
— А з той, калі адны звяры
Жылі на свеце...
Я тады была маланкаю сапраўднай,
Дачкою Грому і Вады...
Ты мне не верыш? Гэта праўда.
— Я веру: праўда. Гавары.

— Ты ведаеш паганцаў веру?
— Ну так... Перасяленне душ...
— Не толькі гэта... Я з намерам
Размову пачала... Мой муж,
Ну, будучы...
— Магу азвашца...
— Чакай! Са мной павінен ён
У навальніцу абвянчацца...
— Чаму? Нашто?
— Каб зняць праклён.

— З каго?
— З усіх.
Я варажбітка,
Паганка... Сцежкі нас звязлі,
Каб мы ўдваіх праклён знялі
З усіх,
з усіх, хто на зямлі
Жыве і памірае
Брыдка.

— Хто ж іх пракляў?
— Пярун. Мой бацька.
— За што?
— Каб хто з іх ведаць мог!-
— Дык Саваоф, біблейскі бог,
Пракляў таксама...
— Гэта цацкі!
Што Саваоф! Дзядок увішны:
Зрабіў — і ўжо пракляў тады...
А тут:

дзе знакі? дзе сляды?
Няведама адкуль мы выйшли,
Ідзём няведама куды.
Спакусы грэх — аброк ярэмны.
Не спакушайся да вянца...
А тут: праклятвы — і цемра.
І ні пачатку, ні канца.

— Дзе ж паратунак?..

Білі хвалі
У Зямлю —
Галгофу ўсіх галгоф...

— Адам і Ева
н е к а х а л і... ,
Таму пракляў іх Саваоф.
Ты разумеені?.. Грэх — прычына...

І зноў мы
 ўсюды і нідзе!..
І зноўку срэбная жанчына
Бяжыць па месячнай вадзе.
...— І ўсё ж:
Было спачатку слова,
Пасля:
 свяцло, вада, зямля...
— І сад пасля,
І ў ім змяя,
Прыдумаў нехта адмысловы
Легенду гэтую...
 Можа, свет
Ствараў паэт?.. Сляпы паэт.

— Чаму сляпы? Чаму, Маланка?..
— Я так, не слухай...
Я паганка,
Дачка Вады і Перуна,
І я не веру ў казку гэтую,
Але — ці богам ці паэтам —
Нашто стваралася мана,
Нянавісць,
хіжасць,
зайздрасць,
зрада?..
І што пам байкі з райскім садам,
Калі мы цягнем з веку ў век
Вось гэтую нечысць, пошасць свету?..
— Тады спытайся ты ў паэта,
Нашто ствараўся чалавек?

— Я ведаю. Нашто пытатца...
— Скажы.
— Каб нехта мог смяяцца
І плакаць мог,
Каб на ілбе
Ён нёс пазнання геній горды...
Для нас
 стварыла нас прырода,
Каб цераз нас
Спазнаць сябе.
— I ўсё ж...

Далоні!
Плечы!
Губы! —
Пасля:
 зямля, вада, свяцло...
— Перш, чым нічога не было,
Што ж называлі словы, любы?..
І што ў іх абалонках ёсць
З таго, што ё сц ь,— скажы на ліха?..
Вось слова:
 «СОН».
«Пячора».
«Госць».
А хто ён, госць?..

І нехта ціха
Гукнуўся:
— Я... -
 Касцёр патух,
Маланку я ў суцемках страціў.

— Я гаспадар пячоры.
Дух.
Нязваны госць на вашым свяце.

— Ты бачыш нас?!.
— Нашто мне зрок?
Я — дух пячор. Сусветны змрок.
Я цемрадзь — вечнасці статут...

І ўсё ж, як ты свято лучыны,
Свято маланак бачу:
Тут
Маланка ў вобразе жанчыны.
Я дапытаюся ў яе
Пра ўсё, што ты не дапытаўся...

І голас голасу азваўся:
— Чакай! Пакуль што не стае
Адной умовы: ён не кляўся.
Маланкі голас!.. Скуль?..
З нябёс?
З адвечнасці?..
У цемру ўрос
Я слыхам, зрокам і дыханнем:
— Каму я клятву не прынёс?!.
— Таму, што ты завеш каханнем.

— Апамятайся!
Хто ж кідаў
Да ног тваіх за клятвай клятву,
Калі не я?..
— Вось шоўк і дратва
У двух клубках. Іх лёс спрадаў.

Клубок шаўковы быў гарачы,
А драцвяны — што ледзяны.

— Але навошта мне яны?
— Што-небудзь бачыш ты?
— Не бачу.
— Тады адзін з клубкоў — на ўдачу —
Кідай у морак — і клубок,
Калі ўгадаеш, спаліць змрок.
— А не ўгадаю?..
— З цемрай вобдым
Ты ў нрорву паляціш без дна,
Бо клятвы ўсе твае — мана!

І я шпурнуў клубкі абодва!
І засвяцілася яна.

— Маланка!..

— Тайна шаравая...

Праменіцца, усім відна,

А хто яна ці што яна —

Ніхто не ведае, не знае.

Так і каханне... апякае,

Катуе, хмеліць, як віно,

А хто яно ці што яно —

Ніхто не ведае, не знае.

І толькі я — адна на ўсёй,

На ўсёй зямлі,— хай пакарае

Мяне за гэта лёс,—

я знаю:

Яно — маланка шаравая.

Кляніся мне. Кляніся ёй.

— Клянуся!

...І адкрыўся зорны

Сусвет над намі:

вечны змрок

Круціў зярняты зор, бы ў жорнах...

— Чакайце... — дух шапнуў пячорны.—

Тут ёсьць яшчэ адзін клубок.

...— Ты спіш?..

Як хораша на ранку!

— Я бачыў страшны сон, Маланка:

Я кінуў разам два клубкі!

— Ой-ёй, жахлівы сон які!

— Не смейся...

Значыць, ты паганка

З душой агню, жывеш вякі,

І ты павінна ў навальніцу

Вянчацца?..

— Так, каб зняць праклён:

Я — варажбітка, чараўніца...

— Які ўсё ж дзіўны быў той сон!..

— І мне быў сон!.. Ды на Купалу,

Не сёння...

Быщам я скакала
Цераз агонь, а той агонь
Нібыта не агонь, а конь —
Падняў мяне, узвіў...
Прапала! —
Паспела я падумаць... Нёс
Мяне той конь сярод нябёс,
Між бліскавіц, грамоў, аблокаў,
Між зорак, сонцаў і планет,
І там, дзе скончыўся сусвет,
Спыніўся на мяжы са змрокам,
Адкуль —
 з Нічога, з Небыщця! —
Пачуўся голас, як з-пад века:
— Кім хоча быць маё дзіця —
Маланкаю ці чалавекам?
— Кім быць хачу?.. А хто я ёсць?
Нашто мне —
Роспач,
Радасць,
Злосць?..
Куды і скуль мой шлях?.. Каб ведаць!
— Вось шлях табе,— азваўся змрок.—
Вось след табе. Ідзі па следу,
Не саступай ні кроку ўбок...

I ўпаў
Пад ногі мне
Клубок.
— Клубок?!

— Клубок агню: сціскала
Яго, як болем, пульсавала
У ім жывая кроў жыщця,
І я — на голас Небыщця —
За ім ступіла — і прапала.

— Прапала? Як?..
— А так: не стала
Мяне нідзе.
Ні ў чым.
Ні ў кім.

Я стала небыццём самім,
Але і ў небыцці — і ў ім
Я не была. Не існавала.

— Не разумею.

— Зразумець

Такое нельга.

Гата — смерць.

— Смерць бліскавіцы?

— Смерць людзей.

— Выходзіць, і душа сканае?..

На што ж надзею мець?

— З надзеяй

Адна надзея ёсць...

— Якая?

— Любоў, маланка шаравая,

Любоў:

ад нашага ярма —

Ад страху перад апраметнай

Збавенне... Сэнс жыцця і мэта,

І шлях, і след яго... Праз гэта

Яна — маланка;

І сама

Маланкай стала я праз гэта,

Там, за мяжой быцця Сусвету,

Дзе пават небыцця няма.

І нас праз гэта павянчаць

Павінен лёс у навальніцу,

Каб нам прад небам клятву даць:

А паклянёмся мы

кахаць

Так, як кахаюць бліскавіцы!

Кахаць адну і аднаго...

І бацьку мы гукнём майго:

Хай неба

Грозна скаланецца,

І зрушыцца зямля — і з трун

Падыме ўсіх, каго Пярун

Пракляў,

Каму спаліў ён сэрцы

Маланкамі,
 а тайну тых
Схаваў у таямніцы смерці,
У спратах, вечных для жывых.

Так! — за мільёнамі мільён —
Устануць дзееці ўсіх плямён,
Усе, хто гэты час здавён
Чакаў, як час выратавання!..
І сцішыць грознае дыханне
Пярун...
Ён здыме свой праклён!
І для людзей адкрые ён
Маланак тайну — дар кахання.

...Ты мне адкрыла гэты дар,
Маланка! —
 кара перунова,
Што ў вочы мне глядзіць сурова,
Маўчыць-пытае: ці гатовы?..

Ты мне адкрыла гэты дар —
Святы,
 святочны,
 каляровы:
Табе я кіну
 шар
 ружовы —
Мне вернецца
Блакітны шар.

...Прырода — гулкій бліскавіц.
Прыроду ўмеем — да драбніц —
Мы падрабіць...
З пустой бляшанкі,
Нібы сапраўдны
 гром грыміць.
І можна падрабіць маланкі.
Каханне можна падрабіць.
З сапраўдным —
страшна: найчасцей

Сапраўднае
маланкай слепіць!..

Калі насмерць заб'еца лебедзь,
Яно — сапраўднае — з касцей!..
З крыві!..

З падробным жыць прасцей.
І паміраць куды як лепей.
Ні вір
 не ўцягне з ім,
Ні топка...

Не падрабляйцеся!
Таропка,
За ноччуnoch і дзень за днём
Вы падрабляеце падробку,
Падробленую Перуном
І кінутую на Зямлю
У міг праклёну, гневу, кары...

Зноў бліскавіца! З грому! З хмары!
Аgnёm! Віхураю! Пажарам!..
Яе лаўлю. Яе люблю.

...Як мы каҳалі! Гэты дар!
Маланак жар нясцерпны гэты!..

Міналі дні...
Наш каляндар
Танчэў, няўмольна рухаў лета
На схіл, на сход...
Забранзавела,
Звінела скура нашых цел —
І не было спатолі целу...

А непазбежнае ў прыцэл —
Ды не! —
 ва ўпор ужо глядзела.

...Яна любіла noch — і ўночы

Любіла плаваць. З тых часоў
Я прывід бачу:
 ценъ жаночы
Страсае зоры з валасоў,
Вымае з косаў срэбны месяц...

Быў дзень дзеяты.
Жнівенъ месяц.

У гэты дзень — жыццё назад —
Я нарадзіўся...

 З той нагоды
Абкалаці мы наш сад
І вычарпалі вадаспад,—
Сказаць дакладней:
 вінаспад,
Бо ў ім бруіліся не.воды,
А ў свецце лепшае віно..
Ці зараз там бруіць яно —
Не ведаю.
Не быў даўно.

Мы на вячэр у запрасілі
Свабодных птушак, рыб, звяроў,
Усіх, каму было па сіле
З сябрамі выпіць за сяброў...
І выпілі яны,
І дроў
Нам наламалі — будзь здароў!
Мы весяліліся... Ды штосьці
У самых нетрах весялосці —
Віна ў тым не было віны —
Пад ноч зламалася,
І госці —
Такім гасцям няма цаны —
Таропка сталі разбягацца
Ды разлятацца, расплывацца...
І засталіся мы адны.

...У той пячоры на сцяне
Малюнак быў:

Адам і Ева,
Спакусы змей, пазнання дрэва...

— Кахалі ўсё ж яны ці не? —
Не ўведаць нам...
Патоп.
Залева.

Маланка ўстала:
— А яны?
Што ён спазнаў?..
Яна спазнала?..
І раптам яблык — са сцяны! —
Як з яблыні жывой,
 саравала.
І надкусіла. Пырснуў сок.
І змей у змрок слізнуў з малюнка.

— Маланка!
— Што, мой галубок?..
Застаўся ты без падарунка —
Лаві!..
І кінула
Клубок.

Той самы — сніцца ці не сніцца?
Шаўковы! — сон ці ўжо не сон?..

— Мой падарунак —
 бліскавіца!
— Чаму ж не свецицца?
— Свяціцца
Не можа выкляты...
Мільён
Гадоў яшчэ да навальніцы,
Калі Пярун дачцэ скарыцца
І здыме страшны свой праклён.

— Чаму мільён?
— Лавіць не трэба
Мяне на слове...

Хай у час
Калі мы ўстанем перад небам
І неба павяянчае нас —
Яна засвешціца...

— Няўжо ты
У тое верыш сапраўды?!.
— Знайшла я ліст у садзе жоўты,
Апалы першы ліст...
Гады,
Вякі мільгаюць, як імгненні,
А вечнасць — гэты ліст асенні,
Дрыготкі халадок вады,
А вечнасць — гэты ліст апалы...

На ім табе я напісала
Пра нас,
Пра ўсё, што не сказала...
Ды не чытай!
Пасля,
Пасля...

І нам паветра не хапала,
І ў бездань падала зямля.

...О шал кахання, пал крамяны,
О шэпт яго, замураваны
У схоўных словах
Ты і Я.

«Абраны мой... Зачараваны...»
«Адзіная...»
«Ты мой, каханы?...»
«Я твой, каханая мая».

«Калі самкнуцца ў круг падману
Твае сябры,
Радня,
Сям'я,—
Каму паверыш, мой кахапы?...»
«Табе, каханая мая».

«Калі ад кулі нечаканай
Хінешся ты на схіле дня,
Каго ты ўспомніш, мой кахраны?..»
«Цябе, кахраная мая,
Няхай зямля ў магіле ўлежыць —
З труны,
З магілы ўстану я
На покліч твой...»
«Табе належыць
Жыццё маё. І смерць мая».

— І смерць?
— На слове ловіш зноў...
Ты глянь: пакуты, крыўда, кроў,
І на скрыжалях новай эры
Старая пазалота слоў —
Надзеі, любасці і веры.
І цягне чалавек свой крыж,
І сам на ім раскрыжаваны
Спрадвечным выбарам
Паміж
Маной і праўдай...

— Пакараны?..
— Так, пакараны чалавек.
— У чым усё ж ён вінаваты,
За што пакуты, крыўды, здзек?..
— Пракляты род людскі...
— Пракляты...
Чаму ж тады жыццё зямное
Мне даражэй — з яго маною —
За праўду вечнасці самой?..
— Таму што ты абранны мною.
Адзіны мой. Кахраны мой...

І ў сховы таямніц,
 у сховы
Зямлі, што свой клубок шаўковы
Спрадае за вітком віток,
Ляцеў я скрольз агонь на змрок,

На цёмныя, гпухія словы:

«Тут ёсць яшчэ адзін клубок».

І госць паганы,
Дух пячорны
Клубок падкінуў з дратвы чорнай:
— Ён з вечнай скручены віны —

Мой падарунак драцвяны,
Які збярог я вам на свята...
— Пакінь сабе яго!

— Знарок

Табе вяртаю твой клубок
Падману. Ганьбы. Помсты. Зрады.
Прыйшоў ты з цемрай — пойдзеш з ёю.
І ўстаў на хвост

клубок
змяёю!

Ёсць
Танец
Змей...

Пацёк той танец
Між пальцаў левае руکі...
«Ты кінуў разам два клубкі,—
Змяя шаптала...— Ашуканец...
За гэта плацць галавою.
Ты станеш змрокам.
Змрок — табою.
Забудзь Маланку... Зараз я —
Твая мана —

твая каханка,
Мой пацалунак — іскра,
ранка —
І ўсё...»

Спружыніла змяя —
І ўдарыла ў яе маланка!
І ўпалі вобдым!
І ў клубок
Адзін, счапіўшыся, скруцілі
Жыццё і смерць,

Агонь і змрок,
Скруцілі ўсё — і атруцілі,
Змяшалі з цемрай,
Замуцілі
Дабра выток
І зла выток...

...Я падхапіўся.

Заліо

Свято пустое ўсю пячору,
Біў гром,
На сушы і на моры
Стагнала ўсё, гуло, раўло!..

Нідзе Маланкі не было.

— Маланка! — крыкнуў я...

Маланкі

Цапамі

білі па таку,—

І раптам торгнула руку,
Агнём скруціла пальцы...
«Ранка!»

Я высмактаў атруту сну,
Акрайкам ночы губы выщер...
«Вяніце мне яе! Вяніце!
Яе адну! Яе адну!»

Я з гэтым крыкам
са скалы

У мора рынуўся...

Валы

За мной сышліся з цёмным гулам,
І голас мой — слабы, малы —
Навек прадонне праглынула.

«Адна яна ў мяне, адна!..»

Ні следу не было, ні знаку!..

Я дакараскаўся да дна,

Да апраметнай Ай-Кайлаку —
І выплыў ледзь...
Ужо не плакаў
І не крычаў...

На злы пясок
Паклаў зубамі, як сабака,
Яе сукенкі паясок.

...Праз дзень пра ліст успомніў.
Не,
Нічога там... Пакуль насіла
Мяне віхура — мора змыла
Ўсё
Да слоў:
«...вялікай сіла —
У самай дробязнай мане.
Гіхто з нас кары не міне...
Але каб гром у час вянчання
Нас не спаліў —
Будзь роўны мне
Сваім жыццём, сваім каханнем
Будзь роўны мне...»

І абарвала

Яна радок.
І ліст апалы
Сказаў не многа і не мала,
Але нічога, акрамя
Таго, што цалавалі хвалі
Сляды яе...
Пасля забралі...
І ў склоах вечнасці схавалі
Яе паганскае імя.

...Выпадак быў яшчэ, казалі.
Ён і яна
жылі, кахалі,
Кляліся ў вернасці... Калі ж —
Ад клятвы ледзь астылі губы —
З другою ён пайшоў да шлюбу,—
Ударыла
Маланка ў крыж.

А ў небе чыстым хоць бы хмарка...
Мана, дальбог...

На тым спыню
Аповесць, што пісаў маланкай
На скрутках змроку і агню.

ВАРШАЙСКАЯ ВОСЕНЬ

Варшава. Восень.
Поўнач. Патрулі.
Як гулка ў вулках аддаюцца крокі!..

Мы ціха наша свята правялі,
Шампанскæ не выбівала коркі
У доме тым, куды мы забрылі
І ў паўзах нетаропкае гаворкі,
Смакуючы, гаркавы чай пілі.

Там — да агню спіною — гаспадар
Сядзеў, у ценъ хаваючы свой твар,
Які калісъці ў сечы пакалечыў...
Пацёрты плед накінуўшы на плечы,
Ён зябла рукі грэў аб самавар.

— Што ж, — ён казаў, —
цяпер не лепшы час,
І гэткі час прыходзіць кожны раз,
Як падмяняюць людзі напаказ
Маною — праўду, мітуснёю — справу...
І тым не менш я рады бачыць вас,
Бо для кахання Бог стварыў Варшаву.

Ён шклянку з чаем падымаў:
— Біват!
За вас, Хрысціна! І за вас, сабрат!
П'ём за мілосць! Астатніе ўсё — марнасць...
Ёсць чалавечых сэрцаў салідарнасць
І закаханых душ маёвы сад.
Варшаву для кахання Бог стварыў!..

Пра гэта толькі ён і гаварыў,
Я сіліўся размову перайначаць:
— Вы ваявалі...
— Гэта мала значыць!
Па мне мая Варшава не заплача,
Бо я кахання ёй не падарыў.

Я біўся за яе на ўсіх франтах.
Калі ж вярнуўся ў славе і ў слязах,
Мяне мая Варшава не прызнала...
Яна сярод пажарышча стаяла,
І ружа пунсавела ў валасах.

Я гавару прыгожа?.. Можа быць.
Я позна стаў прыгожа гаварыць,
Пасля таго, калі адхаркаў порах,
Нянявісць, што ў маіх чарнела порах...
З ёй у Варшаве немагчыма жыць.

— Паўсюль жывуць, — сказаў я неўпапад,
Бо гэта мне карцела акурат,
А гаспадар — паэт, былы салдат —
Усяк адводзіў гэтую гаворку...
І мне ў адказ ён усміхнуўся горка,
Зноў чай наліў і шклянку ўзняў:
— Віват!
Стварыў Варшаву для кахання Бог...

І ў рэшце рэшт мяне ён перамог,
Бо меў незразумелае мне права
Ніжэй за ганьбу быць,
Вышэй за славу...

І я не змог пераступіць парог
З маёй Варшавы
У яго Варшаву.
І ён праводзіў нас,
Чужы — чужых,
І мы пайшлі па вуліцах пустых,
Дзе колкім ветрам забівала дых
І між вітрын насіла павуціну,
І хрыплае імя тваё — Хрысціна,
Як плач няўцямны, мучыла мне слых.

І ў туую ж ноч, як торгнуўся цягнік
І ўзнік у шкле аконным мой двайнік,
Што бег з табою побач за вагонам,
З густога ценю выплыўтвар

Ягоны —
І да майго,
Нібы двайнік,
Прынік.

Зрываючыся
з грукатам
з маста,

За ім ляцелі плач і пустата,
Неправата жыцця і правата —
І я не мог ад іх адгарадзіцца!
...Нарэшце, чай прынёсшы, правадніца
Завесіла фіранкай твар Хрыста.

1982

ГАРБУН

Гарбаты нарадзіўся... Лёс такі.
"Гарбун! Гарбун!"—дражнілі сябрукі,
І злых суседак злыя языкі
Палохалі дзяцей гарбом ягоным.
Прырода ў ім парушыла законы
Звычайнасці:
трава была зялёнай,
Як ёй належыць, і па ўсіх законах
Сінеў быў лес над берагам ракі,
Што звіліста мільгала між пагоркаў...
Салодкім мёд быў. А слязіна — горкай.

Ён плакаў рэдка.
Першы раз — калі
Мянушкаю
Яго гукнула маці.
Ён плакаў так, што слых і мову страціў!
Маўчаў паўгода. Страшнымі былі
Сірочыя паўгода ў роднай хаце.

Маўчаў — ад думак пухла галава:
Быў сінім лес, зялёнаю —трава,
Быў нехта бедны, нехта быў багаты...
Сярод усіх
ён быў адзін
гарбаты.
"За што?" —
не мог ён зразумець ніяк.

Другі раз плакаў без прычыны. Так.
Нібыта хтось падаў з нябёсаў знак:
"Паплач, гарбун". І ён кусаў кулак,
Каб не крычаць, і енchyў, як сабака.
Ён зненавідзеў з той пары сабак
Нянявісцю сляпой.

Пасля ён плакаў
Яшчэ аднойчы. Шмат гадоў пасля...

У роспачы здавалася: Зямля
Не для яго!..
Між золкіх зор Сусвету
У думках стаў шукаць сабе планету,
Дзе ўсе былі б такія ж, як і ён,
Дзе б парушаў звычайнасці закон
Не ён, гарбун,
А чалавек бязгорбы...

Было ад думак моташна; памёр бы,
Каб нехта тыя думкі разгадаў...

I, сцяўшы зубы, горб ён гадаваў,
На спіне калыхаў яго: глядзіце
На вырадка! Ату мяне! Ганіце!
Сабак спускайце!..
Злела ў ім душа.
Быў горб — і ён. Паловы спарыша,
Быў горб — і ён. Сіямскія блізняты,
Быў свет — перад гарбатым вінаваты!.
I сталі гарбуна лічыць вар'ятам.

Ён жыў у невялічкім гарадку;
Не маючы нічога, меў раку,
Сваю раку, дзе млын стаяў; муку
На тым млыне даўно ўжо не малолі.
Млын дагніваў ад гарадка ўбаку—
Гарбун яго заняў. Ніхто ніколі

Зайсці туды асмеліцца не мог,
Адзін ён уладарыў там...
Мой бог,
Якія толькі байкі не блукалі
Па гарадку пра млын і гарбуну!
Там — нехта бачыў — ведзьмы балявалі
І музыка іграла давідна,
Русалкі падымаліся са дна
I чэрці чарапамі грукаталі...

О, прага казак: шэрыя ваўкі,
Асілкі, лесуны, чараўнікі,—

Маленства свет!.. Адзіны, непаўторны.

Гарбун стаў казкай. Гаспадар ракі,
Ён падымаў замшэлыя стаўкі
І запускаў пашчэрбаныя жорны.

Уздрыгваў млын. Рыпей, хістаўся млын.
Пустыя жорны
роспачы палын,
Туту і крыўду, стогнучы, малоді...
Калі сціхала ўсё — у наваколлі
Чуваць быў голас, што шукаў спатолі:
Гарбун спяваў, нячыстай сілы сын!

Быў голас нізкі, плыў над лазняком —
І ад яго цягнула скразняком,
Пагрозаю, трывожным прадчуваннем...
І дзіўны слых прайшоў над гарадком:
Гарбун спявае песні пра каханне.

Хтось надвячоркам бачыў: да млына
Дзяўчына прыбягала, і яна
Амаль штоночы ў гарбuna бывае.

Прамыла чутка горла гарадка,
Як, з-пад стаўка рвануўшыся,
Рака
Сухое горла шлюза прамывае:
"Не можа быць!..."
"І ўсё-ткі нешта ёсць..."

Засела чутка, нібы ў горле косць:
"Магчыма ўсё, калі гарбун спявае".
"Якое там каханне! Смех сказаць..."

Стаў гарадок шаптацца, цікаваць,
Зрабілі дзееці за млыном зasadу —
І высачылі Гальчукову Ванду...
Што смеху тут было! Ажно да ўпаду,
Да колікаў змаглі парагатаць!

Дзяўчына Гальчуковая была
Прыдуркаватай. Да таго ж — страхоцце.

І ўсё ж яна была з крыва і плоці.
З крыва, што ў гарбуна, як звон, гула.

...На горкі яблык збіў Гальчук дачку.
Яе знайшлі назаўтра ў раўчуку:
Паўзла па ім да гарбуна —
І сілы
Пакінулі...
Гарбун калія магілы
Стаяў наводдаль — нерушны, застылы,
І з-пад ілба ўсміхаўся Гальчуку.

І страх на Гальчука напаў — бяды.
Не начаваў у хаце да суда,
То ў сваяка хаваўся, то ў суседкі.
І гарбуна не бачылі нідзе.

Быў суд.
Гарбун з'явіўся на судзе
І папрасіўся выступіць як сведка.

"Як сведка!.." — так і ахнуў гарадок.
Гарбун устаў, зглытнуў туті камок,
Сказаў: "Вы ўсе..." — і быццам хто замок
На рот яму накінуў;
Ён узмок
З натугі і пачуў глухі смяшок,
Смяшок — такі знаёмы — за спіною,
І выціснуў: "...гарбатыя віною".

— Вы ўсе адной гарбатыя віной,—
Ён цвёрда паўтарыў.
— Віной якой? —
Спытаў суддзя.
— Ніякай,—
Ён адказаў...
І ледзьве не заплакаў,
Але стрымаўся,

Быццам ведаў:
Час
Не надышоў
заплакаць трэці раз.

Праз тыдзень ён пакінуў гарадок.
Агледзеў, узышоўшы на грудок,
Раку і млын у лазняку і вербах.
Падумаў: "Нават гэта ўжо не верне
Мяне сюды..."
І цягніка гудок
Ударыў смыкам па напятых нервах.

Тах-такс! Тах-такс — па стыках тоўк цягнік,
І знікла рэчка, гарадок — і ўзнік,
Наклаўшыся на музыку расстання,
Ці шум, ці шэпт: Я Тайна... Тайна...
Тайна...—
І шэпт ці шум той — як фанеру цвік —
Пранізываў колкі смех, балочы ўскрык:
"Гарбун спявае песню пра каханне!"

Ён быў у забыцці. Нібы асобна
Сам ад сябе. Нібы на месцы лобным
Клаў горб на плаху:
"Болей не магу..."
І ці жанчына, ці сама дарога
Шаптала, закалыхвала: "Нябога...
Я разумею... Я дапамагу..."

— Я Таня,— ранкам голас прагучаяй...
І пакрысе ачуньваць ён пачаў;
— Я Таня,— паўтарыла правадніца.—
Пара ўставаць. Прыйехалі. Сталіца.

"Якая Таня?" — ён хацеў здзвівіцца,
Але, як нешта ўспомніў, прамаўчаяй.
— Я зараз. Пачакай крыху, Андрэй.

"Імя! Маё! Я сам яго забыўся",—
Жахнуўся ён —

і бокам да дзвярэй
Пасунуўся...

На горад снег валіўся,
Асенні, ранні, нечаканы снег.
— Чакай, Андрэй! —
І ён тады пабег.
— Чакай, Андрэй!..—
Яна яго дагнала,
Прывыклая да таўкатні вакзала,
Перахапіла: "Нас чакаюць дома..."

"Дзе — дома? Скуль імя маё вядома?
Наогул: хто яна? Чаму са мной,
Як са знаёмым даўнім, размаўляе?.."
Пацепнула плячыма Таня:
— Ой,
Як холадна. Зімою павявае.—
І пад руку ўзяла яго:
— Бягом!

Маўчаў ён па дарозе. Калі ў дом
Зайшлі і селі —ён маўчаў таксама.

Жанчына іх сустрэла.
— Гэта мама...

Пілі на кухні каву з малаком —
І ўсім траім было ніякавата.

Прыйшоў мужчына ў фрэнчы:
— Гэта тата...

— Ну, добра: тата, мама... Хто ж такі
Наш госць? — спытаў мужчына ўсіх, імкліва
Да Тані павярнуўшыся...
Крыўдліва
Сляза з яе скацілася шчакі.
— І праўда што, Андрэй... Маўчыш,
як дзіва...
Ты з цёткай той быў болей гаваркі.

"З якою цёткай?" — думаў ён спытаць,
Але жанчына перабіла словаў:
— Даволі ўжо на хлопца нападаць.
Хай памаўчыць. Калі не пень яловы,
Сказаць захоча — знайдзе што сказаць.

...Так ён знайшоў прытулак свой, аднак
Так і не ўцяміў, што за тайны знак
Яму пасланы гарбуновым богам,
І сіліўся, прыпамінаў дарогу...
Ён ехаў больш за суткі як-ніяк,
А помніў толькі шэпты, толькі стукі —
І ўсё... І адчуваў сябе ён так,
Як сам сябе спаткаў пасля разлуکі.

Яго Таццянін бацька ўладкаваў
На млын рабочым... Ён мяшкі цягаў,
Ад поту і мукі сівы, салоны
Дамоў прыходзіў, мыўся... Памагаў
У хатніх справах... У жыцці ягоным
Хоць нейкі сэнс нарэшце праступаў.

Цяпер яго бінтэжыла Таццяна...
У скованцы душы, спачатку цъмяна,
А з кожным днём усё ярчэй, ярчэй
Цяпельца разгаралася;
вачэй
Не мог падняць, калі яна стаяла
Насупраць...
Без яе было лягчэй,
Бо, як раней, з ёй побач прыціскала
Гарой гарба, праклятаю навалай,
Не скінутай з натруджаных плячэй.

Яго таміла гэта пачуццё.
Пракручвалася ў памяці жыццё:
У ім такога не было і блізка...
Здаралася: дзяўчатат лавіў і ціскаў,
Яны крыгчалі; Ванду абдымаў,
Але такога не было і з Вандай...

Ён браў люстэрка, зачыняўся ў ваннай
І горб з плячэй, як меж з мукой, скідаў.

З люстэрка, з-пад прытомленых павек
Глядзеў
Звычайны
Голы
Чалавек,
Не лепшы за астатніх і не горшы,
Усмешкай ганарлівай губы моршчыў...
Жабрак.
І ён падумай: трэба грошай
Паболей зарабіць...
Ён наледзь сек,
Капаў зямлю, цэмент грузіў і вугаль,
Дамоў прыходзіў —
і валіўся ў вугал,
І засынаў, здавалася, навек.

Аднак з тых грошай толку не было:
Іх трэба зарабляць умець і траціць,
Тым больш што браць іх не хацелі ў хаце...
І зноўку ў ім заторгалася зло:
Выходзіла, што ён дарма лапаціў!
Упругшыся ў работу, быццам вол,
Высільваўся дарэмна!.. Навакол
Ён вымыраўся не па звыклых мерках,
Са скідкаю...
І ён канъяк на стол
Паставіў неяк. І зрабіў праверку.

...Не, не, ён не прасіў яе руکі,
На гэта проста смеласці б не стала.
І ўсё-ткі нешта над сталом вітала
Такое, што сумеліся бацькі
І Таня палахліва паглядала.

Ён зразумеў: пакуль што не пара...
І гэтая пара наўрад ці прыйдзе...
Дапіў канъяк, настоены на крыўдзе,

Сказаў сабе: "Як выйдзе — так і выйдзе", -
А ім сказаў:
— Мяне на млынара
Перавялі... Дык я хацеў адзначыць...

І раптам Таня ўголас як заплача,
Як стане ў грудзі кулачкамі біць!
А бацька ўзяў кілішак:
— Што ж, за ўдачу.
Не плач, Таццяна... Нам і так баліць.

...Ён першы раз спіртное піў, таму
Ніяк не засыналася яму,
Сушыла... Ён на кухню ўстаў папіць,
І толькі ўзяўся дзвёры адчыніць —
Застыў, напрогся:
змейкай з-пад дзвярэй
Канец размовы выпаўз:
— Не дурэй.
Харошы хлопец гэты твой Андрэй.
— Харошы, мама... Каб не быў гарбаты,
Каб горб ягоны ўзяць ды спілаваць...

Ён нават бараҳло не стаў збіраць.
У чым стаяў — у тым і рушыў з хаты.

Куды ісці — не ведаў. Па начных
Блukaў завулках, у дварах пустых
Напружваў слых, як звер, што ўсіх баіцца..
Нічога не хацеў — адно: напіцца
Вады...
Ілбом
Упёрся ў белы дом,
Дзе тлелі вокны нежывым святлом,
І прачытаў на шыльдачцы:
Б а л ь н і ца.

Пастукаў... Аніхто яго не ўчуў.
Ён сеў тады на ганак — і заснуў.

Прысніўся млын, Прыснілася рака.

Млынар-асілак у апратцы чорнай
З рукой жалезнай...
Сыпала рука
З мяхоў ке зерне, а людзей у жорны.

Ва ўсіх людзей
Гарбы былі...
Клубы
Агню і дыму з жорнаў выбухалі,
А з латака
каціліся
гарбы
І злоснымі сабакамі брахалі.

Пазбыўшыся іх, людзі напралом —
Праз лазнякі — кідаліся наўцёкі,
А брэх сабачы даганяў іх, цёкаў,
Каб зноў на плечы ўскочыць, стаць гарбом.

З усімі разам і Андрэй пабег.
Але дагнаў яго сабачы брэх,
На спіну ўскочыў...

— Чуеш ты ці не?
Чаго ты тут?.. —
Андрэй расплюшчыў вочы.
— Галіна Львоўна, ён сядзіць тут з ночы.
— Я ведаю. Таварыш да мяне.

На ганку тупацеў руды мужык,
А з ім — нібы знаёмая? — жанчына.
— Вы да мяне? Вас зваць Андрэй Крушына?

Андрэй кіўнуў. Ён да ўсяго прывык.
— Хадзем...—
І ён падняўся і пайшоў.

...Пасля, калі з яго здымалі шво,
І валасамі — мяkkімі, як воўна —
Кранулася яго Галіна Львоўна,
Па дотыку прыпомніў ён: вагон!

Там — несвядома — спавядайся ён
Жанчыне нейкай... Ёй!.. Перахапіла
На міг дыханне... Вунь як закруціла
Ягоны лёс!.. И ён праз слёзы, праз
Разломны боль сказаў:
— Я ўспомніў вас.
— Каго? — перапытаўся санітар.
— Мяне,— Галіна Львоўна адказала
И нахіліла над Андрэем твар:
— Ты вынес невыноснае, млынар.
Ты малайчына...
— Дык пашкадавала
Мяне Таццяна? — ціха ён спытаў.
— Яна ўсё чула?
— Правадніца?.. Пэўна.
Прыкметная дзяўчына. Каraleўна.
Але цяпер і ты не горшы стаў.
Адпачывай. Праз суткі — трэба ўстаць.

І суткі ўспамінаў ён тыя суткі,
Дарожныя, і ўспомніў да мінуткі,
Да драбязы ўсё,
хочь прыпамінаць
Было няёмка, сорамна...
"Размяк!
Даў слабіну такую, чорт гарбаты!
Які там бог! Які таемны знак!
Таццяна павяла яго дахаты
З блазноты, з жалю..."
Ён кусаў кулак,
Як у дзяцінстве, толькі вінаваты
Цяпер не свет быў,
Вінаваты — сам...
"Ну што ж... Не галавой аб сцены біцца.
Гарба няма! Ці ён яшчэ ўсё там?
І мне дасюль той сон на ганку сніцца?"

...У дзень, калі зайшлі яны ў бальніцу,
Галіна Львоўна паказала: "Тут
Артапедычны корпус. Інстытут
Распрацаваў практычную методу

Рэзекцыі... Хоць што табе з метод.
Усё, што ад цябе патрэбна,— згода.
— Я згодны.
— Што ж кідацца, як на дрот?
Ты можаш жыць і так...
— Так жыць не буду.
— Табе балюча будзе. Страшны боль.
— Стрываю. Мо ранейшы боль забуду.

Была падлога белая, як столь.
Плыла падлога...
Грукала жалеза,
Бы ў кузні...
"Ну і цацка..." —
Ну і вежа..." —
Ён чуў, нібы праз вату, галасы.
Балелі косці! Жылы! Валасы!
Пазногці! Скура! Кроў! —
усё балела!
Боль свідраваў, наскролькі пранізваў цела,
Якое пакідала ўжо душа...
Быў боль — і горб! Палова спарыша,
Быў боль — і горб! Сіямскія блізняты.
...Канаючы,
адчуў, што горб адняты.

У шкле дзвярэй — як везлі да палаты,
Накінуўшы на плечы прасціну —
Убачыў незвычайную спіну:
Спіну, якая не была гарбатай.

Яму ў палату шведскую сцяну
Паставілі, брусы прыблі, рэйкі.
— Цяпер мы будзем працаваць, Андрэйка.

Стай уставаць — ударылі нажы
У плечы...
— Не магу...
— Устань!
— Балюча...
— Устань

і сам сабе дапамажы,
— Галіна Львоўна...
— Болей не кажы
Ні слова мне!.. Слімак! Хірля!! Ануча!!!
— Галіна Львоўна...
— Зноў згарбееш! Зноў
Забудзешся, што ты — Андрэй Крушына!

...Хоць з-пад бінтоў прасочвалася кроў,
А ён палез на рэйкі...
"Малайчына".

— Андрэй Крушына, дваццаці гадоў,—
Дакладвала наўмысна сухавата
(Хоць гэты тон даваўся цяжкавата)
Галіна Львоўна...
Процьма дактароў
Набілася ў ягоную палату,
І ўперадзе стаяў гарбун сівы,
Урач! — з гарбом вышэй ад галавы —
І на любое слова ўскідваў бровы...
— Рэзекцыя гарба... Наркоз мясцовы...
— І вытрымаў?
— Як бачыце, жывы.
"А боль той!.. Невыносны!.. Нажавы!.."
— На трэці дзень, як толькі знялі швы,
Фізічныя пачаў практикаванні...
І пляснуў у далоні ўрач сівы,
І пракаціліся рукаплясканні...

Як ён з бальніцы горадам ішоў!
Ішоў — глядзеўся ў кожную вітрыну:
Глядзіце ўсе! Ідзе Андрэй Крушына!..
І ветліва ўсміхаўся ён жанчынам,
І па галавах гладзіў малышоў.

Было такое адчуванне, бы
Усе наўкол — браты яму і сёстры,
Радня на свеце — чалавек любы;
Нібы прайшоўся хтось з сякерай вострай
Па горадзе — і ссек усім гарбы.

Ён думаў пра Галіну Львоўну, пра
Таццяну і бацькоў яе... Мой божа,
Як многа ўсё ж спагады і дабра
Сярод людзей!.. Пакліч — і дапаможа
Табе і жыць, і выжыць чалавек...

На горад

в
е
р
т
ы
к
а
л
ь
н
а

п
а
д
а
ў

с
н
е
г,

Але не першы той, а ўжо апошні,
Вясновы, цёплы... Ля цэнтральнай пошты
Бабуля кветкі прадавала; ён
Купіў букецік кволен'кіх пралесак,
Цукеркі і шампанскага ў давесак,—
Злавіў машыну і назваў раён.

Шукаў дарогай словаы: "Да цябе
Я поўз дарогай болю на гарбе,
Глядзі:

ён сцёрся доўгаю дарогай..."
Ніяк не падымалася рука
Націснуць кнопкую чорную званку;
І раптам дзверы самі, дзякую богу,
Павольна расчыніліся, і смех
З-за іх пачуўся...
"Як сабачы брэх",—
Чамусыці ён падумаў. І Таццяна:
"Заходзь, — сказала. — У мяне сябры".

Застолле йшло нагамі дагары,
На покуце сядзеў вусач з баянам,
Ён закрычаў:
— У гонар госця — туш!

І нехта тут жа ўставіў:
— Лепей — душ.
Ты б асвяжыгуся. Як бульдозер, п'яны.
— Гы-гы.., Сказаў!.. Бульдозер п'е хіба?

Таццяна стужку белую з ілба
Адкінула...
"Мой бог, ты без гарба!.." —
Сказаць была павінна, а сказала:

— Я замуж выйшла.

— Горка! — зарычала
Застолле, і пад дружны перастук
Налітых шклянак —
падышоў дзяцюк
Да Тані...
— Кіньце вы... Усё вам мала,—
Сказала Таня.— Мне ўжо рот баліць.
Гарэлка горкай і павінна быць.
...І ўсё ж яна яго пацалавала.
Андрэй стаяў з цукеркамі, з віном,
З букецікам пралесак — дурань дурнем.
— Шампанскае прынёс... Відаць,
культурны, —
Ікнуў вусач. — А мы гарэлку п'ём.

— Ды сціхні ты, — яго штурхнулі ў бок.
— А лепш за ўсё расол піць... Або сок,—
Бубніў вусач.— У соку вітаміны...

"Сякера ўзяць! У іх гарбы на спінах!" —
Мільгнула думка.

— Таня, не гасцінна
Ты хлопца сустракаеш...
— Сядзь, браток,—
Падставіў нехта крэсла, хтосьці з рук
Шампанскæе забраў—і перастук
Налітых шклянак зноўку стол агучыў.
— Хай скажа тост! — зароў вусач.
"Анучा!" —
Сказаў сабе Андрэй, зрабіў глыток:
— За ваша шчасце...

Памуціўся зрок,
Хіснуўся стол, але Андрэй адолеў,
Асліў слабасць,
і, калі застолле
Упрэглася співаць, паспрабаваў
Паглядам перакінуцца з Таццянай,..

"Глядзіць, як хтось яго абрааваў.
Нібы было што-небудзь абяцана", —
Падумала яна... Ён прачытаў
Яе пагляд — і ёй кіўнуў у згоду.

— Хто ён такі? Прадстаў яго народу! —
Вусач буяніў.
— Гэта кватарант.
Былы,— сказала Таня...
Жоўты бант
З пляча яе, як кураня, скаціўся;
Андрэй —
у с ё й с п і н о ю —
Нахіліўся
Падняць яго... Ніколькі не змяніўся
Пагляд Таццяны...

Ён перачакаў,
Пакуль застолле да яго прывыкла
І больш не заўважала... Ціха ўстаў,—
Як толькі валтузня ізноў узникла
З вусатым,—
і падаўся да дзвярэй...
І ўжо за імі не пачуў Андрэй —
І добра, што не чую ён —
як вусаты
Спытаў услед:
"А хто ўсё ж той... гарбаты?"

І зноў не ведаў ён, куды ісці.
Не меў, куды ісці. Сярод чужога
Стаяў двара. Убачыў тэлефон,
Зайшоў у будку, кінуў дзве манеты.
Набраў на дыску нумар выпадковы.
"Алё... — пачуўся голас.— Гэта ты?"
"Я..." — адказаў ён. Выслізнула трубка
З далоні — і павісла на шнуры.
Ён споўз уніз. Прыціснуў трубку вухам:
"Але... алё..." — гукаў дзявочы голас,
І голас гэты так яго чакаў,
Так з ім хацеў хутчэй спаткацца — проста
Не мог трываць!..
Ён споўз яшчэ ніжэй,
Хіснуўшы трубку. Голас загайдаўся
Над галавой; чакаў, не заціхай,
Мацней гукаў! Як звон, гайдайся голас...
Пад ім ён, у калені галаву
Уціснуўшы,
у трэці раз заплакаў.

...Кудлаценкі, як цацачны, сабака
Падбег да будкі.
— Тэадор, дамоў! —
Паклікала дзяючо каля пад'езду.
Андрэй — як пераскочыў цераз бездань,
Як жыта мех апошні дамалоў —
У будцы ледзь падняцца змог... Набракла,

Знямела спіна... Цяўкнуўшы, сабака
Да гаспадыні кінуўся, скакаў
Ля ног яе, лізнуць стараўся руکі...

І зноў — з самім сабой пасля разлукі —
Андрэй вясновым горадам блукаў.

Ад Замкавай гары спусціўся ўніз,
Дзе над ракой згарбелаю павіс
Гарбаты мост... Пад ім гарбелі крыгі.

Ва ўсім, ва ўсім гарба яго абрыйс!
Яму не скінуць гэтая вярыгі!

Ён узышоў на мост. Стаяў. Глядзеў.
Падумай: "Скочыць?..
І нікто б, нідзе
Шукаць не стаў..."
У думках скочыў.
Лодкай
Яго панесла крыга па вадзе,
Ён паўтараў: "Ніхто. Ніхто. Нідзе..."
Гула, плыла вясновая паводка!
Гукала ледзянная пустата,
Заманьвала: "Даволі. Годзе. Годзе!.."
Ён бег па крыгах.
З берага, з маства
Ужо крычалі: "Чалавек на лёдзе!
Гэй ты, гарбун! Чаго стаіш? Скачы!..
Дапамажкі хто-небудзь!.. Людзі!.. Божа!.."
Андрэй сказаў на лямант:
"Не крычы.
Яму ніхто не зможа памагчы,
Калі ён сам сабе не дапаможа".

Сышоў на бераг. Сеў каля вады.
"Куды іспі, калі няма куды?.."
Упоперак і ўдоўж, як мурашы,
Па снезе разбягаліся сляды
І таялі —
ні следу і ні знаку.

Вясна з усіх бакоў ішла ў атаку,
Зганяла снег, ламала ледзяшы...
Ён ведаў, што рабіць,— і больш не плакаў.
"Дамоў!" — дзяўчо паклікала сабаку.
"Дамоў!.." — азываўся голас у душы.

"Замкнуўся першы круг. Пара дахаты.
Каля сваёй ракі быў круг пачаты —
Завершаны
каля чужой ракі...
Ніхто перад табой не вінаваты!
Ва ўсіх, ва ўсіх свае гарбы і страты.
Гарбаты свет — калі ты сам гарбаты,
Скідай гарбы — абрываўся мяшкі!.."
І устаў Андрэй. І сціснуў кулакі.

Ён выпрастаў сябе! І нізвошта
Цяпер слязу
не скоціць па шчацэ!
Людскія кръўды — крыгі па рацэ.

...Андрэй, дайшоўши да цэнтральнай пошты,
Пralескі ўбачыў у сваёй руцэ.
Ён так і не аддаў іх!..
"Вось чаму
Таццяна паглядала гэтак строга!
Таму і не сказала мне нічога,
Не ўбачыла, што сцёрся горб дарогай..." —
Прыйшла ратункам думка, і яму
Вярнуцца захацелася...
"Дурнога
Прыблуду граць?" — спыніў ён сам сябе...

А д а ў т а р а:

Ты поўз да гэтых кветак на гарбе,
Я іх дару табе, Андрэй Крушына!
...Няхай ідзе з пралескамі мужчына,
Анёл у небе грае на трубе!..

У кожнага свой лёс,

Свой знак астральны.

Ён з кветкамі ўвайшоў у шум вакзальны,
Кудлаты хлопец да яго падбег:

— Таргуеш?
— Горб скідаю.
— Ненармальны...

Скrozъ
бралася
вясна. Хоць вертыкальна
На горад падаў,
падаў, снег.

НАСКРОЗЬ

Канцэрт для паэта з аркестрам
(Урыўкі)

У высях загуло —
І бездань прагула.
Наскrozь — тваё свято,
Наскrozь — твая імгла.

Наскrozь — добро і зло,
Цвікамі скрозвь далонь.
Хто пойдзе на свято,
Той выйдзе
на агонь.

Хто пойдзе на імгу —
На попел прыйдзе той.
Наскrozь —
дабру і злу —
Адкрыты шлях...
Не стой!

Жыщё
дабром і злом
Спрабуеца на злом,
На злом —
зямная вось —
Наскrozь, наскrozь, наскrozь.

Ч а с т к а п е р ш а я

Натхненне

Паэт працуе так:
Пяро бярэ, паперу
І піша:
Я...

Пасля
Паэт шукае рыфму.
Ці не шукае рыфму.

Я... (Шукае рыфму.) Руль — патруль.
Танцы — шманцы! (П'е ваду.) Буль-буль.
(Муху забівае на фіранцы.)

...Гэта ўсё прэлюдыя пакуль,
Калатня нервовая ў чаканцы.

Вершы прылітаюць ніадкуль —
Космасу таемнага пасланцы.

Перад імі шчэ ідзе сігнал,
І душа яго прымает, змершы.
А пасля ўжо, як дзевяты вал,—
Вершы!
Ці падобнае на вершы.

Муляжы вакковыя. Падман.
Здолъны рыфмаваць і графаман:
Мэты — мэтры, метры — мінарэты.
Толькі графаманы — не паэты.

Графаман — водаправодны кран,
Скуль ён сам і налівае ў збан
Ронда, мадрыгалы і санеты...
Ёсць
водаправодныя
сюжэты
(Пахне з тых сюжэтаў, як з клазетаў),
Ад якіх залежыць графаман.
А паэту
наплываць на гэта,
У паэта
Незалежны стан:
Не водаправодны акіян —
Вольны акіян
душа паэта.

Не прыняць сігнал, пасланы ёй,
Графаману. Ён экранаваны
І яшчэ прысыпаны зямлёй.
А сігнал пасланы...

Божа мой,
Як зямлю гайдаюць акіяны!

Вось пайшоў, узнёсся першы вал...
Скалануў ён ля падножжа скал
Валуноў зялёную аслізласць!
Не затым, каб морды ім ablіzваць,
З космасу пасланы быў сігнал!

Навальнічна акіян грыміць!
Хто схаваўся ў мох — служы абедню.
Што зрабіць не здолеў папярэдні —
Вал наступны здолее зрабіць.

У гайданцы гэтай не ўстаяць,
Мёртва
Учапіўшыся
За звычкі.
Валуны пакоцяцца, як знічкі.
Сам паэт не знае, што чакаць,
Што ўсплыве з глыбінь акіянічных.

Акіян яму не паслугач.
Разгрымеўся, разгайдаўся, бач!

Гэту сілу не ўтрымаць aberuch.
Ад яе — у роспачы, зняверы —
Кідаўся паэт у крык, у плач,
Як кіты кідаюцца на бераг...
Быць паэтам — рызыка,
Слухач.

Дзе
у вершаванай
гарадзьбе
Пралягаюць рубяжы і межы?..
Дзе паэт не сам сабе належыць -
Графаман належыць
сам сабе.

Над паэтам вісне, як абух,

Боль сусвету. Бед яго і скрух
Будучая памяць і былая.
Графаман пра тое знаць не знае.
Як
паэта
вылучыць з іх двух?
У паэта нескароны дух,
Вольны дух
І памяць балявая.

Ч а с т к а д р у г а я
Рэмінісцэнцыі

Душа ў нябыт глядзіць блакітна.

Быў час
ракетны і ракітны,
Радарны і гітарны —
Бітлаў
І першых трас касмічных час.
Не змарнаваць ягонай славы!

На бераг левы,
Бераг правы
Не раскідаць
яго і нас
Быў час паэтаў
На планете.

Гуляла вольніца па свеце —
Губляла вольніца сляды...
Шасцідзесятыя гады.

Як на рацэ вясновай крыгі,
Яны крышылі
край адлігі —
І скрэзъ грымелі і гуло,
І нешта чулася ў тым гудзе
З таго, чаго ўжо больш не будзе,
Чаго, мажліва, не было.

Усё было. Не ўсё збылося.

Але, каб зноўку давялося
Пражыць нам гэтыя гады,—
Наўрад ці мы жылі б іначай...
Няма чаго пушок юначы
Хаваць у венік барады.

На вопыт скр诏ь вялікі попыт,
Праз боль і соль прыходзіць вопыт,
Яго набыць — жыццё пражыць.

А тут — краіна ўся. Дзяржава.
Яе — пакуты, гонар, слава.
Ідзе яна — зямля дрыжыць.

Мы брукары твае, эпоха!
Хай выбіваюць кас патроху
Твае маланкі і грамы,

Аднак
адказнасць нам
не скора
Здаваць
За час свой, за прастору...
Час і прастора — гэта
Мы.

Мы —
лёс краіны і эпохі.
І калі нас кусаюць блохі,
Махнём неасцярожна — ох,
Наломім дроў, навалім лесу...
Час навуковага прагрэсу —
Час вельмі прагрэсіўных блох.

Ды што там, зрэшты... Наш савецкі,
Нядайні час быў;
Рух Плісецкай
Галёрцы шыі выгінаў,
І, як жывы курган Мамаеў,

Спяваў набатна Магамаеў,
І бухенвальдскі звон стагнаў:
"Людзі свету, на хвіліну ўстаньце..."

Не больш, не менш балелі страты.
Чакалі дня, калі на свята
Народаў сыйдзецца радня,
І праз агні вайны, праз муки
Радня
Радні
Пацісне руکі...
Чакалі дня. Чакаем дня.

Выходзіць, змен няшмат у часе...
Едзь на Гнядку ці на Пегасе —
Той самы транспарт гужавы.
Плывуць сцямнела тыя ж хмары...

Але ўсміхаўся нам Гагарын,
Твардоўскі быў яшчэ жывы.

Не лепш было, я не пра гэта.
Было не горш, я не пра тое.
Прыходзяць новыя паэты.
Прыходзяць новыя героі.

Але застаўся знак ахоўны
На часе тым,
як смак няўлоўны
Таго паветра, той вады.
Вяло на стадыёны слова.
Не ведаў свет пра Карабёва,
Але ён быў...

Не напалову —
Перараблялі нас нанова
Шасцідзесятая гады.

Мы зыркім іх святлом сагрэты.
Не сцерці ў часе іх прыкметы,
Як са стала

Нагар свячны...
У дзённы час і ў час начны
Не забывайце іх, паэты.

Ч а с т к а т р э ц я
Алчай

Раніцой, як тры разы памёршы,
Да стала начнога ледзьве ўстаў.
Прачытаў напісанае... Горшай
Дурасці спрадвеку не чытаў.

Застагнаў. Паперыны скамечыў.
Грымнуў кулакамі: "Завяршу
Лёс!

Не так жыву, не так пішу!
Словы ўсе— як стылы попел з печы.
Божа, прыязаві маю душу!
Калі ёсць ты —
літасці прашу...
Дар твой
не па сіле чалавечай".

Вылаяўся. З лютасцю глухой
Паглядзеў на кніжныя паліцы.
"Кнігі, кнігі... Думак бліскавіцы.
Для чаго яны ўсе? Каб пыліцца?
На мышыным свяце стаць трухой?

Геніі сціралі пот з ілба.
Думалі. Гібелі да гарба.
Розуму вучылі, а хіба
Стала разумнейшым чалавецтва?
Войны скрэзь, драпежніцтва, калецтва.
Раб, як жыў,— жыве з душой раба.
Зброя, як кавалася,— куецца.
Кнігі ўсе — на камені сяўба.

Столькі напісалі — і дарма.
Прайду вызывалялі з-пад ярма,

Джала ў вусны ўкладвалі прароку.
У-у-у, пасталі!..
Ні з якога боку
Месца, каб уціснуцца, няма.

Вокладкі якія... О-го-го.
Ну, стаяць. А толку? Што з таго?..
Дык нашто пісаць і для чаго
Тое, што нікому не патрэбна?
І пра што
Пісаць?.. З грудка свайго
Услайляць праслаўленых?.. Ганебна,
Бараніць абдзеленых? Каго?..

Не, пара канчаць!..
Труха, кара,
Мітульга наўкола, мішура,
Сцёртых слоў біблейская аскома.
Рві апошні ліст з календара!
Пра жыццё наскрозь усё вядома.
Што за ім? —
даведацца пара.

Хто ў жыцці трymae? Толькі страх.
Страх адзін,
Што там
Таксама прах,
Прах адзін — і болей анічога,
Ні чарцей ніякіх і ні бога.
Як
з труны
глядзіць
нябожчык
строга!

Што ў яго заплюшчаных вачах:
Скончаная,
Новая дарога?
Будучага цені ці былога?
Што ён бачыць у бясконцых снах?
Вершы — сны.

Паэзіі тамы —
Соннікі. Паэты — шарлатаны,
Ашуканцы, шулеры, шаманы,
Вечнікі кайданаў і турмы...
Геніі, прарокі —
з іх гурмы.

Па заслугах — суд ім! Бо якы
Пасярод разбою і вайны
Навявалі залатыя сны,
Клікалі ў завоблачныя высі...

Ну якія
з гэтых сноў
збыліся?
Што ў іх кнігах, акрамя маны?

До маніць. І іншым, і сабе.
До штукарыць. Потам на ілбе,
Балявой крывінкай на губе
Не мана, а праўда праступае:
Слову, што народзіцца ў табе,
Далакоп магілу ўжо капае.

Сіла слоў... Якая ў слове сіла?
Колькі слоў у кроў перамясліла
Сіла ўлады, зброй —
і магіла
Роўная з зямлёй. Пясок ды жвір.
Весяліла слова, галасіла.
Вопратку блазенскую насіла,
Распранулі —
пустата. Пухір.

Зеўрыць пустата. Яна гатова
Праглынуць.
Адрокшыся ад слова,
Трэба адракацца ад жыцця.
Больш рабіць няма чаго...
Хаця..."

Верш начны перапісаў нанова.
Адкаваў радкі, нібы падковы.
Плакаў і смяяўся, як дзіця.
...Пра адчай забыўся канчаткова.

Лірычнае адступленне **Пабочная тэма**

Пакуль няма сямі гадзін,
Згандай у краму...
Паэт на свеце не адзін —
І ў гэтым драма.

Ёсць
у паэта
канкурэнт —
Паэт таксама.
І ў тым паэзіі сакрэт
Таемны самы.

Паэтаў, як травы ў аўсе.
З іх кожны —першы.
І, славы прагнучы, усе
Складаюць вершы.

Грызуць адну і тую ж млосць,
Куды ім дзецца...
Таму і ў крамах чэргі ёсць
І ў выдавецтвах.

Калі паэт на белы свет
Глядзіць пахмурা,
То гэта значыць: канкурэнт
На верхатуры,

Калі на вадапой паэт
Ідзе да квасу,
То гэта значыць: канкурэнт
Ачысціў касу.

Калі паэт, нібыта прэнт,

Ляжыць на ложку,
То гэта значыць: канкурэнт
Зрабіў падножку.

Калі ж паэт разбіты ўшчэнт
(Як кажуць: выпаў),
То гэта значыць: канкурэнт
З кім трэба
Выпіў.

І тут ужо не шах, а мат,
Пішы прапала...
Адсюль выснова акурат:
З кім піць не трэба — гэтых шмат,
З кім трэба — мала.

І канкурэнцыя расце,
Паэт
Цясніцца,—
Бо маладзейшыя ў хвасце
Не хочуць віцца.

Яшчэ не ўмеюць гаварыць,
А пішуць, пішуць...
Ну як тут жыць? І як тварыць?
Не жыць тут, хай яно гарыць,
А хоць бы выжыць.

Пара суняць паэтаў раць,
Што рвуцца ў бойку:
Усіх іх пранумарараваць,
Па рангах іх рассартаваць
І па абоймах.

Хто геній — геній. Не — дык не.
Не геній, значыць.
(Я сартавальнікам
Мяне
Прашу назначыць.)

Навошта рваць у бойках поўсць?

Ёсць для дзяльбы парадак, ёсць
Законы неба.

Закон дзяльбы: чым болей ёсць,
Ты姆 болей трэба.

А хто не хоча паспытаць
З дзяльбы навару,
Тым прывілею даць:
Пісаць
Без ганарапу.

Няхай пакажуць свой імпэт!
Няхай крычаць пасля:
Паэт
Не прадаеца!..
А хто паэт? А той паэт,
Хто выдаеца.

Ці раз, ці два разы на год...
Бядка якая,
Чытае там яго народ
Ці не чытае!

Звіняць хай слова пустатой —
І той паэт, і той, і той...
Усе — паэты.
...Ускоч на пастамент —
І стой
Да скону свету.

Ч а с т к а ч а ц в ё р т а я **Агонь**

Прамыем горла боскаю слязой,
Таварыш мой... Прысядзем ля цяпельца.
Нацэлімся павелічальным шкельцам
На тое, што лічылі драбязой.

У ліпеня
Пакуль што дзень даўгі,
Але і ён няўмольна карацее.

Мы доўга-доўга жыць і жыць хацелі!
І дажылі... Пара плаціць даўгі.

Шчасліўчыкі! Не ведаючы страт,
Мы беглі ад світання да палудня
І сярод свят не зауважалі будняў...
Ну што ж: насталі будні акурат.

Цвярозыя. Крутыя. Як ва ўсіх,
Хто больш не мае анікай скідкі
На спробы,
на памылкі,
на прыкідкі...
Не ў нас, не ў нас цяпер правы на іх.

Даўгі растуць.
...А слова не ў цане.
Ці варта верыць словам? Тым, што ўпарты
Ад нас хаваюць ісціну,
Як варта
Стаяць пры ёй...
Дык верыць ім ці не?
Таварыш мой, ты ведаеш мяне?

З такіх пытанняў
закіпае злосць,
Але скажы: хіба не словы клічуць
Нас быць такімі, за каго нас лічаць,
І забываць пра тое, хто мы ёсць?

Хто ведае, якія мы?.. Спрадвек,
З пары, як быў на гэты свет прызваны,
Жыве нераспазнаным чалавек,
І памірае ён нераспазнаны.

Нібы не жыў. Нашто ж паэтаў рой,
Таварыш мой? Якая ў іх патрэба,
Калі мы ні на крок пад вечным небам
Не адышлі ад ісціны старой?

Ад той, што кожны з нас — нямы сусвет,

Што сутнасць чалавека — адзінота,
Што наша памяць — памяць ідыёта,
Які не знае, хто ён...
Хто ж — паэт?

Прагок? — альбо пралаза ён з пралаз?..
Якое на зямлі ў яго прызванне?
Адно: прымусіць задаваць пытанні
Дзеля таго, каб вынайсці адказ.

Ён ведае: адказ павінен быць.
Але таксама ведае адразу,
Што не знайсці агульнага адказу...
Таварыш мой, скажы ты: як мне жыць?

Усё, што называецца жыццём,—
Пытанні... Шлях ад згадкі да здагадкі.
Паэт — дзіцё, што плешча згадцы ў ладкі,
І быць яму не сорамна дзіцём.

Мы дзецьмі ўсе паэтамі былі,
Пакуль прырода не замкнула геній
Ключом, які, нібы іголку ў сене,
Дарма шукаем... Геній — знайшлі.

Знайшлі — і што ж?..
Здавалася б: шчаўчок—
І сэнс жыцця павінен нам адкрыцца...
А тайна як імглела, так імгліцца.
Таму што на ўваходзе ў таямніцу
Няма замка... Сам чалавек — замок.

Свядомасць... Розум...
Што ён — разум твой?
Мо праўда, ён — матэрыі хвароба?
Мо праўда, разумней за нас амёбы,
Якім хапае клетачкі адной,
Каб існаваць, дзяліцца, памнажаць
Амёбны лік — і не
самазнішчацца...

Таварыш мой, за разум не схавацца.
Глядзі, як дровы весела трашчаць!

Не наглядзеца на жывы агонь,
На зменлівасць яго імклівых ліній...
Агонь жывы, пакуль у іскрах сініх
Не дагарыць да стрыжня абалонь.

А потым
попел. Галавешак чад.
А тое, што свяціла, дзе падзета?
Іскрынкі... змена ліній... Словам, гэта,
Што і было агнём тут
Міг назад?

"Энергія?.. Законы?.."
Не смяшы,
Таварыш мой!.. Якая ўсё-ткі проза!
Агонь — душа, таварыш мой,
А разум —
Нязведанае паліва душы.
Не ён —агонь. Не ён — наш валадар.
Сябе самога разум спасцігае.

Душа жывая, што ж нас спапляле?
Скуль у смяротных бессмяроцця дар?

Дакажа разум: нам усім сканаць.
Душа — нам жыць. І разум хмурыць бровы.
Замест
"гарыць агонь" —
"згараюць дровы"
Наш разум нам падказвае казаць,

Але гарыць,
гарыць,
гарыць агні
У гоне дзён, у зменлівасці ліній...
Таварыш мой, якія ў свеце ліўні!
Схавай адну жарынку ў далані.

Я веру ў розум. Не яго віню.
Напрогся ён — і вынайшаў браню,
І сталі верталётамі стракозы...
Ды хай яму
таваркай будзе
проза.
Паэзія — таварышка агню.

Таварыш! Мы ўстаем насустрach дню —
Хто апываць, хто пілаваць бярозы...
Што розум —
Розум, —
ведама каню.
Баронячы душу, я бараню
І розум тых, хто ўжо губляе розум.

Яго я ад вар'ятаў бараню,
Ад прайдзісветаў, што яго шальмуюць...
Якія толькі шэльмы ні начуюць,
Таварыш мой, ля нашага агню.

Пры чым тут мы з табою? Ні пры чым.
Агонь для ўсіх, хто змог яго заўважыць.
А хто на ім гарыць, хто сала смажыць —
Адразу і не скажаш. Памаўчым.

Саміх сябе засмажыць не дадзім.
Шчэ пахрумсцім, як качаны з марозу.
Таварыш, ці не надта мы цвяроза
Каля цяпельца нашага сядзім?

Жыщё ідзе. І справіцца яно
З атрутным жахам, што з прадоння выплыў.
Мы пройдзем шлях, які на долю выпаў.
Глядзі, як ясна свеціцца віно...
Агонь гарыць... Давай за гэта вып'ем.

ЗОНА

Я не парушыў, хоць знаўся з віной,
Ні чалавечых, ні Боскіх законаў.

...з о н а...

Чарнобыль дыхнуў за спіной
Вогненнай пашчай дракона.

Знаю: дракона чапляю дарма.
Тут парайнанняў ніякіх няма,
Нават міфічных.
У шапіто
Месца дракону, каб ён не лайдачыў.

Чулі,
казалі вы слова
н і ш т о?
Я гэта слова бачыў.

Гэта - як Бога няма.
За яго
Цэзій.
Плутоній.
Стронцый.
І ні для чаго,
І ні для каго
Сонца.

Зона -
як страта цяжарная Стратай.
Просяцца хаты: хоць клямку пакратай!
Самі - пад ногі - сцежкі - як змеі!..
Той, хто праз гэта стане вар'ятам, -
Паразумнее.

Чыстая смерць.
Без ніякіх прыкмет.

Пуста.
Чарнобылем пахне Сусвет.

2
Голым адчаем карэнне набракла.
Путамі спрута,
клюшнямі рака
Бераг падмыты - за горла
раку!..
Воблака выплыла з-за лазняку,
Залапатала, закаркала.

Тегга inkognita. Сноў мацярык?..
Страх мой паводзіў сябе, як прывык:
Гнаў мурашоў па скуры!..
Збліся ў воблака, збегліся ў крык
Гусі, вароны, куры.

Воблака пырхала берага ўздоўж -
Прыпяцкай хвалі
пылам і пенай...
А на яго нацэльваўся дождж
З хмары, падобнай на пеўня.

Нават не помніца сон мне, які
Гэтакай яве - вартая пара:
Апаражніўши семяннікі,
Закукарэкала хмара!

Неба
крыж-накрыж
той крык перакрэсліў
І палящела, пабегла Палессе
За небасхіл...
Птушкі намоклымі крыламі трэслі.
Семя атрутнае прагнула крыл.

3
Спела атрута. Бралася ў рост.
Бог прымяраў рэспіратар і робу.
Чорнай вясёлкай вісей тэлемост

ХІРАСІМА - ЧАРНОБЫЛЬ.

Месяц гуляў, як індык па двары.
Ён прымяраўся ў новую квадру.
Дыктары
Папраўлялі гальштукі ў кадры.

Кожны хацеў выглядаць. Твар у твар
Тайнае з яўным сыншлісі. Ахвяр
Як не было. Баранілі навуку.
"Чор... Чыр... Чар..." -
Гук прымяраўся да гуку.

На паляшущкі кульгала акцэнт
Слова, што ў сімвал пераастала.
Шмат гаварылася. Чулася мала.
Для презідэнта вяшчаў презідэнт,
І генерал - для генерала.

Шчыльна зачынены, як пенал,
Марай дзяржаўнай пра прэмію Нобеля,
Сніў акадэмік
футбольны фінал,
Дзе не заяўлена Зборнай Чарнобыля.

І думаў Гасподзь:
"Зразумець не магу,
Разумеючы іншае,
Чаму
адны паэты ў даўгу
Перад японскімі вішнямі?"

Лёгшы на воблаку, як лацвей,
Блытаў ён,
рваў чалавечыя сцежкі...
...эвакуацыя.
...паніка.
...спешка.
На адзінаццаць вагонаў дзяцей -
хочь бы адна ўсмешка.

Торгнуўся час.
Паплылі за вагонамі
Зоннага шляху слупы верставыя...

Вочы дарослыя -
поўныя зонаю.
Вочы дзіцячыя -
зонай пустыя.

4

Нават не мроіцца рай.
Дзеля ўсяго святога,
Божа, не дай нічога,-
Толькі зратуй мой край.

Мухаю назалю
Вуху твайму, Усявышні!

... Костачкай вішні
Выплюне космас Зямлю.

Кіне расстрыга строга
вокам
на ход падзей:
"Што гзта ты
да Бога?.."

- А да каго
з людзей:
"Жабрацкую торбу дай -
Душою не дай ажабіцца..."

Бадай бы ён быў, бадай
Было б каму жаліцца.

Зрэзалі Боскае вуха -
Жах да нябёс прырос.

...Наша змаганне з духам
Няўжо ўсур'ёз?

Шчыльней рады, атэісты!
Рады святых парадзелі.

На небе стэрыльна-чыста,
Аніякай надзеі.

Галактыка - як астрог.
Які там да д'ябла бог!
Пісанняў
гартай
тамы:
Бог будучых наших дарог -
Атамны.

5
Я з ім пад Брагінам снедаю.
На ўсю акругу нас
Тroe.

Ён бог, бо ніхто не ведае,
Што ён такое;
Бо да нашага з ім стала
Па бязлюдным гасцінцы
Палащучка старая прыйшла
І прынесла гасцінцы;
Бо не стала ў яе ні хаціны,
Ні вады сваёй, ні зямлі;
Бо прыйшла яна з вёскі былой
Сабалі,
А гасцінцы яе - пухліны:
Два пепіны,
Што яблыкамі былі.

Генетыкі не падманулі.
Пепін
пухлінамі
Дулю
Нам на сняданак склаў.
- Частуйцесь, - кажа бабуля, -
Чым бог паслаў.

На ёй сівізна, як завея.
А вочы яе збранзавелі:
Пагляд - з пустаты.
"Хто гэты пагляд зразумее?!"
Адказвае бог:
"Не ты".

Ён думкі мае чытае,
Ён знае, што мне прысніцца.
Ды нечага ён чакае
І некага ён бацца,
Хоць голас яго - жалезны,
Пагляд ягоны - сталёвы,
Касцюмчык - замежны,
Гадзіннік - фірмовы...
...Хоць ён прада мной -
непазбежны,
А я перад ім - выпадковы.

- Пра што мы з табой талкуем? -
Надкусвае бог пепін. -
Пра якую такую
Зорку Палын?

6
А ў бабулі кіёк жабрачы...
Дзе захоча, там заначуе...
Глядзіць яна - як не бачыць,
Вяшчуе - ніхто не чуе:

"Яна ўзыдзе аднойчы,
Промні ў небе раскіне,
Спапляючы вочы
Чалавечай гардыні.
Сярод дня, сярод ночы,
Сярод енку людскога
Яна ўспыхне аднойчы -
Пылам стане дарога.
Стане каменю горка,
Мёртвы ўсцешыць жывога,
Калі высpee зорка

Палыновага бога".

Бабуля кажа:

- Пайду
Па свеце шукаць сям'ю.
Тут браць не даюць ваду.
Хаваюць зямлю ў Зямлю.
У вёсках здзічэлі куры,
Спусцелі ўсе чыста хаты...

Я бога пытаю: "Пакурым?.."
Ён кажа: "Не я вінаваты".

"А хто?" - запыталі Вада і Зямля.
"Не я!.." - адгукнулася рэха здаля.
І вартай ля бога, бы ў зале суда,
Усталі
Зямля і Вада.
Яны
прад небам валошкавым
Перад адным -
адны...

...Зорным агнём валодаем.
Намі валодаюць сны.

Што высніў ты, род чалавечы?
Агонь распаліў у печы -
Жар выграбаеш з прыпечка
У высненай гэтай пустэчы
Пры беразе Прыпяці,
Дзе стала ніва зялёная
Палыноваю зонаю -
Спіць...

...Далёка ад зоны
галодных мільёны
Просяць есці і піць.

Ён кажа: "Не я вінаваты.
Вялікіх лічбаў закон
Не ўлічвае дробныя страты".

Ён высніў сябе ўладаром
І думае за мяне...

...А ў зоне пасеены гром,
Што будучыню скалане.

Будучыні пара!
Нібы ў канцы свету клічнік,
Твая залатая гара
З кратэрам вулканічным.

Гукай у гары дабра -
Чакай пад гарой расплаты!..

Гасподзь, ты з чыйго рабра
Вырабіў тэхнакрата,
На лобе якога таблічка прыбіта:
Э л і т а?

Калі галасы - жалезныя,
Калі пагляды - сталёвыя,
Тады непазбежным
Становіцца выпадковае:

У акне
да галінкі сухога вазона
Паштоўка прышпілена:
З д н ё м н а р а д ж э н н я !
26.04.86 г.

...Нарадзілася Зона
Адчужэння.

8
"Мы такой і не чулі бяды...
Як адчужаюць?.. Чаму?..
Куды?..

Каб чума, ці патоп, ці голад..."

На ўсе кіламетры зямлі і вады
Толькі бабулін голас.

- Як сказалі ўжо, што радыяццыя,
Як вывозілі - плакалі многія,
Што не справілі радуніцу,
Не развіталіся з могілкамі.
З тым і пайшлі, што ўзялі пад паху.
Нашто чалавеку болей?..

Гэты голас - за межамі страху.
Гэты голас - за межамі болю.

"Мы чакалі ліха на лета -
Надта ж людзі злюцелі...
Нейкія, кажуць, каметы
Блізка зусім праляцелі".

Я бога бяру загрудкі: "Скажы,
Для гэтага краю
Ты свой Бог - ці бог чужы?!"
Ён кажа: "Не знаю.
Пакуль што зона лакальная..."

Каменным стаў твар ягоны -
І на ім праступілі
Малюнкі наскальныя
Зоны.

Атрутнай зямлі тэрыконы.
Нібы на дзяржаўнай граніцы,
Пасты -
і закрэслена зона
Зламанаю бліскавіцай...

Бабуля кажа: "Нікога.
Нідзе і нічога няма".
9 касмічна
8 сігналіў
7 гадзіннік
6 фірмовы,
5 зваротны
4 адлічваў
3 час...
2... з вока Бога праменъ ружовы
1 бліснуў тоненъка - і пагас.
0

Над быстрыцай быцця
Кладкі
тоненъкія да звону.
З аблачыны
на зону
Бог глядзіць, як дзіця.

1986 г.

САРАКАВІНЫ

1

Віноўнай быць душа
хіба павінна,
Не цямячы, у чым яе віна?
Ды звадамі змучоная да дна,
Нібы святкуе - так баліць яна.
Прыйшла пара спраўляць саракавіны.

На дно души
не ў час і неўпад
Кідаў я нерат, каб пазбыцца згад,
Але віна вірамі рвала нерат
І вінавата я глядзеў назад,
І вінавата пазіраў наперад.

Віна мне вочы рэзала, як шкло;
Не ўбачыўшы нічога, што б магло
Віну суняць, суцішыць, супакоіць,
Пазваў я тых, каго ўжо не было,
Да тых, хто будзе - у маё жытло,
І цені іх напоўнілі пакой.

Раней я многіх пазнаваў са спін -
Цяпер і ў твар не пазнаваў нікога,

Было іх сорак. Сядрод іх адзін,
Які сказаў: "Нядоўгая дарога
За стол памінак ад стала радзін".

Ён са стала на стол паставіў крупнік,
Хлеб пераклаў, зацепліў дзве свячы.
Спытаў: "Ну што глядзіш, як той пакутнік?
Твой папярэднік тут і твой наступнік.
Астатніх трывцаць восем не лічы".

2

Мы ў некага заўсёды за спіною -

І нехта ў нас заўсёды за спіной.
Мой папярэднік - ценъ, што стаўся мною.
Ён не памёр, жывы маёй віною,
Я не памру, жывы яго віной.

І мой наступнік - ценъ, што мною стане.
Так на зямлі, не знаючы расстання
З самім сабой, бясконца, з веку ў век,
Пазбыць віны і час спыніць не ў стане,
Жыве адзін і той жа чалавек.

Мянняючы імёны, маскі, твары,
Ён перажыў патопы і пажары,
Халеру,

воспу чорную,
чуму –

І ўсё жыве, і ўсё чакае кары...
Якой яшчэ? За што яна яму?

3

Каго спытаць?.. Няма ў каго спытацца.
Свет не назваць і ў свеце не назвацца,
Не знаць таго, што ведае дзіця,
Ці той, каму ў сладобу смак жыцця,
Хто час яго прыняў, як час вакацый.

Не мець таго, што ёсць у выпівох,
У тых гуляк, якія ўдвох і ўтрох,
І ўсаракох, як фэст, жыццё гуляюць,
Жывуць яго, жуюць і прапіваюць,
І не чакаюць, каб ім Бог памог.

У іх хаўрусе я б любіў любога,
Калі б не тыя, што паўсталі строга
І ценяюць напоўнілі мой дом...
- Ты хто? - спытаўся я ў Саракавога.
- Я проста Голас, - ён сказаў. - Фантом.

4

Наперадзе і ззаду - цені, цені
З усіх бакоў - цямрэча і агонь.

І ўпаў перад агнём я на калені,
І ў цемры перакідваць стаў імгненні
Іскрынкамі
з далоні на далонь.

Іскрынку кінуў - першы крок зрабіў,
Спалохаўся: іду!.. И з перапуду
Успомніў тое, што даўно забыў:
Што ўсё адно мне, кім раней я быў,
І ўсё адно мне, кім я потым буду.

Хто зараз я,
цяпер,
у гэты міг? –
Вось што мяне і мучыла, і мучыць...
Каб сам сябе я ў гэты міг лятучы
Спасціг,
калі душа - мой зрок і слых -
Мяне з жыццём злучае неўміруча!

Каб сам сябе спазнаў:
на рубяжы,
На гэтым зломе часу - на мяжы,
Дзе сладу снапы, а змалаці салому!..

Ды ўсім былым імгненням я чужы,
І ў іх - былых - чужы сабе самому.
І будучым імгненням я не свой.
Якая адзінота, Божа мой!

5
Якая адзінота, Божа мой,
Па лініі ідзе берагавой,
Кіруючыся зменлівым абрысам,
Спыняеца, стаіць пад кіпарысам
І кідае каменьчыкі ў прыбой.

Яна сябе адну aberagaе
Адна,
а як наблізіцца другая,
Дык за вярсту другую абміне...

Каменъчык кіне - хваля набягае,
Каменъчык кіне - хваля адхлыне.

Віна на дне суціхла, адзыбела,
І не згадаць, з чаго душа збалела,-
Так... нешта мімалётнае... капрыз...
Аточаны ажурнай пенай бераг.
Гайдаецца на хвалі ветразь белы.
Хістаецца на ветры кіпарыс.

6

Усе адны. Хоць кожнага вяжы
Да кожнага. Вузлы не рвуцца самі,
А рэжуцца аб лёзы, аб нажы.
У адзіноце кожны ўсім чужы.
Мы звязаны хіба што галасамі.

Падай мне голас праз Сусвет пусты!
Галоднаму
гукніся з нематы,
Няхай на мне жабрацкая кароста -
Не падавай мне міласціну, проста
Спытайся, хто я, і скажы, хто ты.

Між намі голас - нітка залатая,
Яна да суравой не прырастаете,
Ніяк канцы з канцамі не звяжу:
Як ты гукнешся - што я запытаю
Як запытаеш - што я адкажу?

7

Хто мы ў Сусвеце?.. Голас, адкажы
І падкажы, у чым шукаць апоры,
Не пакідай на зменлівай мяжы
Між берагам, дзе кожны ўсім чужы,
І морам з белым ветразем у моры.

Хто ў Вечнасці мы?.. Голас, адкажы!..
Няма адказу.
Немата. Аковы.
І лёс - матацыкліст на віражы,

Вар'ят,
што замыкае круг чарговы...
Так круцяцца:
планеты,
зоры,
словы...

Ніхто не новы: ні суддзя, ні кат.
Ідзе спектакль. Акцёры ўсе на сцэне.
Вось Юда... і Каляфа... і Пілат -
Усе сышліся ў Гефсіманскі сад:
Там хлопчык той, што знойдзены на сене.

8

Дык як на вечнай сцэне быць сабой,
Не слыць, а жыць, не рынуцца ў разбой,
У гвалт, у закулісныя аферы?..

Віноўны,
я шукаў апоры ў горы,
Ракло мне гора: "Кіньма гараваць", -
І валакло катурны і падпоры,
Змушаючы шчасліўчыка іграць.

Апора ў шчасці? Я шукаў і там,
Рукамі і зубамі - не аддам! -
Трымаўся за яго...
"Шчаслівых мала,
Ты мой абраннік", - шчасце мне ўнушала,
Ламала руکі, зубы выбівала
У бойках між абранымі... Я сам
Зарокся быць шчаслівым.
Страшна стала.

Шукаў апоры і ў каханні я.
Сагрэўшыся, як на грудзях змяя,
Шаптала мне каханне: "Мой абраны..."
І рэўнасцю атручвала, і раны,
Калі загоіць нехта - дык зямля.

І ўцяміў я: без берагоў і дна,

Шырэй за берагі, глыбей за мора,
Адна ў мяне адзіная апора:
Глухая, непазбыўная віна.
Схаваны ў ёй
каханне,
шчасце,
гора -
І ўсё, пра што не ведае яна.

9

Быў хворы на віну, як на праказу,
Цень, што ўкрываўся за маёй спіной.
Я выйшаў са сцяны - ён стаў сцяной,
Ён выдыхнуў, а я ўдыхнуў адразу
Душу, што пачуваецца віной.

Так у траве з травой растуць камені,
І вырастоюць над травой касцы,
І ў ланцужку, дзе ўсе мы толькі звені,
Дарма маліць і трывніць аб збавенні,-
У ланцужка скаваныя канцы.

Ты свой не завяршыў яшчэ стажок,
А на лужок злятае ўжо сняжок,
І пачынае рытуальны танец
Бяззубая з касою...
Ланцужок
Гасподзь перабірае, як ружанец.

10

З камення камень і трава з травы,
А чалавек з чаго, калі не з гліны,
Калі ў ім голас, а не рык звярыны?..

- Ты не з чаго , - сказаў Саракавы. -
І ні з чаго твае саракавіны.

Твой папярэднік і наступнік тут
Ніякавата селі ў самы кут,
Паслухаўши, як цъмяна ты гадаеш
То пра пакуты, бо не меў пакут,

То пра віну, бо знаць яе не знаеш.

Нашто пазваў ты цені? Ліць алей,
Тваім здагадкам цъмяным біць у ладкі?
Здагадкі не мяняюць ход падзей.
Так пра камету згадку меў Галей -
Ляціць яна і без ягонай згадкі.

Усё адно ёй: быў Галей ці не,
Свая ў яе часовая дарога.
Часова ўсё. Жыццё і смерць міне.
Апоры ты не знайдзеш у віне,
Няма яе, бо ўся яна - з нічога.

11

Часова ўсё. Да смерці. А віна
Даўжэй за смерць. Нікому не відна -
Мацней чым смага мучыць і чым голад,
І ўсё, пра што не ведае яна,
Мне за яе распавядае Голас.

Аднолькава і зблізку, і здаля
Ён чуецца, бо сказана ад Бога,
Што і ў былым, і да ўсяго былога
Было спачатку Слова. А пасля?
Што будзе потым? Мусібыць, нічога.

Што можа быць па часе?.. Ды віна
Даўжэй, чым час,
даўжэй, чым дауніна
І будучыня разам з дауніною.
Як цёмна скрэз! За мной, перада мною
Сцяна віны. Астрожная сцяна.

12

Жывым і мёртвым не пазбыць віны.
Чырвоныя і чорныя званы
Гудуць паміж вайною і вайною.
Не па маёй віне - маёй віною
У небе разгайданыя яны.

Далей ад іх - і ад віны далей,
Сцяна ў сцяне. Пад ёю акалей -
Закружыць над табой жывая зграя.
Жывы жыве, бо мёртвы не ўмірае.
Жыў Юда...
Жыў Каяфа...

Жыў Галей,
Жыве -
імя каметаю згарае.

Жыццё і смерць сышліся ў ім - ні ў чым
І ні з чаго гарыць адно ў адным,
І пакідае ў небе бліскавіцу...
Скажы мне, Голас:
гэту таямніцу
Каму спасцігнуць - мёртвым ці жывым?

13

Царкву - у ногі, лес - да галавы,
На вочы века - і ручнік на века,
І, дзякую Богу, у труне - не вы...

- Ну вось і пахавалі чалавека, -
Наступніку сказаў Саракавы. -

Цяпер ён папярэднік твой. Ты рады?
Калі ты праўда рады, то дарма.
Тваю душу да дна замуцяць згады,
І плуг віны па вечным полі здрады
Табе цягнуць, калі яго няма.

Цяпер ягоны папярэднік вольны.
Ён тут яшчэ?
І цень гукнуўся:
- Тут.
- Ідзі. Ты вольны. Завяршыўся суд.

А мы паўторым хутка
шлях пакут, -
Сказаў мне Голас, як настаўнік школьні.

14

Шукаючы апоры, ты імя
Чужое ўзяў, нібы свайго няма,
І выдумаў сабе віну чужую,
Фантомнью, з якой стварыў жывую,
Што стала вінаваціцца сама.

Яна ў цябе паперадзе ідзе
Па камені, паветры і вадзе
І ўжо не азіраецца:
за ёю,
Як змеялоў за залатой змяёю,
Ты йдзеш туды, куды яна вядзе.

З балота ў дол і з долу на гару,
Шукаючы здабычу ці нару,
Паўзе яна, а ты за ей спяшаеш,
Мінаючы свой час, сваю пару,
Забыўшыся на тое, што шукаеш.

15

З чужым ружанцам ты зайшоўся ў храм
І, не застаўши анікога там,
Спытаўся ты: "Чamu няма нікога?"
І голас твой
сабе пачаўся сам
З усіх кутоў, а найгучней з пустога.

Ты ў кут той рушыў і запоўніў кут
Самім сабой, сказаўши: "Вось я, тут,
Дзе не бываў і мог не быць ніколі,
Я сам сюды спяшаў, па ўласнай волі
Стаю я тут - ну дык вяршыце суд".

Пад купалам, пад крыжам залатым,
У пустаце перад усім пустым
Стаяў ты ў храме,
да ўсяго гатовы,

Ды як прыйшоў з чужым - так рушыў з тым,

Нібы ружанец, перабраўшы слова.

16

Твой - толькі голас,
словы - не твае.
Тваіх табе ніколі не стае
Сярод чужых, на горкі яблык збітых,
Якія між кілішкаў недапітых
Па памінальным коцяцца стале.

Ды што рабіць? - суседзі і радня
Сабраліся казаць адно і тое
За доўгі стол саракавога дня,
Вакол якога ўстала гарадня
У сорак крэслай, а тваё - пустое.

Ты за сцяной, яны каля сцяны,
Цень ад якой жахае - і адны
І тыя ж думкі ў кожнага жывога:
Хто на чарзе? Каму збяруць яны
Стол памінальны дня саракавога?

17

Не бедны стол, табе сабраны ён
Па Крэве ўсім - дзе сподачак, дзе міска,
Абрус смаргонскі - вышываны лён,
Гарэлка магазінная - аж з Мінска,
Свая з Барунаў, слайная здавён.

Прастора рвецца, час ідзе на злом,
А на мяжы паміж дабром і злом -
І смажыва, і варыва густое,
І сесці ў крэсла, раз яно пустое,
Не сорамна табе за тым сталом.

З усімі тымі, хто пайшоў раней,
Ты лёс пражыў за марны не марней,
Хай лепшы пражыве - хто потым пойдзе,
І не вядуць твой памінальны рэй
Бацькі твае насуперак прыродзе.

Ты іх паспей праводзіць - Бог памог
Каля дзядоў пакласці іх удвох,
Пацалаваць іх і закрыць ім вочы...
Твае хай закрывае, хто захоча
З тых, каго любіш, памажы ім Бог.

18

Хай кажуць словаи,
галасы дрыжаць
Не ўсе з таго, што, дзе каму ляжаць,
Не ведаюць - і жахі пашчы шчэраць...
Не кожнаму, пасеяўшы, дажаць.
Не кожнаму, паснедаўшы, вячэраць.

Ды кожнаму, хто гол, як той сакол,
Ад смерчу смерці, што ўгінае дол,
Надзеяй дрэва можна захінуцца:
Зламае вецце - застанецца ствол,
Зламае ствол - карэні застануцца.

Канец тады, як спрахнуць карані.
Ад забыцця, Гасподзь, абарані
Крывіцкі род, смаргонскі люд ды крэўскі,
Вярні ўсіх крэўных на пустыя крэслы,
За памінальны стол усіх вярні.

19

Як ты памёр, скажы, што ты жывы.
Скажы пра гэта голасам травы
І голасам касы скажы пра гэта:
Жывы, пакуль курлычуць журавы
На тым шляху, якім ляціць камета.

Схаваны ў змрок, укрыты ў цень сцяны,
Нічога і нікому ты не вінны,
Жывы - і вольны ад любой віны,
Ад будучыні і ад даўніны,
Ад усяго, што прывід і руіны.

Калі між зор анёл уструбіць збор,
Ты хату прыбяры, спарадкуй двор

І на дрывотні наваstry сякеры,
Скажы, што ты жывы, калі памёр,
Ідзеш на Суд - і я табе паверу.

У двор сваіх, чужых панабяжыць.
Як жыта ў жыце, ты пакінь іх жыць,
Па смерці ўваскрасаць, як жыта ў жыце, -

І перад тымі, каму Суд вяршыць,
Паўстань у час прызначаны:
судзіце.

ІНДЫЯ

1

У сны ўвайшлі твае сланы.
Ступалі за сланамі сны
І не належалі мне болей.

Iх сніў
не ў сутарэннях болю,
А ў храме радасці
манах.

Я з босых ног ягоных прах,
Схіліўшыся, сабраў рукамі,
І прахам асвянціў чало...

I, паўшы ніц, спытаўся:
- Свамі⁶,
Скажы мне:
што са мной было?

2

- У сны твае
увайшлі сланы, -
Сказаў манах. - Але яны
Свайм ісці павінны шляхам.

Чало, што асвянціў ты прахам,
Вадой асвенчана святой.

Шлях з веры ў веру - шлях не твой.

3

"Чаму?" - спытаўся я не ўслых.

Не ўголас ён сказаў: "Ты з тых,
Чый шлях - зваротны.

⁶ Свамі - святы.

Да чужых
Святых
ты рушыў са сваімі".

"Святыя могуць быць чужымі?" -
Здзівіўся я.

Нібыта ў шкло
Задымленае, глянуў Свамі,
І дым шкляны праплыў між намі,
Пусты, як тое, што прайшло.

4

- Устань, - сказаў манах. - Ты ніц
Дарэмна падаеш, прыкуты
Да саркафагаў і грабніц
Англійскіх могілак Калькуты.

Ты ў Індыі, - казаў мне Свамі, -
Але дарма марнуеш дні,
Упёршы вочы ў камяні.
Пустыя сны пад камянямі.

Усе, хто зараз сніць іх тут,
Дарма прайшлі свой шлях пакут,
Канаучы ад малярыі.

- Не, - я сказаў. -
Бо тут
Марыя.

- Ты знаю́ яе? - спытаў манах.

5

Гаруда, белы Божы птах
Ляцеў - далёка ад Калькуты,
І двух аблокаў парашуты
Нёс тым, хто страціўся ў гарах.

- Марыя, нам уніз пара, -
Прасіў я, змучаны гарамі.

"Ты знаў яе?" - пытаўся Свамі.

6

Мандара, Божая гара
Вяршыняй падпірала неба.

"Знямогшы без вады і хлеба,
Аслепішы без павадыра,
Зблукаўшы шлях - з якой пары я
І для чаго я тут, Марыя?"

- На тое, каб адолець шлях.

7

"Ты знаў яе!" - сказаў манах,
Падаў задымлене шкло,
І, як пры сонечным зацьменні,
Я ў шкло зірнуў..."

Мільгалі цені,
Глядзеў я, што са мной было.

8

Уесь у жоўта-залатым
Стаяў манах на небасхіле,
Упэўнены ў спрадвечнай сіле
Таго, што свет заве пустым.

- Тут выйсце ў неба, - мовіў ён. -
Пераступаю я закон,
Наблізіўшы да зор жанчыну.
Ды шлях адolenы. Прыгчыны
Для апраўдання мне стае,
Каб паказаць дарогу тую,
Дзе Веду зведаеш святую,
Марыя! Зоры ўсе - твае...

I ён накінуў на яе
Апратку жоўта-залатую.

9

- А хто за мной?

- Няма каму.
- А спадарожнік мой?
- Ён следу
Твайго не ўбачыць, бо яму
Час не настаў спасцігнуць Веду.

Ён вернеца. А ты - ідзі.

10

- Ты судзіш, Свамі?
Не судзі,
Я знаю́ яе, таго даволі.

Глядзі, як шкло іскрыць на сколе,
Ды што ў тых іскрах для сляпца?

Зваротны шлях - сляпы. Ніколі
Яго не пройдзеш да канца.

Па ім
вяртаешся ні з кім.

11

Плы́ў над зваротным шляхам дым
Ад Індыі да Беларусі...
- Я не хачу ісці па ім,
А незваротнага - баюся.

Шлях там,
дзе ўперадзе - сляды.

12

- Той шлях, - скажаў манах, - нікуды,
Па тых слядах мільёны люду
Сышліся ў гурт, у гарады.
У храмы іх, у іх суды
Ты б з Індыі вярнуўся, ды
Сюды прыйходзяць адусюды -
Адсюль ісці няма куды.

13

Я ўніз ішоў.
Гара з гарою
Перагукаліся, сырою
Прасцінай поўз па схілах снег...
Лавіна!
Я дарма пабег
Па камянях,
па скалах слізкіх...

Дні прабягаючы, гады,
Не змог я збегчы гэтак нізка,
Каб падаць не было куды.

14

Лавіна падала -
на схіле
Раз'юшана, у самай сіле
Дагнала, душна абняла.

- Марыя! - крыкнуў я. - Марыя!.. -
І ўкрылі крык снягі сырья.

15

Манах сказаў: "Яна дайшла
Дарогай Вед амаль да межаў,
З якіх звароту ўжо няма,
А ты вярнуў яе. Дарма".

16

Я не вяртаў. Лавінай снежнай
Яна вярнулася сама
Па камянях, па скалах слізкіх.

17

- Ты дзе была, Марыя?
- Блізка.
- Чаму на могілках англійскіх
На камені тваё імя?

- Бо шлях адолела дарма, -

Сказаў манах. - Бо не жанчыне
Пакінуць свет дарогай Вед,
Бо светам стаўся ёй паэт
Англійскі ў афіцэрскім чыне.

18

За нораў дзёрзкі і бунтоўны
Ён з метраполіі раптоўна
Адпраўлены ў Калькуту быў.
Тут ён гібеў, страляўся, піў,
Блукаў, зваротны шлях згубіў -
І ў дом патрапіў малітўны.
Бог ведае, што за хімеры
Жылі ў англійскім афіцэры,
Ды выдумаў сабе паэт,
Што вернецца місіянерам
Дамоў, што прагнє новай веры
Стары ягоны добры свет.

Ён кінуў піць. Пісаў увішна
Евангелле ад Рамакрышны,
Ствараў хімеру: Веру Вер.

Як сноб, на англіцкі манер
Хрыста аспрэчваў афіцэр.

Паслаў ерэтыка Ўсявышні
У горы.
Перад ім гара
Мандара ўстала - брама ў неба.
Аслаблы без вады і хлеба,
Аслеплы без павадыра,
Караскаўся ён за хімерай
Дарогаю, якой не верыў,
Бо верыць не прыйшла пара.

І скінула яго гара
Лавінаю...

Яго ў снягах
Знайшла Марыя ледзь жывога,

Адняньчыла, нібы малога,
І, не адпрэчыўшы зямнога,
Згубіла свой нябесны шлях.

19

- Вам не ўзлящець, - сказаў манах,
Пакуль зямля цяжарыць крылы...

20

...Яна знайшла мяне, накрыла
Апраткай жоўта-залатой,
Сказала: "За мяжой пустой
Сырая снежная магіла -
І ў ёй усё, што я любіла".

21

"Шлях з веры ў веру - шлях не той?" -
Спытаўся я,
і з вуснаў строгіх
Пачуў адказ: "Адзін са многіх".

22

- То ў чым віна мая, Марыя,
Калі парывы ветравыя
Нясуць, нібыта дым шкляны,
Душу
зблуканымі шляхамі?

23

- Перад усімі, - мовіў Свамі, -
Нябесныя шляхі віны.
Зямным - зямное.
Дзеци самі -
З малога цешаща яны. -

І школа іскрылася між намі,
Клубіўся ў ветры дым шкляны.
- І Веда Вед,
І Вера Вер -
Хімерныя, калі на згубу,
Адняньчаны, ідзе да шлюбу

Паэт, англійскі афіцэр.

Калі спасцігнуць Веду свету
Жанчыну абірае лёс,
А тая таямніцу гэту
Лавінай кідае з нябёс
Пад ногі выхрысту-паэту,
То ўсё дарма: і рух, і мэта,
Куды б дарога ні вяла...

24

- Марыя, ты ўсё ж там была.
Скажы мне, што там?
- Дзе?
- У Бога.
- Нічога там няма. Дарога.

25

Сінеча холаду начнога
Над Гімалаямі плыла.
Сыходзіліся ў храм начны
Індусы -
там спявалі хорам,
Там пакланяліся яны
Таму, пра што і думаць сорам
У Англіi...

Крыўёй жывой
Жыццё бруілася, як брага,
Густой хісталася травой
У хвалях Інда, водах Ганга,

Гатовае па волі Брамы
Само сабой ахвяраваць,
Яно глядзела ў очы Ямы,
Не баючыся паміраць,

Спазнаючы сябе, вякамі
Зямную трушчыла кару
І ўзносілася ўвысь хрыбтамі
Высокай Хары і Меру,

Каб там, дзе ўжо няма нічога,
Дзе абрываецца дарога
І зноў вяртае на зямлю,
Змяя пацалавала Бога,
І Бог пацалаваў змяю.

26

- Злуеш, Марыя?
- Не злую.

27

- Адзін адному вы не суддзі, -
Сказаў манах. - Яна праз суцці⁷
Прайшла, застаўшыся ўдавой.

Той афіцэр англійскі, той
Паэт, сасланы за разбой,
Сектантам стаў,
ахвяраваў
Марыю, што жыла ў Марыі,
Прызначыўшы яе каству,
Як сам сканаў ад малярні...

28

За ёй падняўшыся ўгару -
Адзін спускаўся ўніз з гары я:

"Марыя, калі я памру,
Дзе мы сустрэнемся, Марыя?"

- Тут, дзе маланкі шаравыя
Высокай Хары і Меру,
У храме, лотасам сагрэтым,
Дзе Вішну абвіла змяя;

Тут, толькі тут, бо ў свеце гэтым
Ёсць Індыя, адна планета,
І ўся астатняя зямля.

⁷ Суцці - абрарад спальвання ўдавы ў дзень пахавання мужа.

Чакай свой час, сваю пару.

29

- Марыя, калі я памру,
Ты скажаш, што там?
- Дзе?
- У Бога.

30

"Нічога там - адна дарога
Ды зор ахвярнае святло..."

31

- А ты б хацеў, каб там было
Што-небудзь? - запытаўся Свамі.
- Каб Індыя была...

32

Над намі
Нябёс задымленае шкло
Мігцела зорамі і снамі.
Са сноў сыходзілі сланы.

33

Ступалі след у след яны
На свой зваротны шлях.
Манах
Мне ў прыгаршчы насыпаў прах,
Сказаў: "Ідзі, нясі дадому,
Развей на родных берагах.
Не суддзі мы адзін адному".

- Марыя!.. -
голос у гарах
Прапаў, не чутны мне самому.

Гаруда, белы Божы птах,
Сарваў з Мандары
кветку сому
І кінуў на зваротны шлях.

ПРОШЧА.

1

Зноў вецер на ўзлеску агнём залатым
Асіну палошча.
За ветрам за тым і за ўзлескам за тым
Ёсць возера Прошча.

На возеры тым, на блакітнай вадзе
Бялеюць лілеі.
Душа мая там, як на Боскім судзе,
Баліць і святлее.

Яе тое возера ў воды свае
Празрыста ўлюбіла.
Да дна таго возера не дастае
Нячыстая сіла.

Святлее ў тым возеры храм на гары
Званіцай высокай,
І спіць на званіцы званар да пары

Глыбока,
Глыбока.

У белых лілеях яму так даўно,
Так соладка спіцца,
Што снамі ягонымі ўсыпана дно
Да самай званіцы.

Усмешка блукае ў яго на губах,
Як ветрык на ўзлеску...
Стайць нерухома вада ў берагах -
Ні хвалі, ні ўсплёску.

Дрымотна сваім і чужкым берагам -
Ні ўсплёску, ні хвалі,
Нібы не схавалі ў тым возеры храм,
Нібы пахавалі.

Вякамі сплываюць над возерам тым
Лілеі аблокаў -
Над храмам, над крыжам яго залатым,
Званіцай высокай.

2

Ен жыў на званіцы, бязногі званар
На храмавай вежы.
Сачыў з-пад нябес, дзе патоп, дзе пажар,
Дзе вораг на межах.

Прыкуты да звону, да лёсу свайго,
Глядзеў на абшары,
І цёмныя хмары плылі да яго,
І светлыя хмары.

Пад храмам люстэркам ляжала вада,
Лілеі люляла,
І ў тое люстэрка цягнула нуда -
Аж вочы смактала.

На раме люстэрка шумелі лясы,
Палі красавалі,
І рыкі звяроў, і людзей галасы
На вежу ўзляталі.

Адтуль, дзе спрадвек майстрравалі яны
Калыскі і труны,
З ядой і вадой падымала збаны
Вар'ятка Матруна.

Яна на калені ставала ў куце
На звон памаліцца -
І ўсё мармытала: "На згубу расце
Краса-Мілавіца".

Кавалак у горла не лез званару,
Як, слінячы губы,
Шаптала вар'ятка: "Атруты збяру
На згубу, на згубу..."

Так дні праміналі, вятрамі гады
Хісталі званіцу...
Нявестаю князъ, уладар малады,
Абраў Мілавіцу.

"Красу-Мілавіцу, дачку каваля?!
Ой, княжа! Ой, смелы!.."
І ўздрыгнула пад капытамі зямля
Суседніх удзелаў.

За новым ганцом скача новы ганец
З пагрозай адною:
"Як пойдзеш з дачкой каваля пад вянец -
Мы пойдзем вайною.

Твой шлюб - гэта ганьба для нашых дачок,
Абраза цяжкая..."
І князъ закручіўся між іх, як ваўчок,
Як воўк за сцяжкамі.

На плошчы шторання натоўп віраваў,
Народ, князу любы,
І голас Матруны яго свідраваў:
"На згубу! На згубу!"

Прамоўцамі, быццам балотная гразъ,
Мясіліся слова.
- На згубу яе!
- І яго!
- Ён не князъ!
- Ён зяць кавалёвы!

Разгубленая варта стаяла наўзбоч,
Гатова прадацца.
І з тварам чарнейшым за чорную ноч
Князъ клікнуў дарадцу.

"Скажы, што рабіць?" - ён дарадцу спытаў.
Быў рады старацца
Заўсёды дарадца. З паклонам устаў

І мовіў дарадца.

"Казырная карта
адна на стале,
На ўсё твая воля.
Як хочаш жаніцца - жаніся, але
Не князь ты ім болей.

З натоўпу сабраць пераможную раць -
Пустая спадзеўка,
Не стане ніхто ваяваць, паміраць
За простую дзеўку.

Калі ж адрачэшся цяпер ад яе -
Набычацца шыі,
Успомняць: каваль з Мілавіцай - свае,
А тыя - чужыя.

Як толькі адчууюць тваю слабіну -
Пра сілу забудуць.
Ты ў пастцы:
суседзі рыхтуюць вайну,
Народ прагне бунту.

І ўсё праз адно. І парада адна:
Мы ўлада. Мы суддзі.
Не стане нявесты - не прыйдзе вайна
І бунту не будзе.

Нявеста твая заняможа ўначы.
Ёсьць зёлкі ў Матруны".
І, гледзячы ўбок, князь прамовіў:
-Лячы.
Мне сёня прыснілася кроў на мячы.
Рабі, што прыдумаў.

Адна ў цэлым свеце.

Начамі ён бачыў: два цені здаля
Ішлі, каб спаткацца,
Адзін - ад хаціны старой каваля,
Другі - ад палаца.

Як бралі адзін аднаго за руку,
Спаткаўшыся, цені,
У звоне матляўся ён на языку
І біўся аб сцены!

Яму нават ногі, якіх не было,
Нясперна смылелі,
Як рыбамі цені плылі на святло,
Збіralі лілеі.

Прыкуты да звону, да лёсу свайго,
Маліўся ён, плакаў,
Каб выраслі кіпці і крылы ў яго
Драпежнага птаха.

Ён сэрца б князёва штодня вырываў
З крыўёй, каб напіцца!..
О, як ён кахаў яе, як раўнаваў
Красу-Мілавіцу!

Цар-рыбу, што ў Прошчы спрадвеку жыла,
Прасіў, каб ніколі
Красу-Мілавіцу бяды не знайшла
Ні ў лесе, ні ў полі.

Цар-птушку, якая вяршыла палёт
Над Прошчай спрадвеку,
Схаваць Мілавіцу прасіў ад нягод,
Ад крыўуды і здзеку.

Цар-рыбу прасіў і Цар-птушку прасіў,
Што зналі ўсё самі,
А сам ён праспаў Мілавіцу, прасніў
Вяшчуннымі снамі.

У снах тых пісаў з Мілавіцы абраз
Князёвы дарадца.
Князь мовіў: "Стайся", дарадца ў адказ:
"Я рады старацца".

І жах у тых снах працінаў кожны раз,
Як стала нажавая,
Калі любаваўся народ на абраз:
"Дальбог, як жывая!"

4

Стагналі званы, галасілі званы
На белай званіцы,
Як неслі ў князёвы скляпы-курганы
Красу-Мілавіцу.

Гудзелі званы, знемагалі яны,
І чулася ў гудзе:
"Не будзе нявесты - не будзе вайны
І бунту не будзе".

Нібы звар'яцеў на званіцы званар,
Вяшчаючы люду,
Што скроль і паўсюды патоп і пажар
І ворагі ўсюды.

Цар-птушка ляцела, Цар-рыба плыла,
Мінаючы сеци.
Адна ў званара Мілавіца была,
Адна ў цэльм свеце.

У белых лілеях ляжала яна,
Нібыта жывая,-
Ды ўжо муравалася ў склепе сцяна,
Сцяна межавая.

Магільшчык зрабіў сваю справу, і поп
Зрабіў сваю справу.
А з плошчы ніяк не сыходзіў натоўп
І прагнунуў расправы.

Глядзелі дарадца і князь, як сычы.
Расправа блукала:
"З чаго яна раптам заснула ўначы,
А ранкам не ўсталала?"
"Вяшчунна мне снілася кроў на мячы", -
Князь думаў у спудзе.
Дарадца на вуха: "Не бойся. Маўчы.
Нічога не будзе".

А слова крывёй набракала, як клоп:
"Атрута... Атрута..."
"Матруна", - дарадца шапнуў, і натоўп
Ускрыкнуў: "Матруна!"

5

На межах князёвых стаяла вайна.
Расправа блукала.
Пра гэта не знала Матруна - яна
Нічога не знала.

Але за пагібель нявесты-красы,
На радасць народу,
Яе за сівыя цяглі валасы
Пад меч, на калоду.

Цар-птушка ляцела. Цар-рыба плыла.
"Я не вінавата,
Я зелле зварыла, я зёлкі дала", -
Крычала вар'ятка.

Дарадца на плошчу прывёў каваля:
"Вось меч табе катаў.
Ты б княжыча няньчыў, садзіў на каня.
Суцешся адплатай".

Пазногцем спрабуючы вострую сталъ,
Гаротны, суровы,
Каваль адказаў: "Не на тое каваль,
Каб секчы галовы.

Бог даў Мілавіцу і ўзяў яе Бог,

Куды - не дазнацца..."
"Як скончыцца ўсё, дык адразу ў астрог", -
Падумаў дарадца.

І крыкнуў: "Даказана ведзьмы віна!
Гэй, варта! Гэй, каты!"
І ўпаў з неба голас: "Мана! Не яна,
А князь вінаваты!
Не ўзяў Мілавіцу, каб Бог яе ўзяў,
Каб плакаў убогі!.."
Каваль перад князем і шапку не зняў,
І плюнуў пад ногі.

"Бунт? " - крыкнуў дарадца, і выбухнуў бунт!
З вачамі сляпымі,
Як смерч, ён круціўся, вяршыў самасуд
Усіх над усімі.

Вар'ятка Матруна, сівая сава,
Крыгала: "Свабода!.."
Кацілася за галавой галава
З крывавай калоды.

Ад бунту сп'янелья, як ад віна,
Гулялі халопы,-
І рушыла ў межы князёвы вайна
Пажарам, патопам.

Спяшаліся князя
князі ратаваць,
Палілі, тапілі,
На бунт насыпалі за рацямі раць,
Мячы ўсё
ступілі.

6
Званар галадаў. Яго смага гняла.
І ў сне ці ў прыпадку,
З крывёй на званіцу збаны падала
Матруна, вар'ятка.

"Ты што гэта, - сцяўся званар, - ты чаго?"
"За мой паратунак
Ты голас падаў - гэта рэха яго", -
Сказала Матруна.

На белай званіцы сядзелі яны
Над чорнай зямлёю,
І зняў ён званы, і падвесіў збаны
З людскою крываю.

Унізе люцела, свістала, гула
Нячыстая сіла,
І кроў закіпела, бы ў пекле смала,
І ўсё затапіла.

Яна разлілася ў лясы і палі
Праз межы, граніцы,
І, як да каўчэга, ляцелі, плылі
Звяры да званіцы.

А стуль, дзе нячыстая сіла жыла,
Люцела ў народзе,
З крывавым усхліпам калода ўспыла -
І меч
на калодзе.

7

Райліся зоры, як іскры ў кастры,
І храм засыпалі.
Званар і вар'ятка, як брат пры сястры,
Абняўшыся, спалі.

Хай спяць,
забываюць, хто свой, хто чужы
Быў некалі з імі,
І ластаўка ім, і каршун на крыжы
Хай стануць сваімі.

Хай сняцца ім спевы знямелых званоў
І ластаўка сніцца,
Што ў спевах званоў абярнулася зноў

Красой-Мілавіцай.

Каршун, страпянуўшыся неба абняць,
Пазнаў яе раптам...
Ім гэтак не спаць, як, абняўшыся, спяць
Званар і вар'ятка.

Краса ім лілеямі пальцы спляла
І побач заснула,
І белай лілеей званіца плыла,
І ў Прошчы танула.

Князёва душа, што жыла ў каршуне,
Над Прошчай кружыла,
Крыгчала, нібыта згубіла на дне
Усё, што любіла.

8

Пазбыўшы нябыт, ты з'явіўся на свет,
Каб свету здзівіцца.
Калі ты званар ці калі ты паэт,
Жыві на званіцы.

Няхай на зямлі хоць патоп, хоць пажар,
Хоць ліха ды войны,
Калі ты паэт ці калі ты званар,
Ты лішні, ты вольны.

Няма ў цябе тут ні сяброў, ні радні,
Няма і не трэба.
Усё тваё там, дзе сляпыя агні
Халоднага неба.

Усё тваё там, тут нічога твойго,
Ты сведкаю толькі
Нябытнасці свету, вар'яцтвам яго
Ад бойкі да бойкі.

Хай сыдуцца ў сечы з братамі браты,
Не кайся, не енчы,
Пакінь ім мячы і занятак пусты,
Як цацкі малечы.

Хай паляць сялібы і гвалцяць сясцёр,
Не енчы, не кайся,
Трымайся за іскры, за дым, за касцёр,
З нябёс не спускайся.

Сынам не бацькі і бацькам не сыны,
Да Боскае кары
Няхай у нянавісці любяць яны
Таго, хто ўладарыць.

Няхай выбіраюць
сабе ўладароў,
І птушкам, і рыбам.
Калі ты з паэтаў ці са званароў,
То зроблены выбар.

Пакінь, як кратоў, невідушчых братоў
У норах іх цесных.
Званіца твая - карабель без бартоў
На хвалях нябесных.

Хай рынецца свет на цябе аднаго -
Не бойся расправы.
Усё тваё там, тут нічога твойго,
Ні ганьбы, ні славы.

Не дайся падману,
як раб або цар,
Жывыя зямлёю,
У зоры ўзіраюцца, вымыўшы твар
Слязьмі і крывёю.

І кроў іх, і слёзы - раса на траве.
Няславяць ці хвалаць -
У хвалі нябеснай Цар-рыба плыве,
Цар-птушка
над хвалая.

Я пакіну аднойчы і рушу да возера Прошчы,
Што сінене на роднай зямлі васільком на радне
І царкву са званіцай ашчадна хавае на дне.

Па збалелай дарозе
з камянём непазбыўнай віны
Я ўвайду ў тое возера і разгайдою званы,
І, аблашчаны Прошчай, за ўсіх,
каго проста люблю,
Памалюся, паплачу і свечку ў царкве запалю.

Залацістаю рыбай да берага свечка сплыве,
Залацістай змяёю слізне па шчаслівай траве,
І пчалой залатою паляціць над палямі яна,
Над вадой, над зямлёю; якая ва ўсіх нас адна.

Аднакрылую свечку
з царквы, што ўсплывае са дна,
Мне над возерам просьбы
тримаць ад цямна да відна,
Вакол возера бераг
адзін,
і нікуды з яго,
Як бы мы ні штурхаліся - не спіхнуць нам
адзін аднаго.

Як бы мы ні шалелі ў натоўпах
ад лютых страсцей,
Паміж намі нямашака прышлых,
нязваных гасцей,
Толькі мы
паміж намі -
і нам не над прорваю жыць,
А над Прошчаю жыць.
Так нядоўга,
як свечка гарыць.

ПАЛАНЭЗ

1

Бывай, Яблонская, бывай!
Прабегла восень па фальварку —
І графіка такая ў парку,
Хоць парк у раму забірай...
Бывай, Яблонская, бывай!
Я застаюся па-за рамай
Карціны, што праз дождик відна:
Раяль, камін — і ты адна,
Стамлена любоўнай драмай,
З бакалам белага віна...
Апошні раз прыгубіць дай —
Заторгні на карціне шторы!
Я кінуў твой пякељны рай,
Грукоча ў ночы поезд скоры:
Бывай, Яблонская, бывай!
Не стаў бакал на самы край!
Свято і цень дрыжаць падманна —
І ўсё разрывіста, туманна...
Цалую руکі, ясна панна,
Бывай, Яблонская, бывай!
Ад клавіш рук не адрывай!
У свеце, дзе вішчыць жалеза,
Пранізліва гучыць няхай
Акорд апошні паланэза —
Бывай!

2

«Ja kocham cię...»⁸
Ва ўсіх краях,
Спрасоння блытаючы мовы,
Я гэтые пустыя слова
Знаходзіў лёгка на губах:
«I love you»⁹,
«Я люблю вас»,
«Ax!» —

⁸ «Ja kocham cię...» — я кахаю цябе (польск.)

⁹ «I love you» — я кахаю цябе (англ.).

І галаву кружыла п’яна,
І новаю парфумай пах
Сюжэт банальнага рамана.
Я выдумляў яго, як мог...
А тут прыйшлі, каб выдумляцца,
Усе...
І плыў паркет з-пад ног,
І глухла зала ад авацый!..
Яблонская! Не дай нам Бог
Хоць раз яшчэ ў жыцці спаткацца!

3

«Я рада вас спаткаць...»
«Вы рады?...»
Прэм’ера.
Вайдаў фільм без Вайды¹⁰.
Міцкевіч з Францыі лісты
Чытае Польшчы ўсёй...¹¹ Масты
У часе зводзяцца...
На сцэне
Актёры... Кветкі Тэлімэнэ,
Якую не сыграла ты —
Саперніцы яе прайграла...¹²
Як на цябе зірнула зала!
Яблонская! Як ты стаяла
Супроць усіх!..
Саперніц мала
Табе на сцэне і ў жыцці...
Руку маю, што спагадала,
З пляча ты скінула:
«Пусці!»

4

— Як «Пан Тадэвуш» вам?
— Ніяк.

¹⁰ Вайдаў фільм без Вайды. — Анджэй Вайда — польскі рэжысёр, аўтар фільма «Пан Тадэвуш» паводле паэмы Адама Міцкевіча.

¹¹ Міцкевіч з Францыі лісты / Чытае Польшчы ўсёй... — эпізод з фільма «Пан Тадэвуш».

¹² Актёры... Кветкі Тэлімэнэ, / Якую не сыграла ты, / Саперніцы як прайграла — Тэлімэнэ — герайня паэмы «Пан Тадэвуш» А. Міцкевіча; у аднайменным фільме А. Вайды ролю Тэлімэны выканала Гражына Шапалоўска.

Пустых размоў пусты скразняк.
— Вы не паляк?
— Літвін.
— Вы з Вільна?
Бамонд. Ківае фраку фрак —
І звоніць тэлефон мабільны:
«Не, сёння не...
Чаму так спешна?..»
Мы ўжо ўдваіх сярод усіх,
Мы ўжо адчулі млосны міг
Спакання двух жаданняў грэшных...
«Аліцыя чытае вершы¹³
Грудзьмі. Нібыта корміць іх».
Ах, мы акторы! Брава, брава!
Як ні хітруй, а праўда ў тым,
Што ўсе мы хворыя адным:
Нам едкі дым — чужая слава,
Ну, а свая — салодкі дым.

5

— Пайшлі.
Тут скроль на тварах грым...
— Я тут свая...
— Але з чужым.
— Я не збягаю ад паразы!
«У, ганарыстая, зараза...»
А трэба йсці было адразу,
Пакуль, як рыбіну ў траву,
Не кінула мяне ад фразы:
«Пра Польшчу фільм, а не Літву,
І мог Літву не згадваць Вайды», —
І ў бок мой — зырк!..
І вадаспадам
Шаленства ў скроні:
«Ну, ка-злы!»
Ска-а-ндал...
— Сказаць, на што ты злы,
З чаго твой форс, адкуль бравада?..

¹³ Аліцыя чытае вершы... — Аліцыя Бахельда-Курус — акторка, выканайца ролі Зосі Харэжкоўскай у фільме А. Вайды «Пан Тадэвуш».

Нідзе Літвы тваёй няма!
А Польшча ёсць! І гэта праўда,
Бо Польшча ёсць — як я сама!
— Няма Літвы?!.
Мяне няма?..
— Я рада быць з табой!
— Ты рада?..
На сцежку восенійскага саду
Ступіла першая зіма.

6

— Я думаю, што вы вар'яты...
—Хто —мы?
—Літвіны. Род пракляты,
Дух страчаны праз вас жыве...
Калі няма сапраўднай страты,
Дык вы ствараеце яе.
Ты молішся, як прад аброзам,
Прад тым, што спалена датла...
Калі ёсць я,
калі мы разам,
Скажы: нашто табе Літва?
Ну гэта ж прывід...
Здань...
Трызненне...
Ну што — Літва твая? Скляпенні?
Руіны? Замчышчы? Крыжы?
— А Польшча — што табе, скажы?

7

«О, Польшча!..»
Акрыліла руکі —
І да рапаяля...
«Польшча — гукі:
Накцюрн... мазурка... паланэз...
О, Польшча!.. Па фальварках бэз...
Варшава... Кракаў... Ясна Гура...»
Ляцелі над клавіятурай
Вякі, нібыта матылькі...
«О, Польшча!.. Скрозь усе вякі
Звон зброй — і харал касцельны,

І рух,
і рух,
і рух няўмольны
З нічога —
Да сябе самой...»
А восень пахла ўжо зімой,
Лядком пацягвалася рэчка,
Сняжынкі пырхалі ў акне,
І цень Яблонскай, нібы ў сне,
Хістаўся, як пад ветрам свечка,
То да мяне, то ад мяне.

8

Як свет хістаецца!..
Ад краю
Да краю...
То ляціць да нас —
То зноў ад нас...
— Я паміраю,
Яблонская...
— Не ў час... не ў час...
— Якраз у час! Ад асалоды
Кахання, музыкі, свабоды,
Ад страсці, а не ад хвароб!..
— Ты што:
маёй чакаеш згоды?
Дык страсць у Польшчы
выйшла з моды,
Смерць холадна цалуе ў лоб.
— Якая смерць! Гасподзь абраных
Музык,
Паэтай,
Закаханых
На неба забірае ўсіх
У страсны міг, каб засталіся
Навечна ў ім!..
— І мы ў тым спісе?
І гэта мой апошні міг?
— Не выдумляйся... будзь маёю...
— Я рада быць тваёй Літвою...
Ты праўда ў ёй усёй крывёю —

Так, што шаленства ў скроні б'е?..

—Жыву я, каб любіць яе.

Ды час Літвы яшчэ не выспеў —

І я Літву прыдумаў, высніў,

І ў гэтым сне, нібы на выспе,

Згубіўшы ўсё і ўсіх, стаю...

Віна, Яблонская! Ці вып'ю

Я кроў блакітную тваю!

9

Літва! Ад слёз у горле горка,

Як назву вымаўлю тваю:

Літва! Па ўсёй зямлі стаю

Я на святых тваіх пагорках.

Дзеля чаго ўва мне ты будзіш

Надзею голасам крыві?

Літва! Ты ўжо была? Ты будзеш?

Калі жывая, дык жыві!

І калі ты не ў праху вояў,

Не ў мройным часе залатым,

А ў духу тым, што прагне волі, —

Тады ты ёсць, калі ты ў тым!

10

Літва мне снілася... Па Нальшы

Скакалі вершнікі...¹⁴ Дзве чашы

Віселі ў небе —

Ні адна

На вагах не пераважала

Над краем, дзе адна вайна

З другой вайною межавала.

Трох вершнікаў на ўзгорках Нальшы

Не распазнаць:

Чужыя?..

Нашы?..

Я ў чашы зазірнуў:

Мячы,

¹⁴ Літва мне снілася... Па Нальшы / Скакалі вершнікі... — Нальша — зямля старажытнага нальшанскаага племені (з гарадамі Браслаў, Ашмяны, Вільня, Трокі, Ліда, Гародня, Ваўкаўск, Слонім, Наваградак, Маладзечна, Смаргонь, Вілейка) з цэнтрам у Крэве.

Штандары ў чашах,
Прах ды косці...
Я ўзяў мячы — і па плячы
Ударыў нехта:
«Што за госці?» —
І павярнуў — да твару твар...
Тварэц Літвы, яе ўладар
Міндоўг паўстаў перада мною...
— А, гэта ты, — сказаў. — З Літвою
Даўно не бачыўся?.. Глядзі...
Вось гэты край з яго людзьмі,
Якім свой дух далі валоты,
І ёсць Літва. Далей балоты
І Жмудзь. Яе пад крыжакоў
Аддаў я, каб не ліць там кроў¹⁵ —
І кінуць костку лацінянам...
Так праста ўсё! — а ў часе цымяным
Зрабілася праз вас, бо вы
Забыліся, што Бог Літвы —
Агонь, а дух літоўскі — воля,
А праўда — воўк!..
— Я маю доўт
Перад табой? — спытаў я воя.
— Перад Літвой, — сказаў Міндоўг.

11

— Прачніся,
зноў праспіш дзяржаву...
Літоўскую былую славу
Найлепей каваю запіць...
— Яблонская, да д'ябла каву!
— Цішэй... цішэй... Варшава спіць...
Мой Бог, як я люблю Варшаву!
Жыву я, каб яе любіць.
А ты ўлюбёны ў міф... Найгорай
Жыць у былым... Там пуста... гола...
— Я не баюся пустаты.

¹⁵ Далей балоты / I Жмудзь. Яе пад крыжакоў / Аддаў я, каб не ліць там кроў... — Жмудзь (Жэмайтия, літ. Žemaitija) — зямля паміж нізоўямі Нёмана і Віндавай (Вентай) на паўночным заходзе сучаснай Літвы.

— Таму і край свой кінуў ты,
І зараз тут і там чужы
Сабе і ўсім... Скажы, скажы,
Дзеля чаго зрабіў ты гэта?..
— Найперш, каб зратаваць паэта.
— Якога?
— Можа, не благога.
Я забывацца стаў, якога.
Ён у апошня гады
Адчуў, што ўжо не малады,
Што ўсё спазнаў: каханне... славу...
Надзеў хамут, упрогся ў справу —
І паміраць пачаў...
— Тады
Прыдумаў сам сабе забаву?
— Лічы, што так... Яшчэ з ваўкамі
Не захацеў па-воўчы выць,
Хоць быў абкладзены сцяжкамі...
— І што цяпер? Літва за намі?..
— Маёй Літвою хочаш быць?
— Я рада быць тваёй...
— Ты рада?..

12

На ўзгоркі Налышы коса падаў
Срабрысты дождж, і ў срэбры тым
Стаяў Міндоўг, а поруч з ім —
Ягайла, пяты сын Альгерда...¹⁶
— Калі не ведаеш, дык ведай, —
Прамовіў ён, —
Я крыжакам
Пацвердзіў Жмуздзь пасля Міндоўга,
Бо не яна Айчына нам —
І ў нас няма прад ёю доўгу.
А доўг ва ўсіх у нас адзін:

¹⁶ ... і ў срэбры тым / Стаяў Міндоўг, а поруч з ім — / Ягайла, пяты сын Альгерда... — Міндоўг (~1195–1263) — заснавальнік і першы вялікі князь (1248–1253) Вялікага княства Літоўскага, першы і апошні кароль літоўскі (1253–1260); Ягайла (~1348–1434) — вялікі князь літоўскі (1377–1392), кароль польскі (1386–1434) і вярхоўны князь літоўскі (1392–1434), заснавальнік каралеўскай дынастыі Ягелонаў; Альгерд (~1295–1377) — вялікі князь літоўскі.

Перад Літвою доўг вялікі
Яшчэ з пары, як Гедзімін
Заваяваў сталіцу вількаў¹⁷.
Праз гэты доўг —
супроць Масквы —
Я з Польшчай ажаніцца мусіў¹⁸,
Каб адстаяць Літвы правы,
Каб л ё с Вялікае Літвы
Не стаўся л ё с а м Беларусі.
Ды ўсё дарма... Вы лес апелі.
Згубілі ўсё, што продкі мелі,
Ператварылі край ваўкоў
У край зайкоў...
Я маю права
Спытацца з глыбіні вякоў:
Вы хто — народ?
Вы што — дзяржава?
Адкуль, калі няма слядоў?
Пазнаўшы зайца па губе,
Вам Жмудзь пад нос паднесла дулю,
Як Беларусь вы на сябе,
На край літвінаў нацягнулі.
Вы разлучылі дух з крывёю
І, абрусеўшы пад Масквою,
Пад назвай, дадзенай Москвой,
Не сталі нават маскалямі,
А толькі назваю адной —
І тая назва стала вамі.
Вы — беларусы? Хто такія?
Ёсць Польшча,
Жмудзь,
Літва,
Расія —
Як вы ўшчамліся сярод?
Адкуль з'явіліся? З балот?

¹⁷ Яшчэ з пары, як Гедзімін / Заваяваў сталіцу вількаў. — Гедзімін — вялікі князь літоўскі (1316–1344); сталіца вількаў (ваўкоў) — Вільня.

¹⁸ Праз гэты доўг — супроць Масквы — / Я з Польшчай ажаніцца мусіў... — У 1386 Ягайла ажаніўся з польскай каралевай Ядвігай (каранаваная ў 1384) і стаў каралём Польшчы.

З чаго зляпіліся? З туманаў?..
Такіх падмен,
Такіх падманаў
Не ведаў ні адзін народ.
І што цяпер? Хай так і будзе,
Абы не горш? Вы што за людзі:
Вам звацца хочацца людзьмі,
Ці імі быць,
Ці біцца ў грудзі —
Ці ўстаць за крэўны край грудзьмі?

13

— Згарае свечка ўжо.
— Задзьмі.
— Яблонская, гары ўсё гарам,
Каб не было па чым тужыць!..
Радзіма сталася таварам!
Як на такой Радзіме жыць?
— Не піць, калі Варшава спіць.
Ёй да Літвы якая справа?
— Літву і прадала Варшава!
— Хай так. Не мне яе судзіць.
Жыву я, каб яе любіць.
Сагрэй мяне. Акаляваю.
— Сканаю я праз польскіх краль...
— А што за прозвішча: *Ня-кля-eў?*
— Расейскае.
— Дык ты маскаль?
Ты не літвін?
— Я ўжо амаль
Спалячыўся з табой...
— Адказвай:
Ты хто — маскаль?!

— Я гэткай назывы
Не ведаю.

— Маскаль! Маскаль!

І я — з табой?

— На жаль...

— На жаль?!

Ты жалішся?! Ды продкі ў трунах
Перавярнуліся!..

Са мной,
З Яблонской быць табе?.. З Матрунай!
— На сене ў хлеве быў з адной.
— Ты хам!!!
— Я знаю тое, что я!
А што ў цябе за патайное
Двайное дно?.. Які палёт!
Якая страсць! Скуль што ўзялося?
— З таго, што ў кроў маю ўжылося,
Што дзікуны — ад нас на ўсход!
— А вы для немцаў не народ!
А немцы — хамы для ангельцаў!..
Ну колькі праз пагарды шкельца
Глядзець адзін на аднаго?!

— І ты яшчэ вучыць! Каго?
Яблонскую?! Ды род мой...
— Знаю!
Праз род свой ты, як сучка, злая.
Шалееш з пыхі і дурнот.
— Ты што сказаў?.. Яблонскіх род...
— Што за размова ў нас дурная!
— Перапрашай за дурасць! Кленч!
Не дакранайся! Не пярэч!
Хто-небудзь,
дайце хаму рады!..

14

Пайшла зіма другая прэч
Па сцежцы восеньскага сада.
— Я рада быць з табой...
— Ты рада?..
— Даруй... Не знаю, што найшло.
Ты праўду мне сказаў пра шкло:
Мы — вас, а нас — яны... Пагарда
Спрадвек жыве... Яна ў крыві...
Ты болей сучкай не заві
Яблонскую!
— Даруй.
— Дарую.
— Дык, можа, вып'ем міравую?
— О, Божухна!... Маскаль... п'янтос...

Яблонскую за грудзі трос...
— Даўй ты —
як чорт цябе панёс...
— Я маю права! З каралямі
Мой род на роўных...
— Зноў пра род?
— Мне што: вады набраць у рот?
Мой род пабіты маскалямі
Амаль на скон! Даўк я адплаты
Магу жадаць?
— Калі ўсе страты,
Былыя крыўды ўсе лічыць,
Як жыць? Што будзе нас лучыць?
Пара на гэта ўсё забыцца...
— Ні з кім я не хачу лучыцца!
Там Азія! Там вечна зло
Жыло!
— А ў Польшчы што жыло?
Адно дабро? Хадзілі ляхі
На маскалёў?
— Якія страхі!
— Цяпер, канечне, страх які!
А з двух бакоў ва ўсе вякі
Тапталі Беларусь, палілі,
Не род —
Народ на скон пабілі,
Дык я ж маўчу!
— Ну і маўчи!
Скачы жанглёрам на мячы!
І што вы там, дальбог, за людзі?
Вайна з вас выбіла мужчын?
Яблонскіх род скакаць не будзе
Ні перад кім, ні перад чым!
За Богам у палякаў — гонар.
І не бывае долі горай,
Як жыць без гонару! А вы?..
Вам ад Масквы б — за лес, за горы,
А вы лясы — да Масквы.
— А лепш было б, каб да Варшавы?
— Ні да како! З літоўскай славы
Чаму вы гонар не ўзялі?

Бог даў вам месца на зямлі —
Дык стойце там належным чынам!..
За гонарам ідзе Айчына.
— Даволі. Мы не ў польскай школе.
— Народы б'юцца ўсе за волю —
А вас у волю не ўпіхнуць...
У лес збягуць — і ў ім жывуць,
Жывуць, жывуць...
— Мы партызаны...
— Жартуй сабе... Занадта рана
Сабраўся ты ўсіх нас лучыць...
І як! Міцкевіча лічыць
За беларускага паэта!..
Якая бздура ў галаве!
— Яблонская! Сцячэ, сплыве
Усё нязлучанае ў Лету,
Як пыл пасля дажджу з дарог...
— Касцёл з царквой не злучыць Бог!
— Адкуль ты можаш ведаць гэта?
— Пайшлі ў касцёл! Прамовіш Крэда?..
Калі злучацца, дык злучыся
Малітваю...
І возьмем шлюб! —
...І зноў пагардліва сышліся
Маршчынкі па краёчках губ.
«Ах, ты...»
— Пайшлі!
— У Ясну Гуру
Паедзем?¹⁹
— Хоць у Ватыкан,
Калі ўжо бздура прэ на бздуру!..

15

Дарогу засцілаў туман.
— Дай я паеду.
Ты нервова
Тапіла ўсё глыбей педаль...

¹⁹ — У Ясну Гуру / Паедзем? — Ясна Гура (Jasna Góra) — каталіцкі манастыр (г. Чанстахова, Польшча). Поўная назва: Санктуарый Прасвятой Дзевы Марыі Яснагурскай (польск. Sanktuarium Najświętszej Maryi Panny Jasnowojskie).

— Даўк ты спалячыўся амаль?
Праз трэх гадзіны адмысловы
Спалячышся... На ўсё жыццё...
Прымерзла мокрае лісцё
Да шкла.
— Дай скіну.
— Здзьме ў дарозе.
Нібы на «хуткай дапамозе»
Кагосыцівезла ратаваць,
Ты гнала.
— Кінь ты гэтак гнаць,
А то й каталіком не стану...
Насустрач рваліся з туману,
Сляпілі колкія агні...
— Яблонская, ну не гані!
— Няўжо байшся, праваслаўны?
Чапляешся за гэты свет?..
Сюжэт мы закруцілі слаўны:
Раман!.. Актарка і паэт!..
Класічны ў нас з табой сюжэт —
І ўжо фатальны, непапраўны.
— Дай руль!
— Не дам.
Дакладна ролі
Расписаны.
Табе — твая.
— Яблонская, пад хвост шляя
Табе папала?..
Прапаролі!
Прабілі кола!..
Слізгата...
— Газ скідрай!
Завішчэлі шыны!..
— Не тармазі!
Удар!
Машына
Сустрэчная —
уніз з маста.
Звон у вушах і пустата.

I Вітаўт з пустаты і звону

Сказаў:

— Няма ў Хрысце Хрыста,
Калі ягонага закону
Няма ў табе. Прымі закон.
Сівы, як кургановы сон,
Стаяў з Міндоўгам поруч ён,
Абодва — даўніна сівая...

— Па белым снезе кроў сцякае, —
Казаў далей ён. —

Гэта — шлях.

Яго пачаў я пад Дуброўнай²⁰.
Самой сабе там стала роўнай
Літва — і прырасла на Жмудзь.
Шлях не даваў мне Жмудзь вярнуць
Зноў крыжакам. Так перамога
Паразай стала. Жартам Бога.
Так Жмудзь Літвою прырасла. —
Туга ў вачах яго плыла...

— Ты плыў, як човен без вясла, —
Працягваў Вітаўт, — і заблытаў
Сябе і ўсіх... Цяпер забіты
Паўстане на шляху тваім...
Ты ведаеш, што будзе з ім
Рабіць?..

Не ўсе пра тое знаюць...

Шлях можа стаць зусім пустым.

Забітымі не прырастайць.

Забітых дух —

атрута ў целе.

Абедзве часы апусцелі,

Як ты ў іх зазірнуў... Згарні

Штандary, а мячы

вярні.

— Каму вярнуць?.. Вы здані, міты...
На вас кальчугі ўсе прабіты,
Вы ў ранах з галавы да ног!..

²⁰ Гэта — шлях. / Яго пачаў я пад Дуброўнай. — Маецца на ўвазе Грунвальдская бітва, вядомая яшчэ як Бітва 15 ліпеня 1410 пад Дуброўнай.

— Вярні мне меч! — закончыў Вітаўт.
— Вярні мне меч! — пачаў Міндоўг. —
До слоў!
За зброю зноў бяруся.
Скажу адно —
што ў той раз мусіў
Сказаць, але забыўся ў скрусе,
Бо ўжо сівая галава...
Няма ніякай Белай Русі,
А ёсць Вялікая Літва!
І хітрай Літва малая,
Былая Жмудзь, пра тое знае,
Вялікая — не хоча знаць...
З чаго ты польку ў жонкі ўзяць
Надумаў?..
Вітаўт праваслаўным
Пражыў жыццё — і беспадстаўна
Надзеі меў на польскі трон...
Ты чуеш пустату і звон?..

«Цудоўны цяг імкне вышэй, —
Шапталі мне два сны сівыя, —
Літоўскі Зыніч гарыць ярчэй,
Чым крыж на полацкай Сафії,
Чым на любым касцёле крыж...»
— Князі Вялікія! Спарыш —
Адзін арэх ці два? — спытаў я. —
Кatalіцызм і праваслаўе —
Не той жа шлях?
«*Nаш шлях —
паміж,* —
Шапталі сны, —
не берагамі,
А рэчышчам, ракой самой.
Пакінь усё і кроch за намі...»

— Ты цэлы?
— Цэлы,
пайшлі...
Абрыў.
Рака ў тумане.
Разбіты «Паланэз».
«Канец!..»
Мужчына малады ўсутане.
— О, Божухна!.. Святы айцец...
— Ты ведаеш яго?..
Сталёва
Шарэўтвой твар...
— Ён з Чанстахова...
На Яснай Гуры меўслужыць...
Мы да яго...
— Не можа быць...
— Паслаў яму Гасподзь збавенне
Ад нас...
Што ж мы ўчынілі?..
Жах!..
Ён жыў яшчэ... Не страх — здзіўленне,
Як шкло, плыло ў яго вачах.
«Так быць не можа, бо не можа
Так быць ніяк, ніяк, ніяк!..
Ну што ж гэта такое, Божа?!.
Ну што за знак?.. Ну што за знак?..»
Паліцыя.
— Вы разам?
— Так.
— Хто за рулём быў?
— Я.
— Няпраўда!
Я за рулём была.
— Ну, што ж...
— Мы ўсё зрабілі як найгорш —
І ўсё ж, і ўсё ж, і ўсё ж, і ўсё ж
Я рада быць з табой...
— Ты рада?..
З нябес
на лёс,
на аўтастраду —

Са снегам дождж,
Са снегам дождж.

18

Ксёндз Карадль Корсак, я без скуры...
Крані. Глядзі: на пальцах кроў.
Звіняць званы на Яснай Гуры:
Радзіны... Хрэсьбіны... Хаўтуры...
Сюды ідуць з усіх краёў,
Каб памаліцца, пілгрымы,
А я тут — хто? А я — чаго?
Мне б міма Яснай Гуры, міма
Канстанцінопала і Рыма,
Што маюць Бога аднаго,
А служаць так яму, нібыта
Іх два — і нейкі большы з двух!
І колкі вернікаў пабіта,
Каб правіў каталіцкі дух
Альбо каб правіў праваслаўны!
А ў тым, які з іх болей славуны,
Не разабрацца без вайны!
І б'юцца веры абаронцы, —
І гора, гібел той старонцы,
Дзе ў бітве сходзяцца яны!
Хто злічыць бітваў гэтых страты?..
— Вы хто такія? Уніяты?
Палі давай! Тут рускі край!
— Тут польскі край! Палі давай!
І кроў на кроў, і брат на брата...
Як Бог даруе, дык няхай.
Тады, апрач зіхоткіх зорак,
Нічога ў небе.
Вечнасць. Смерць,
З якой злучыўся Карадль Корсак
Праз тое, што не зразумець.

19

Зіма ў Варшаве. Трэці снег
Ляжыць на ружах, як газета...
Не думаў я, што мой пабег
Перабяжыць за межы лета.

Раман акторкі і паэта
Яшчэ не скончаны. Але
Працяг ягонага сюжета —
Чарнавікамі на стале.
Усё, што ў ім было прадрочым,
Ужо звяршылася. Далей
Так можа быць, як мы захочам
Ці як прыдумаем, але...

20

Слізнуўся лёс па трасе коўзкай —
І развязліся ўсе масты...
Прад Боскай Маці Чанстахоўскай,
Каменная, стаяла ты.
Пра што малілася?.. Каб кара
Цябе мінула?.. Стала сном
Усё, што стала?..
Корсак Карабль
Хістаў сусвет над абразом.

21

Як свет хістаецца!.. Ад краю
Да краю — і ад нас, ад нас...
— Не дакарай...
— Не дакараю...
— А помніш?..
— Помню...
Кожны раз
Праз сілу і скроль слёзы — ласкі...
— Яблонская, ну, калі ласка,
Вярніся жыць!..
— Як жыць?.. Канец
Жыцця... Канец любоўной казкі...
Святы айцец... Святы айцец...
— Не мучайся... Жыцця пракосы
Зноў заастуць... Жыві травой...
І ты ківала галавой,
Як завадная лялька...
Корсак!..

22

Ён цікаваў цябе. Паўсюдна
Ён быў з табой, як з целам ценъ,
Як з духам зданъ... Яму падсуднай
Ва ўсім была ты... Кожны дзень
Насіла на магілу кветкі...

23

Банальныя ў сюжэце меткі:
— Ты не кахаў мяне!
— У сведкі
Я клічу Бога, што кахаў!..
— Ты бавіў час! Ты забаўляў
Сябе!.. —
І мяўся край сурвэткі,
І кубак каву праліваў.

24

Ты плакала... Саперніц мала
Табе ва ўсім — і не ставала
Для плачаў слёз... вачэй саміх...
Да донца выплакаўшы іх,
Ты прашаптала так не ўслых,
Ты моўчкі так *даруй* сказала,
Што больш сказала, чым
бытай...

25

— Бывай! Я пакідаю край,
Дзе стаў табой смяротна хворы!..
— Бывай! Чакай! Мы ўсе акторы!..
Бывай... Даруй! Не пакідай!..
І так да немачы, да зморы:
Як ноч: *даруй*...
Як дзень: *бытай*...
З двух галасоў — які прарочы?..
Ці той, які мне чуўся ўночы,
Ці той, што ўдзень?..
Ды ўсё на злом,
Як з ночы ў дзень, як дзень за днём...
Касцёл... малітвы...

Дом сірочы
Нам гэты свет, дзе мы жывём.

26

Фальварка гулкія пакоі
Палохалі — такім пустым
Здаваўся дом, нібыта ў ім
Жывуць два цені,
зданяў двое...
Глухому чуеца глухое.
Сляпое бачыцца сляпым.

27

Я пакідаў... Вяртаўся зноў...
Зіма марнела ад дажджоў,
Плылі, цяклі сляпые хмары...
Ты ўсё чакала помсты. Кары
Ты ўсё шукала — я знайшоў
Яе... Ты мне сказала:
— *Караль...*

28

Так паміраюць... Я ўжо блытаў
Сябе і Карава, нібыта
З ім чаргаваўся...
«Ты з *забітым*
Як будзеш жыць?..» — штоноч,
штодзень
З'яўляўся і пытаўся Вітаўт...
І я сачыў то здань, то ценъ —
То цікаваў сябе самога!..
«Вазьмі мой слых, — маліў я Бога, —
Мой зрок вазьмі — і ёй вярні!..»

29

— Як змрочна! Запалі агні...
— Гараць...
— Гараць?.. Чаму так цёмна?!.
Ён там! За ім!!.
— Не крыгчы...
— Як глуха!.. Музыку ўключы...»

«Каханая, мы непрытомна
Жывём...»

30

«Каханы, мне ўжо сілы,
Каб жыць на яве, не стае...»
— Давай адыйдзем ад магілы,
Яблонская! На край яе
Каханне ставіць рызыкоўна —
Цікуюць мёртвяя жывых!..
— Жывы ён!!.
— Мёртвы!!!
Зрок і слых
Замгліліся ўва мне раптоўна.

31

Сляпы, глухі ў чужой краіне...
«Ты ж сам маліў...»
Яна пакіне
Мянел..
«Кінь перши...»
Як?.. Не стыне
У жылах кроў — пульсуе, б'е!
Рука Яблонскай на ілбе
Дрыжыць, і на губах салёна —
Сляза!..
Няўжо яна па мне?..
За што мне — так кахаць шалёна?
Так слепа! Глуха!

32

Сон у сне! —
І сон за сном вяроўкай звітай...
— Яблонская, мы здані?.. Міты?..
Зноў скачуць па дарозе збітай
На снежна-белых конях Вітаўт,
Міндоўг, Ягайла... Не спыніць
Пагоні — і яна ляціць,
І дыбіць, гоніць, сцеле коней,
І не суняць яе па сконе
Маім, тваім!.. Яна з грамамі,

з маланкамі
у чарадзе!..
Яна
блішчыць,
грыміць,
гудзе!..
«Яблонская! Літва за намі!»

33

— Ты дзе, Яблонская, ты дзе?..
Я бачыў! Чуў я лёт Пагоні!..
Я не сляпы! Я не глухі!..
«Я тут», — паклаліся далоні
На лоб гарачы і сухі.
«Агонь!..»

34

«Я тут, з табой...»
У доме
Палаў агонь, быў дом агнём
І домам, яваю і сном
Адначасова — і *суомі*²¹
Пачуў я слова...
Снежны слуп
Паўстаў у самай сарцавіне
Агню...
«Яна мяне пакіне?..» —
Спытаў я ціха, і да губ
Той слуп — манах у белым — палец
Прыклаў. «Табу... Табу... Табу...
Вам трэба Польшчу і Літву
Пакінуць, вас тут спаліць памяць...
Тут кроў і слёзы... Прах і тлен...
— А ў доме што?..
«Мёны паляць.
За іх тры веданні ўзамен
Даюцца з таямніцы *T a o...*»
Яблонская ўвайшла і стала
Каля сцяны агню. Яна

²¹ *Суомі* — адна з назваў Фінляндыйі

Была ўся ў белым.
— Ты спаліла
Імя? — спытаў я. Як сцяна,
Яна маўчала.
«*Тайнай сіла*
Павінна быць, каб сілай стаць, —
Пачуў з агню я. — *Напісаць*
I ўсё спаліць — вось сілы тайна...»
— Цябе прымусілі?.. — спытаў я. —
Таму
імя ў цябе
няма?!.
З агню сказали: «*Не, сама...*»
Я напісаў —
Маё імя
Спаліў манаҳ...
Спазнаў я *Tao*²².

35

«*Ты тыя веданні спасціг,*
Якіх спасцігнуць нельга з кніг —
Для веданняў няма пісьмёнаў...
Шэсць дзён міне, і ты на сёмы
Народзішся з трывненняў, сноў,
Каб помніць пяць магічных слоў,
Чытаць іх вогненныя знакі...»
— А сёння дзень які?..
«*Ніякі.*
Апошні ў аніякіх дňях,
Табой пражытыых. Пыл і прах.
Страсі іх. Кінь усё. Ідзі...»

36

І дом гукнуўся мне людзьмі,
Якімі поўны быў...
— Глядзі, —

²² Маё імя / Спаліў манаҳ... / Спазнаў я Tao. — Tao — старажытнакітайская (у ёўрапей-скай транскрыпцыі Дао) філасофская сістэма самаўдасканалення («шлях узнясення») чалавека; спальванне напісаных на паперы імёнаў — адзін з рытуалаў (сучасных) медытацый Tao.

Яблонская сказала. — Слухай...
Я чуў і бачыў. Мне на вуха
Шапнуў манах у белым:
— Сёмы
Сягоння дзень...
Ён быў знаёмы
Аднекуль мне. Ягоны твар
Усмешка залівала.
— Сёмы
Сягоння дзень...
Нібыта вар,
Сінечаю кіпелі вочы
На смуглым твары.
— Той, хто хоча
Спазнаць — спазнае...
Ён прарочыў,
І мне, няведама чаму,
Быў зразумелы сэнс замглёны
Прароцтва... Я чытаў імёны
Усіх, хто быў тут, — *у агні...*
Пераствараў на сёым дні
Недасканалую прыроду
Агонь...
І — як апёк! — свабоду
адчуў я...
Вольны стаў ад той
Жанчыны, што была Літвой,
І ад Літвы самой,
ад праху,
Крывёй залітага, слязьмі!..
Манах падаў агонь:
— Вазьмі!.. —
І ўзяў агонь я з рук манаха.

*Дзе ў вочы Бога зазірнеш
І вымавіш пяць слоў магічных...»*

38

Гары, палай, святы агонь!..
Сцяжына тайны — бакавая...
Яблонскай лёгкая далонь
У валасах маіх блукае,
І мы, зблуканыя, удвох,
Удвох, бо нас кахае Бог,
І нам, пакуль агонь не згас,
Сцяжынай тайны не спыніцца...
— Бывай, Яблонская... Мне час...
Мы з ёй пасвечаныя, нас
Агонь яднае. Таямніца.
Там слупам снег. Там тайны знак
Расстання. Гэтак выпадає...
Каханне не яднала так,
Як таямніца нас яднае,
І тайна таямніцы той
У глыбіні не разгадана:
Каханне ўсё ж схавана ў ёй,
Ці таямніца ў ім схавана?

39

Я пакідаў Варшаву. Снег
Ляжаў на ружах, як газета...
О, пыл газетны!.. Прах уzech
Юрлівых, хуткіх... Цьфу на гэта!
Мышам усё ды пацукам!..
Што там было — мінула там,
Прапала. Толькі пыл віруе...
Дарую і бытлым сябрам,
І ворагам бытлым дарую.
І забываю, забываю...
Ідзе жыццё... Гарыць агонь...
І ў валасах маіх блукае
Яблонскай лёгкая далонь.

40

Бывай, Варшава! Як шчыміць!..

І слёзы выціскае вецер...
Калі Варшаву не любіць,
Дык што тады любіць на свеце?
Ёсць нешта ў ёй ад каралеў
З крывей блакітнай, ганарлівай...
І міласць зведаў я, і гнеў
Твой каралеўскі... Будзь шчаслівай.
Бывай! Бывай!.. Усё міне,
Але і на краі магілы
Згадаю я, што ты мяне
Прылашчыла і прытуліла
У скрутны час...
Той час прайшоў —
І пуста там, нібы на пожні...
Кружу па плошчы Трох Крыжоў,
Шукаю сіл на круг апошні,
А стуль, дзе каралеўскі парк,
Дрыготка музыка ўсплывае,
Такая музыка, такая,
Што як жа так?!. Што як жа так —
Расстацца з ёй?!.
Ды што ж, ды што ж —
Пара!.. Над Віслай слепне дождж,
Смуга над Скарышэўскім садам —
І мроіцца: «Ўсё ж, і ўсё ж
Я рада быць з табой...»
Ты рада,
Варшава?..
Спей апошніх нот
Згасае рэхам...
Пераправа,
Налева мост — і мост направа,
І невідушча Жыгімонт
Глядзіць услед...
Бывай, Варшава!

Снежань 1999 – сакавік 2000, Варшава

ЛОЖАК ДЛЯ ПЧАЛЫ

Маці

Заглянє сонца і ўнаша ваконца...

Беларускае народнае

Пчала якраз у макаўку ўпяклала!..

«Паэма — вера», 1970

Быў сон, які Маланкай звалі...

Паэма «Маланка», 1981

Калі ты паэт ці калі ты званар —

Ты лішні, ты вольны...

Паэма «Прошча», 1993

I што ў вас там, дальбог, за людзі?..

Паэма «Паланэз», 2000

Ч а с т к а п е р ш а я Калявала

Чуваць, як адрастает барада, —
Так ціха тут...

У возеры, бы ў сподку,
Як вока поўным,
Круглая вада
Уздрыгвае, калі штурхую лодку
Ад берага...

Слізгаюць па вадзе
І расхінаюць возера дзве хвалі...

Дзве хвалі... два жыщі...

Адно нідзе,
Другое ў Тэйска, дзе мяне схавалі
Ад фінаў фіны, каб лавіў вугроў,
Збіраў грыбы і ягады і слухаў,
Якбарада расце...
Maix сяброў
І схоўшчыкаў завуць Ану і Юха,
Тутхутар іх...
Тут продкі іх жылі...

Аралі, жалі
І спявалі песні,
Як фіны ўсе, што маюць на зямлі
Па востраве, па возеры, па лесе
Пры хутары...

Я, увайшоўшы ў дом,
Убачыў печ з ляжанкай, скарб прыпечны,
Драўляны калаўрот з верацяном
Пашчэрбленым —
і кроены...
Дух спрадвечны
Над калаўротам з кроснамі лунаў,
І пахла лёнам, ніткамі, кудзеляй,
Аўчынай, на адну з шырокіх лаў
Насцеленай...

Я лёг.
Са сцен глядзелі
Дзяды і дзецы, мужыкі, жанкі,
Медсестры, гімназісты і салдаты,
Пыталіся ў мяне: «Ты хто такі?
Адкуль ты тут? Сваёй не маеш хаты?
Згубіў Айчыну? Ну, чаго ты лёг?..»
«Каб паляжаць, — сказаў я. — На аўчыне
Даўно не спаў...»

У кут пусты, дзе Бог
Пыліўся ў кожнай хаце на Айчыне,
Я паглядзеў...
«Ты звык да абразоў? —
Стары ў капелошы спытаў, прыўзняўшы
Свой капялюш... Я прамаўчаў. Ён зноў
Прыўзняў свой капялюш: — Багі ўсе нашы
У возеры і ў лесе, гэты край
Паганскі...» Я падняўся: «Наш таксама.
Вада ды лес. Не пекла і не рай».

Глядзелі са сцяны — да рамы рама —
Сям'я ўся, род... Тут Юха і Ану
Апошнія.

Суворы лёс...
Сяляне...

Сярод усіх убачыў я адну...
Яна на фотаздымку, бы ў тумане,
З'яўлялася, знікала, як са мной
Ухованкі гуляла... Падміргнула —
І род сялянскі ўвесь
усёй сцяной
Так уздыхнуў, што ледзьве не пагнула
Цвікі ў сцяне...
Я глянуў на сцяну:
«Тут нешта ёсць, — падумаў. — Таямніца...
Дазнацца трэба ў Юхі і Ану,
Калі прыедуць з Тампэрэ...»

«Не спіща?..» —
Спытаў Стары.
«А вам?..»
«Мне не да сну».
«Чаму?»
«Бо я памёр».
«Ну што ж, не дзіва...»
«Не дзіва? — ён здзівіўся
і крыўдліва
Падціснуў губы... — Што ж тады з дзівос
Цябе здзіўляе?..»
«Апрача нябёс,
Ужо нічога».
«Зорная імгала,
Што сонцы пухірамі надзімае,
Цябе здзіўляе?..»
«Так. А вас?..»
«Пчала».
«Вас муха мёдазборная здзіўляе?» —
Не дайя веры.
«Так».
«А смерць?»
«Пустая
Бяссонніца...»

«А хто жанчына тая?..» —
Абрыдла мне пра смерць і пра імглу.
Стары схмурнеў. «Лятучае лятае —
І хай сабе... Не прыручай пчалу».

І нешта празвінела над сталом...

Была нядзеля.
Белым палатном
З чырвонай вышыванкай стол заслаўшы,
Паставіў я, што меў: кансервы, кашы,
Сыры, вяндліну — стол быў не малы...
І ў сподку кропля мёду для пчалы.

«Прашу!» — я запрасіў, і на сцяне
Замерлі ўсе. Глядзелі на Старога...
Ён капялюш прыўзняў: «Не, дзякую. Не.
Нам нельга тут. Ніяк. Сваё мы ў Бога
Застолле маем. Там не сыр. Не каша...»
Я перабіў: «А тут хіба не ваша?..»

Ён замаўчаў. Што адказаць, не ведаў.
Прамармытаў там нешта... «я ўжо снедаў,
А я сваё: «Што маю, і чым хата
Багата...»

Медсястра ўспрасіла: «Тата...
Мы так даўно ўсе разам не сядзелі!..
Вы пагаворыще... Я дапраду кудзелю,
Перад вайноютак і не дапрала...»

«А я ў адрыне так і не прыбрала,
Як сэрца тук — і стала... — да капрала
Старая павярнулася. — Сынок...»

«А я тым часам скочыў бы ў шынок,
Сустрэўся б з Глекам, Хоканам і Вілі,
Пакуль яшчэ нікога не забілі...» —
Ужо ўчапіўся гімназіст за раму...

Стары маўчаў.

«Ды пашкадуй ты маму! —
Сястра ўскрыгчала. — Ды скажы ты, брат!..
Капрал азваўся ціха: «Я салдат», —
Але чакаўтаксама...

На сцяне
Наструніліся так, што затрымцела
У вокнах шкло... І стала на ват мне
Не па сабе... Адна глядзела смела
Пчала Старому ў вочы — і ўзляцела,
Яктоўкі ёй адной
сказаў ён: «Не!»

Сцяну хіснула...
У адным акне
Шкло лопнула — і ф-ф-ы-ы-р пчала ўакно...

«Яна чакала гэтага даўно! —
Стары, губу куснуўшы, сціснуў рот. —
Яна — пчала.
Мы — людзі. Род. Народ.
Не нам, не фінам парушаць закон!..»
І ў вокнах сціх, ледзь пастаяўшы, звон.

Я кінуўся за дзвёры!.. Ды куды?..
Сцямнела ўжо, пакуль я прыбіраўся,
Стол гатаваў...
Я ў цемру азіраўся —
І нешта падказала: «Да вады».

Але ж тут возера... і мора... і рака...
Дык да якой вады?..

Яе рука
Маю руку ўзяла — і пацягнула:
«Хутчэй! Хутчэй!» — да рэчкі павяла,
І толькі я абняў яе — куснула,
Каб я не забываўся, што пчала...
«Якзываць цябе?..»
«Я Кася. Тут я — Кайса».
«А дзе ты — Кася?»

«Гэта ўсё — па часе,
Пасля, пасля... Вунь бачыши: там каstry...
Шкада, што не ўдалося медсястры
З капралам... У, Стары!.. На Міттумары
Не грэх павесяліцца...»

Як пажары,
Каstry над рэчкай іскрамі ўскіпалі!..
«На чым павесяліцца?..»
«На Купаллі!»

Купалле сёння! Юханас!..
Яна
Інакш чамусыці свята называла...

«Дык тэта па-паганску. Я не знала —
Стары сказай...»
«А хто ён, той Стары?..»

Трашчалі, іскры сыплючы, каstry,
І дым лунаў — пагансکі, пахкі, мройны.

«Зануда ён, стары наш Вяйнямёйнен!..

Ён мне сам співаў пра Сампа
І пра чары хітрай Лоўхі,
І старэла Сампа ў песнях,
І старэлі ў песнях чары,
І не мог сам Вяйнямёйнен
З чэрава на свет з'явіцца...

Вось слупы вятроў паўсталі,
Камяні ўзышлі і скалы,
І стварыліся краіны,
Толькі вешчы Вяйнямёйнен
З чэрава ніяк не выйдзе...

— Як жа быць і што рабіць мне? —
У сябе ён сам пытаўся, —
У прасторы гэтай цеснай,
У нязручным, цёмным месцы,

Дзе ні зор свяцла, ні сонца,
Нават месяц не блукае...

І казаў тады ён словы:
— Месяц, сонца залатое
І Мядзведзіца на небе!
Дайце выйсці мне з цямніцы,
Каб убачыць месяц светлы,
Каб на сонца любавацца,
На Мядзведзіцу дзівіцца!..

Ды не даў свабоды Месяц,
Не дало свабоды Сонца.

І тады сам Вяйнямёйнен
Зрушыў пальцам безыменным
Цёмнай крэпасці вароты,
Ix рассунуў, касцяныя,
Меншым пальцам левай ножкі,
Праз парог перапаўзае,
Цераз сені на каленях...

Ён упаў у сіне мора,
Ухапіў рукамі хвалі,
На якіх пракалыхаўся
Шэсць гадоў і сем, і восем,
Покуль выбраўся на водмель,
На бязлесы выплыў бераг...

Тут падняўся ён з каленяў
І ступіў з вады на сушу,
Каб убачыць светлы Месяц,
Каб на Сонца любавацца, - J
На Мядзведзіцу дзівіцца
І лічыць у небе зоры...»

— Ён на гэты выплыў вострай?
Ціха я спытаўся ў Кайсы,
І яна мне даспявала...

«Так з'явіўся Вяйнямёйнен

Здзевы вольнага паветра,
Вешчы прашчур-песнярца...
... Ды згубіў ён дар пяснярскі,
Капялюш сабе надзеўшы...»

Мы ўжо каля кастра былі.
Прысейшы
На валуне, я ўсё ж яе абняў...

— А ты, скажы, дзе быў? Дзе ты блукаў?
Адкуль і як у гэты свет з'явіўся?
Вароты зрушыў?.. Збіў замок?..

Іскрыўся
У ёй агонь: у целе, унутры.

Я захінуў кашуляй:
— Не згары... —
Але знутры агонь не захінаўся.

І я падумаў: «Што ні гавары —
А як ніяк... Нібы і не з'яўляўся...»

Каб не адказваць, я спытаў:
— А ты?
— Сюды я замуж выйшла з беднаты, —
Зусім не тое, што чакаў, сказала
Яна ў адказ. — Ты бачыў... За капрала.
Але яго забілі на вайнে.

— Цябе таксама, Кася?..
— Што ты! Не...
Хто мог забіць? Я нават не памерла...
Пчалою стала.
— А чаму пчалой?
— Бо мёд люблю. А ты мне, як малой,
На донца! Кроплю!..
— Кася, ты павер мне...
— Ды веру, веру... Думаў: я пчала?

Яна празрыста-голая была

У залатым агні: пчала?.. жанчына?..

Яна спытала раптам:
— Як Айчына?.. —
І тут жа крыльцы тонкія ўзняла
І паляцела...

Не, усёж пчала.

— Скачы за мной! — цераз агонь ляцела
Пчала-жанчына... Я адчуў, як цела
Празрыста-голым стала — і ўзляцеў,
І слухаў над агнём пчаліны спеў,
Ямуўадказ гукаўся...

С п е ў д у э т а м...

«Што ты мне дасі за гэта,
Калі я цябе дастаўлю
На радзімую старонку,
Даймчу да самай хаты,
Каб ты слухаў, як зязюля
Там гады твае кувае?..»

«А чаго б ты захацела,
Калі ты мяне даставіш
На радзімую старонку,
Даймчыш да самай хаты,
Каб я слухаў, як зязюля
Там гады мае кувае, —
Шапку золата ты хочаш,
Ці ты возьмеш срэбра шапку?..»
«Ах ты хітры песнітворца,
Ведаеш, што абяцаеш,
Бо мне золата навошта,
Як сама я залатая,
Як яно — забаўка дзецям,
Срэбра — коням для убранства.
А ці можаш ты мне Сампа
Разам з накрыўкай стракатай
Адкаваць з пяра лябёдкі,

З малака кароў няцельных,
З воўны доеных авечак
І з ячменнага зярняці?
Вось за што цябе дастаўлю
На радзімую старойку,
Даймчуда самай хаты,
Каб ты слухаў, як зязюля
Там гады твае кувае».

«Я скаваў бы табе Сампа
Разам з накрыўкай стракатай
З лёгкага пяра лябёдкі,
З малака кароў няцельных,
З воўны доеных авечак
І з ячменнага зярняці,
Каб даставіла да дому,
Толькі сумна мне адному
Будзе слухаць, як зязюля
Там гады мае кувае».

«Дык дастаўлю з прыгажуняй,
Чараўніца-дачкою
Лоўхі, Пож'ёлы ўладаркі,
Каб яна табе спявала,
Каб не слухаў, як зязюля
Там гады твае кувае...»

— Я мрою, Кайса?.. Гэтак не бывае...

— Вазьмі зярнятка, воўну і пяро,

А малака надоіш... На дабро

Нічога не шкада. Адкуй мне Сампа!

— Калі б умееў, дык я даўно ўжо сам бы...
Хіба зашкодзіў мне б чароўны млын?

Сцішэла Кайса:

— Што ж... Жыві адзін.

Хто марыць пра чароўнае — умее

Чароўнае каваць...

Я ўбачыў: тлее

Адно крыло! І Кайсу падхапіў:
— Ты надта блізка да агню лятаеш!

Яна спытала:
— Ты мяне кахаеш?..

Каго кахаць?. Пчалу-жанчыну... Кайсу,
Ці Касю?.. Хто яна?..

— Ды не кусайся! —
Усклікнуў я — уджаліла яна!

— Пайшлі купацца. Даставай да дна! —
Яна нырнула. — Што ты невясёлы?..

Адно я ведаў: не ныраюць пчолы.

— Калі ж купацца, як не на Купалле!
На Міттумары!.. Юхана!.. — Яна
Глыбей плыла... И ўся была відна,
И пад вадой свяцілася знутры...
Мяне перавярнула дагары —
I ўбачыліся зоркі, ясны месяц
Так нізка над вадой, нібы павесіў
Яго, скаваўшы, на цвічку каваль...

Мы праплывалі каля дна амаль,
Але ніяк да дна не даставаў я:
Вось-вось... вось-вось... а дно ніжэй,
ніжэй...
Нарэшце, камень... і на камень стаў я..
— Табе жыццё ці Кайса даражэй? —
Перавярнуўся пада мною камень
I нада мной — накрыў і прыдушыў,
I выціснуў з мяне, нібы ціскамі,
Мой дух увесь, я ўжо зусім не жыў,
Таму сказаў — што мёртваму? — што
Кайса...

— О, Віпунен!.. Дарэмна... Не старайся
Што скажа ён, не ведаючы, што?.. —

Шапнула Кайса каменю. — А хто
Цябе сюды закінуў, быццам камень?..

«Гэты вешчы Вяйнямёйнен,
Каве сын, паветра дзеўзы,
Мацеркі вады, што з хвалаў
Падняла адно калена,
Каб на ім зляпіла вуця
Для сябежытло-гняздзечка,
Залатых нанесла яйкаў
Шэсць, а сёмае — з жалеза,
Каб упалі яйкі ў воду,
Каве, Ільматар у лона,
І каб з яйка, з ніжнай часткі,
Цвердзь стварылася зямная,
І каб з яйка, з верхнай часткі,
Звод нябёс паўстаў высокі,
І з жаўтка каб, з верхнай часткі,
Сонца яснае паўстала,
І з бялка каб, з верхнай часткі,
Ясны месяц засвяціўся,
Са стракатай шкарлупінкі
Зоркі высыпалі ў небе,
А з жалезнай цёмнай часткі
Хмары ў ім павыплывалі...»

Гэта вешчы Вяйнямёйнен,
Сын усёствалярнай Каве,
Скрозь пайшоў шукаць два слова
Тры, не болей, для закляцця,
Што ў любой бядзе зратуе.

Ён шукаў заклёны-словаы
У мазгах рачных касатаک,
У галовах лебядзіных,
У лапатках у гусіных,
У малой вавёркі ў роце,
Пашчы летняга аленя.

І набіў ён шмат касатаک,
Лебедзяў набіў чароды,

Процьму ён здабыў вавёрак,
Табуны злавіў аленяў,
Ды паўслоўца не знайшоў ён,
Што ў любой бядзе зратуе,
На зямлі і ў падзямельным
Царстве змрочнага Туоні.

Стуль дабраўся да мяне ён
Па канцах іголак тонкіх,
Па наточаных сякерах,
Ваstryях мячоў сталёвых,
Ссек з плячэй маіх асіну,
І са скроні ссек бярозу,
Вольхі высек з падбародку,
З барады лазняк пахілы,
З лобу елку векавую,
На зубах ссек бор сосновы,
І калом расціснуў зубы,
Каб сказаў яму тры словаы
Віпунен, пясняр заклёнаў, —
Тут яго і праглынуў я.

Ды ўва мне ён зладзіў човен,
Па маіх паплыў ён кішках,
Змайстраваў у бруху кузню,
Стаў каваць, як Ільмарынен,
Грукатаў і біў па сэрцы,
Па пячонцы, селязёнцы,
І з майго дыміўся роту
Жар палёнага жалеза.

Я пачаў заклёны-спевы,
Віпунен, пясняр заклёнаў,
Каб ён вылез з майго бруха,
Каб ён выплыў з маіх кішкаў, —
І ён выйшаў з майго роту,
Словы тыя ўчуўшы ў спеваах,
Што зратуюць у няшчасці,
У любой бядзе памогуць...
...І падняў мяне, як камень,
З-пад зямлі ў бяздонне кінуў».

«Мне дазнацца тыя слова
Самы час было б», — падумаў
Я, канячуы, і камень,
Віпунен, пясняр заклёнаў,
Валадар тых споў таемных
Так спытаў...

«А ты нядрэмна
Грукатаў у майм бруху,
Молатам ты біў па сэрцы,
Па пячонцы, селязёнцы?

Многа ластавак злавіў ты,
Процыму ты здабыў вавёрак,
Табуны дагнаў аленяў,
Лебедзяў набіў народы
На зямлі і ў падземельным
Царстве змрочнага Туоні?

Стуль дабраўся да мяне ты
Па канцах іголактонкіх,
Па наточаных сякерах,
Ваstryях мячоў сталёвых,
Ссек з плячэй маіх асіну,
і са скроні ссек бярозу,
Вольхі высек з падбародку,
З барады лазняк пахілы,
З лобу елку векавую,
Бор з зубоў ты ссек сосновы
І калом расціснуў зубы,
Каб сказаў табе тры слова
Віпунен, пясняр заклёнаў?»

— З яго ўжо вылятае дух ягоны,
Пусці! — штурхнула Кайса. — Мы ляцім!..

І камень адваліўся — і над ім
Так нізка, як на нітачцы, плыў месяц,
І мы на месяц селі, дзе павесіць
Я быў гатовы Кайсу, ды была
Бязважкаю лятучая пчала...

«Пчолка, лёгкі чалавечак,
Моры два пералаляе,
Тры, не меней, не спачыўшы
Ні ў чаротніку, ні ў лесе,
Цераз водныя бяздонні,
Вогненныя вадаспады,
Ледзянныя цераз горы,
Цераз неба ўсё да сонца
Па здабытак: кроплю мёду...

Думаеш, не страшна пчолцы?»

«Дык нашто? — калі на сподку...»
«А адкуль?..» — яна спытала.

Па ёй, нібыта ў дожджык па вясёлцы,
Вада начная кроплямі сцякала...

Яна над цёплым месяцам лятала,
Які квітнеў мурожнымі лугамі —
Я думаў: тут пустэча...
Побач з намі
Мільгнуў хлапчук... той гімназіст! «Уцёк!»
Ён пракрычаў, ударыўся ў ражок,
Ледзь зачапіўшы месяц — і за хмары!..

— Павесяляцца ўсе на Міттумары,
Нікога не ўтрымае наш стары
І вешчы Вяйнямёнен!..

Ля гары,
Нібы пасечанай, стаялі граблі, вілы...
Я налятаўся, мне балелі крылы,
І я ўзмаліўся: «Адпачыць пары!..»
«Па-мойму, — голас Кайсы завагаўся, —
Яшчэ лятаць таму, хто налятаўся,
Не адпачыць... Бо гэта не гары».
Я дзвюох жанчын убачыў пад тарой,
Старую з маладой, і ў маладой
Спытала Кайса:
— Кюллікі, а колькі

Вы згрэблі?

Адказала тая:

— Толькі

Двух пальцаў не падгрэблі... Драбязы...
А так наш Леммінкяйнен цалкам цэлы,
Мой Каўкам'елі-валашуга... Цела,
Каб склеіць нажыва, у іншыя разы
Намазвалі мы мёдам... Ты злятаеш?..

«Кайса, пчолка залатая, —
Узмалілася старая, —
Сын мой, Ахці Леммінкяйнен,
Развясёлы валашуга,
Лоўхі ў парабкі наняўся,
Донай Пox'ёлы ўладаркі,
Каб здабыць лася Гардэчу,
Жарабя ўскілзаць Нязлоўцу,
Лебедзя злавіць Святыню,
Заслужыць пасаг у Лоўхі
І дачку яе ў нявесты».

«Вечер...» — Кюллікі ўздыхнула.

«Ды пастух у мокрай шапцы,
Дзед сляпы з краіны Маны,
Падсцярог яго дарогу,
Перапоўз яе змяёю,
Вадзянай прабіў гадзюкай,
Найатрутнай, сэрца сына.
Потым сына сек сякерай,
Насадзіўшы востры месяц
На павалены маланкай
Дуб стотысячнагадовы,
Разляталіся, як трэскі,
Па зямлі далека косці,
А скрываўленае мясо
На сякерау наліпала.

Векавечны Ільмарынен,
Што каваў для Лоўхі Сампа,

Мне скаваў такія граблі,
Адкаваўтакія вілы,
Каб па ўсёй зямлі зграбала,
Каб да месяца дастала.

Я зграбала ўсе чыста косці,
Віламі знасіла мяса,
Склала цела майго Ахці,
Майго Каўкі, Каўкам'елі,
Не хапае ў ім двух пальцаў
І жыцця ў ім не хапае.

Кайса, пчолка залатая.
Два разы ты ўжо лятала,
Паляці яшчэ і ў трэці
За нябесныя вышыні,
За дзявятае за неба,
За Мядзведзіцы лапатку
Ды за спіну сямізор'я,
За касу сузор'я Дзевы,
Скуль да Боскага палацу
Недалёкая дарога,
Дзе ты возьмеш мёду ў Бога,
Што Ён толькі сам смакуе,
Толькі Ён ім валадарыць,
Каб зрасціць уцэла часткі,
Хай сабе і без двух пальцаў,
Майго Ахці, Каўкам'елі,
І ўдыхнуць у іх жывое...»

Я падумаў, што такое
Мне не менш, чым Каўку, трэба,
Каб раскіданыя часткі
У сабе зрасціць уцэла,
Хай бы нават без двух пальцаў...
Ды не стаў прасіць у Кайсы,
Бо ўжо ведаў, што спытае:

«Ці дачку ты сватаў Лоўхі,
Доннай Поўначы ўладаркі,
Ці здабыў лася Гардэчу,

Жарабя ўскілзаў Нязлоўцу,
Лебедзя злавіў Святыню,
І пасля цябе на часткі
Сек пастух у мокрай шапцы,
Насадзіўшы востры месяц
На павалены маланкай
Дуб стотысячнагадовы,
І ляцелі, нібы трэскі,
Па зямлі далёка косці,
І скрываўленае мяса
На сякерау наліпала?..»

Пакуль пчала нястомная лятала
Да Бога ў госці, я пабыў адзін
На Месяцы... Адтуль было відаць
Адразу ўсё, што бачыў я па частках,
Калі быў на зямлі і ў частках жыв...
Я там не бачыў, што я там згубіў,
А тут адкрылася:
і лебедзя Святыню,
і жарабя Нязлоўцу,
і лася...
І нават згуба гэтая — не ўся.

Ды тое — патаемнае... Няхай...
Не, не Айчына... Не зямля, не край,
Дзе я з усімі разам кукурэкаў —
Такое б лепиш згубіць...

«Сустрэўся з Пеккам!» —
За Месяцам я ўчуўлятучы крык,
Які ў ражок ударыўся і знік.

І жаргнуў ён па мне, нібыта пуга!..
Я ж некалі лятаў! Ныраў на дно!..

У Крэве вечар... з танцамі кіно,
Мяне чакае Кася там даўно,
А я, як Леммінкяйнен-валашуга,
Пасечаны, на Месяцы ажно...

І там Купалле! Што мне Міттумары!..

А ў Менску сумна піва п'юць у бары
Лягон з Ляксеем... Кажа Аляксей:
«Давай шукаць Валодзьку, дзе ён дзеўся?..»

Глядзяць на Месяц...

«Ён агню аб'еўся?...» —
Лягон пытае.
Кажа: «Не касей, —
Яму Ляксеі. — Не астранаўт. Не Амстрянг». —
Я рваў для Касі ў Стапуліхі астры,
Крычала тая: «Ты свае пасей!..»

«Пайшоў па бабах», — кажа Аляксей.

Амаль што і ўгадаў... З нябёс дзявятых,
З-пад самага сузор'я Дзеў крылатых
Зляцела Кайса, лёгкая, як сон...

«Тады за Месяц!» — піва ўзняў Лягон.

«Цудадзейным мёдам Бога
Маці сына націрае,
Мажа косці па расчэпах,
Мяса мажа па разрэзах,
Мажа зверху, мажа знізу
І ў сярэдзіне, дзе будзе
Ажываць у ім жывое,
Каб стаў гэткім, як ранейшы,
За ранейшага стаўлепшым...»

«Як ранейшым лепшым стаць?..»

А Леммінкяйнен стаў ужо ўставаць,
Пацягваўся спрасонку, валацуга...

«Я з Хоканам сустрэўся!» — крыкнуў з луга
Лятучы гімназіст. За ім сястра
Мігцела, як жарынка ад кастра:

«Раздумала я дапрадаць кудзелю!
Павесяліца лепей у нядзелю
На Мітгумары!.. Кюллікі! Сто год
Не бачыліся! Кінь ты граблі-вілы!..»

Размашысты ў Фінляндыі народ.
Вясёлы. Аўсё кажуць, што панылы...

«Я здабыўлася Гардэчу,
Жарабя ўскілазай Нязлоўцу,
Лебедзя злавіў Святыню», —
Як ранейшы і як лепшы,
Абудзіўся Леммінкяйнен,

Кюллікі сказала: «Кінь ты...»

«Ты падзякаваў бы Богу,
Мне і Кюллікі, і Кайсе,
І занёс дахаты граблі,
Зацягнуў дахаты вілы,
Каб іх зноў наступным разам
Не каваў мне Ільмарынен», —
Маці стомлена сказала,

Толькі лепшы Леммінкяйнен,
Не падзякаваўшы Богу,
Маці, Кюллікі і Кайсе,
Згледзеўшы, што ясны Месяц
Плыў усё далей ад цёмнай
Пох'ёлы, дзе валадарыць
І дачок гадуе Лоўхі,
Ды такіх, што ў іх са скроняў
Срэбрана свято ліецца,
А з грудзей сцякае сонца,
З плеч — Мядзведзіцы блісканне,
Са спіны ўсіх зор зіхценне,
Скочыў з Месяца адчайна
Валауга Леммінкяйнен,
Як стаяў, сторч галавою,
Пракрычаўшы: «Без двух пальцаў
Як цягнуць мне граблі-вілы?..»

«Што ж...» — тут Кюллікі сказала,
Узлящеўшы за сястрою
І лятучым гімназістам.
Было ў нябёсах велічна і чыста.
Мяне даўно ўжо ні адно з дзівос
І не здзіўляе, апрача нябёс.

Але стары здзіўляецца пчале
Таксама нездарма...
На поўні тле
Ляцелі мы, абняўшыся, да рэчкі,
Дзе, з вышыні падобныя на свечкі,
Кастры гарэлі — і каля кастроў
Скакалі, голыя, з капралам («Будзь здароў! —
Яму я крыкнуў) пад вянкамі дзевы...

— Тады ляцім да мора... — («Кайса! Дзе вы?» —
Скрозь полымя галёкаў нам капрал.) —

Там ложак у мяне. Марскі карал.
Калі не заканапіў, не затахтаў
Мой ложак Ахта.

— Ахта?.. Хто такі?
— Слуп вадзяны. Зялёны бог марскі.
Сустрэча сёння ў іх з азёрными богам
І богам рэк... Уся вада ў адну
Зліваецца ў Купалле...

— Дай мне сну, —
Праплескаў Ахта. — Не будзі старога...
— Цябе пабудзіш... З дзевамі зноў спіш?
— Я так і думаў: сёння прыляціш.

Я спытаўся: «Хто з ім злева?»
«Удутар, туману дзева».
Я спытаўся: «Хто з ім справа?»
«Мар'ята, таксама дзева,
Што ад ягады зачала.»
«Як ад ягады зачала?»
«Так ад ягады зачала, —
Тутжа Кайса паказала:

Скокнула з зямлі брусніца
Ёй на чыстае калена,
З чыстага яе калена
На фальбону пад сукенку,
Скочыла вышэй на пояс,
С пояса на белы грудзі,
А з грудзей на падбародак,
З падбародка ўжо на губы...
З губу ротяна слізнула...»

Ахта мовіў: «Я раўную»,
«Велламу раўнуй!..»
«Старую
Раўнаваць вады царьшу,
Што сама не паляніцца
Збегаць сёння ў ягады?..»

Цягнула золлю ад марской вады
І ў Кайсы трохі ацяжэлі крылыцы...
— Давай паспім хвілінку, хай прысніцца
Табе Айчына... Ты хлапчук малы...

Не мог заснуць я ў ложку для пчалы.

Раптам троє падыходзяць,
З імі — лепшы Леммінкяйнен:
«Будзеш спаць ты ўночы, Ахта,
Не падымеш штурм у моры,
Па якім нам плыць на Поўнач,
Каб забраць у Лоўхі Сампа?»

«Буду спаць я, Леммінкяйнен,
З дзевай левай, Ільмарынен,
З дзевай правай, Вяйнямёйнен,
І царьца штурм не ўздыме,
Ноччу ў ягады адбегла».

Гэта вешчы Вяйнямёйнен!
Векавечны Ільмарынен!
З імі лепшы Леммінкяйнен, —
І плывуць яны па Сампа,

За які мяне даставіць
Пчолка Кайса да Айчыны,
Дзе пачне куваць зязюля —
Золата ліецца з роту,
І сцякае медзь па пёрках
На далінкі ды пагоркі...

Я ўзмаліў: «Мяне вазьміце!..»
Ды не ўзяў бы Вяйнямёйнен,
І не ўзяў бы Ільмарынен,
Калі б лепшы Леммінкяйнен
Не прамовіў: «Якдва пальцы...
Разам мы былі на поўні,
Разам паплывем на Поўнач».

Разам стаўшы каля мора,
Мы да чоўна так сказалі:
«Як пухір, плыві па хвалях,
Кветкай па вадзе-быстрыцы.
Тры пяры ты дай, арол, нам,
Тры — арол і два — варона».

— Тут нявыкрутка такая... —
Як свайму, мне Леммінкяйнен,
Калі човен мчаў у мора,
Давяраўся. — Я не маю,
Апроч вольнага занятку,
Аніакага другога,
Ды і вешчы Вяйнямёйнен,
Так бы мовіць, толькі вешчы,
Тоякі кантэле і мае.
Лоўхі выбрала скупая
З трох зяцёў... каго б ты думаў?.

Я сказаў: «Цябе, вядома».

— Каваля!.. Бо Ільмарынен
Адкаваў ёй млын чароўны,
Каб муку адным ён бокам,
А другім ён соль малоў бы,
Трэцім — каб намолваў грошы.

Праз выпадак нехарошы
Ды праз час, што хуткацечны,
Ільмарынен векавечны
Стай, канечне, удаўцом,
А той млын малоў і меле...
Ну дык мы на трох падзелім,
Забярэм у Лоўхі Сампа!..

«З ім дамоўлюся, бадай што», —
Успыла ўва мне надзея.

Хутка лодка ў ноч нядзелі
На Купалле ў мора мкнула,
І расказваў Леммінкяйнен,
Каб яшчэ хутчэй плылося,
Як ён плыў і плыў аднойчы
І прыплыў на Востраў Дзеваў,
Дзе іх тысяча, нястомных,
І яшчэ тры сотні ўдоваў,
І як лепшы Леммінкяйнен
З іх ніводнай не пакрыўдзіў,
Апрача адной бабулі...
Тут і вешчы Вяйнямейнен
Над кармой устрапянуўся,
Расказаў, як шчупачыху
Неяк быў злавіў такую,
Што з зубоў яе і пашчы
Кантэле такое выйшла,
Што зляталіся ўсе дзевы
Тое кантэле паслухаць,
І збягаліся ўсе ўдобы,
І прыйшла адна бабуля...

Векавечны Ільмарынен
Расказаў, як ён для Лоўхі
Адкаваў той млын чароўны,
Каб муку адным бы бокам,
А другім ён соль малоў бы,
Трэцім — каб намолваў грошы...

А цікавага нічога

Не паведаў Ільмарынен.

Так даплыў да Сарыёлы
Па спакойным моры човен,
І на бераг выйшла Лоўхі,
Снежнай Поўначы ўладарка,
І сказаў ёй Вяйнямёнен:

«Прыплыл забраць мы Сампа,
Падзяліць на трох герояў».

«Паміж трох дзяліць вавёрку?
Разам грызці курапатку?
Я адна ўладарка млына,
Пох'ёле належыць Сампа».
І пайшлі, каб Сампа сілай
Адабраць у гор скалістых,
Вяйнямёнен, Ільмарынен,
Самы лепшы Леммінкяйнен.

Верны вешчы Вяйнямёнен
Распачаў заклёны-спевы
Каля скал меднакаменных,
Перад крэпасцю гранітнай -
Пахіснуліся вароты,
І крукі ў іх затрашчалі...

Векавечны Ільмарынен
Раскаваў замкі рукамі,
Пазрывав з варот засовы —
Расчыніліся вароты...

Стай вясёлы Леммінкяйнен
Вырываць са скалаў Сампа,
Што карэнні запусціла
У граніт на дзеўядзьць сажняў -
І невырваў... Быкздаровы,
У чатыры сажні морда,
Кожны рог ягоны ў сажань,
Побач пасвіўся на скалах,
Жэр гранітнае каменне,

I, быгчыну ў плуг упрогшы,
Выкарчаваў млын чароўны
Самы лепшы Леммінкяйнен.

Паплылі назад пад песні...
Тут усіх і папрасіўся,
Леммінкяйнена найболей:
«Вы мне дайце частку Сампа
Каб яе аддаў я Кайсе,
Што дамчыць мяне дадому,
На далёкую Айчыну,
Каб я слухаў, як зязюля
Там гады мае кувае».

Тут вясёлы Леммінкяйнен
І пачаў: «А ты?..» Чакаў я,
Што закруціць ён катрынку
Зноў пра тое: пра Гардэчу,
Пря Нязлоўцу, пра Святыню
Ды яшчэ быка-быгчыну
З мордаю ў чатыры сажні —
Не!.. Адно ўсяго спытаўся
Самы лепшы Леммінкяйнен:
«Ты на Востраў Дзеваў плаваў?..»

«А якую хочаш частку? —
Запытаўся Вяйнямейнен. —
Млын, што солю пасыпальны,
Ці мукою павяvalьны,
Ці грапшымы пакружальны?..»

Мне б не ў школу пакружальны
Млын займець было б, вядома...
Весялей бы слухаў дома,
Як зязюля мне кувае, —
І насыпаў бы ён солі,
І мукі б ён мне навеяў...
А які прасіць для Кайсы?
Што б яна займець хацела?..

I пчала на вуха села:

«Мець хачу душу я ў целе —
Тую частку мне, што меле,
Проста меле, як спявае,
Як душа млына жывая...»
Векавечны Ільмарынен
Не спытаўся анічога,
Быццам ведаў, што патоне
У марскім бяздонні Сампа,
Што раз'юшаныя хвалі
Трэскі выкінуць на бераг,
І што ўсё, што застанецца —
Песня і душа жывая...

Калі слова, што на вуха
Прашапталіся пчалою,
Паўтарыўя, Вяйнямёйнен
Так сказай: «Прасі, што хочаш,
Анічога не шкада нам,
Ані хлеба, ані солі,
Ані грошай незлічоных,
Ды аддаць табе не можам
Песню і душу жывую...

А калі аддаць не можам —
І не можам не аддаць мы,
Бо ты з намі плыгү на Поўнач
І спяваў са мной заклёны,
І стаяў каля варотаў,
І быка памог упрэгчы,
Дык тады — у мора Сампа,
У палац падводны Ахты!..»

Тут як крыкнуў Ахта:
«Ах ты!..»
Як ускочыў Ахта:
«Што вы?!.»
Ды як грозна ўзбушаваўся:
— Хто млынамі на галовы
Сярод ночы раскідаўся?!.
Я прачнуўся, дзе паклаўся...

«Ты лепшы, чым я думала, у снах», —
Шаптала Кайса, як вада шумела,
І цалавала... На яе губах
Брусніца недаспелая кіслела.

Былі ўдваіх мы ў ложку для пчалы —
Ні Удутар, ні Мар'яты, ні Ахты...

«А дзевы дзе?...»
Пчала сказала: «Ах ты
Мой Леммінкяйнен!..»
З мора, з-за скалы
Вясёлы голас тут жа даляцеў
І каля вуха прасвістаў, як куля:
«Мы прамінулі ўночы Востраў Дзеў!
Там засталася для цябе бабуля...»

«Чаму ты анічога ў іх не ўзяў?» —
Пчала куснула.
«Я хацеў... ты ж чула...»
«Алеж неўзяў...»
«А ты мне што шапнула?..
Я тое і прасіў, чым млын співаў:
Душу млына. Яго жывую сілу...
На лішні грэх мяне ты спакусіла,
І так грахоў тыхі...»
«Я не спакуша...»
«А хто
прасіў душу?!»
«Дык для цябе прасіла!»
«Як — для мяне?.. Свая ўва мне душа».

«Ты гэтак думаеш?..»
Я ўстай.
«Ну ты спытала!..»
«А ты дачуўся, што пытаю я?..
Ну вось карал. У ім душа карала.
Ва ўсім — ягоная. А ў чым твая — твая?»

Глядзі: сусвет які ў адным карале...
Якія звівы... Космасу вузлы...

Ён луг... Ён неба... Булей... Для пчалы
Карал — найлепшы ложак... И не злы
Карал, як ты! — пчала ўзляцела, краля
Празрыста-голая. — Да возера ляцім!
А то праспім усё тваё Купалле
І Міттумары наша ўсё праспім!..»

Не надта мне ляцелася... Я цела
Абмацваў: дзе душа?..
Яна была,
Яна ўва мне, нібы пчала, звінела,
Ва ўсе бакі ляцела, як пчала...

Адно здзіўляла толькі: не балела.
Так не балела, быццам не жыла.

Ля возера — наўкол — жанкі стаялі,
Вязалі з ніцяў сеци,
і луналі
Над імі спевы — тыя ж, што і ў нас,
Калі жанкі спявалі ў даўні час...

«Ты, лянок, што ўночы вырас,
Месяцам напасяваны,
У вадзе ты мякка вымак,
Абабраны, ачасаны,
І пад сонцам хутка высах,
Цвёрда біты, цвёрда драты,
Растрапаны на валокны,
У кудзелю перамяты,
Скручены на верацёнцы,
Спрадзены ў тутгія ніці,
Сплецены ў тутгія сеци —
Сонца ў Алуэ лавіці...»

Было іхмнога... Столькі — не злічыць...
І столькі ж у жанок, сплятаўшых сеци,
Мужчын было, каб кожную — любіць.
І Кайса да мяне прыльнула —
вецер...

Спляталі палюбоўнікам вянкі,
У луг і лес апранутыя, дзеці...
— Скажы мне, Кайса: для чаго ім сеці? —
А Кайса: «Ах!.. Няўважлівы які!..

Ты нават не заўважыў, што такая,
Як сеці, noch купальская даўгая...

Скажы: так доўга
ты кахаў?.. любіў?..»

І ўджаляла, каб я яе не сніў,
Мой мёд сабраўшы, залатая муха!..

Я ўбачыў Ільмарынена: ён плыў
У чоўне тым, што мне пакінуў Юха.

Ляцела Кайса легка над водой,
Спываючы — верацяно пустое!
Абы круціцца ёй!..

«Прысядзь са мной, —
Сказаў мне Ільмарынен. — Залатое
Ты меў што-небудзь у сваім жыцці?..»
«Пчалу».
«І ўсё?»
«Бадай што...»
«Адпусці!»
«Чаму?»
«Бо залатое ўсё — не тое...

Адкаваў я неба кроквы,
Дах лягучаму паветру,
Караблі каваў і зброю,
Рыб каваў, звяроў і птушак,
Анічога ў Калявале
І няма, што не скаваў я,
Ды таго скаваць не выйшла,
Што хацеў скаваць найболей.

Браў я золата марское,

Срэбра браў з рачных быстрышаў,
Кідаў іх у плаўкі горан,
Каб скаваць сабе нявесту,
Жонку любую для ўцехі —
Выйшла з горана авечка
Серабрыста-залатая.

Хай бы бэкала авечка,
Ды я кінуў яе ў горан
І каваў з яе нявесту,
Жонку любую для ўцехі —
Выйшаў з горана жарэбчык
Серабрыста-залацісты.

Хай іржаў бы той жарэбчык,
Ды яго я ў горан кінуў
І каваў, каваў нявесту,
Жонку любую для ўцехі —
І нарэшце выйшла дзеява
З залатымі валасамі.
Адкаваў я рукі, грудзі,
Губы, вочы, як жывыя,
І паклаў сваю нявесту,
Жонку любую для ўцехі
На высокія падушки,
На пуховую пярыну,
На засланы шоўкам ложак —
А яна не абдымае.

Насцяліў я цёплых коўдраў,
Шалікаў, накідак, хустак,
Дываноў ваўняных, мяккіх,
Воўчых і мядзведжых футраў —
Толькі холад пранізае
Ды марозам цягне лютым.

І рашыў я: Вяйнямёйнен,
Што дачку не ўзяў у Лоўхі,
Хай маю нявесту возьме,
Жонку любую для ўцехі.

Верны вешчы Вяйнямейнен,
Падарунак мой не ўзяўшы,
Так спытаўся: «Ты ўсчадзіўся,
Ці агню аб'еўся ў кузні?..
Кі нь ты ў го ран тэту дзеву
І накуй карысных рэчаў».

Стай тады каваць я Сонца,
Кінуў дзеву ў горан плаўкі
і каваў трыв дні і ночы,
Адкаваў, падняў на елку
Над святой палянай Восма —
Толькі Сонца не свяціла.
Верны вешчы Вяйнямейнен,
Што зірнуць прыйшоў на Сонца,
Так спытаўся: «Ты ўсчадзіўся,
Ці агню аб'еўся ў кузні?..
Золата не стане любай.
Сонцам золата не стане».

Не стрываў я:
— Ільмарынен!..
А нашто каваў ты жонку?..

— Бо адна, што ўзяў у Лоўхі,
Жонка першая, памерла,
А другую жонку ў чайку,
Не стрываў, перакаваў я,
Каб лятала ў дальнім моры
І на хвалі там крыгчала.

— А нашто каваў ты Сонца?..

— Бо варонай чорнай Лоўхі,
Каб за Сампа нам адпомсціць,
Узляцела, Сонца ўкрала,
Цёмнай стала Калявала.

«Вось чаму яна такая
Ноч купальская даўтая!» —

Зірнуў я ў ноч... І ўбачыў на вадзе
І пад вадой святла блуканні... Плямы,
Што ў возеры ўсплывалі дзе-нідзе...
— Там камяні... карчы... прадонні... ямы.
Сказаў каваль, з тугой пацёршы скронь. —
Знайдзі, дзе ён стаіўся...
— Хто?..
— Той самы
Шчупак... ці сіг, які зглынуў агонь.

«Як не стала ў небе Сонца,
Як яго не адкаваў я,
Дык здзівіўся нават Ука,
Цар нябесны, Бог вярхоўны,
Што так светла ва ўсім свеце —
І так цёмна ў Калявале.

Ён на межы неба выйшаў,
Стай у сіненъкіх панчошках,
Выбіў ён агонь з пазногця,
З пальца выпусціў зарніцу,
І аддаў іскрынку тую
Дзеве вольнага паветра,
Каб яна злюяла Сонца
Зтой іскрынкі Калявале.

Дзева села на аблоках,
На крайку высокай хмары,
Каб агонь на ёй люляці,
Закалыхваці зарніцу
У чырвоназлотай люльцы
На сярэбраных падвязках,
Каб хутчэй расло з дзіцяці
Сонца цёмнай Калявале.

Ды ўсчалася навальніца,
Перагнуўся дах нябесны,
Выпала дзіця з калыскі,
Тая кропля залатая,
Праляцела, прашыпейшы,
Вокамтненная, праз хмары,

І ў глухую ноч упала —
Невядома, як далека...

Тую вогненнную іскру
Я пайшоў шукаць па свеце,
І пайшоў шукаць са мною
Іскру туую Вяйнямёйнен.
Праплылі Няву-раку мы,
За Нявой сустрэлі Каве,
І сказала маці сыну,
Дзе шукаць агонь нябесны.

Ён у Алуэ скаціўся,
Многа бедаў натварыўши,
Паў-Карэлі спаліўши,
Пох'ёлы і Савы хаты,
І яго ў вадзе халоднай
Сіні сіг зглынуў галодны,
Сі га — хуткая пяструшка,
А яе — шчупак зубаты.

Ды ўскіпець паспелі воды,
Алуэ катлом бурліла,
І кідаўся сіг на сіга,
І пяструшка на пяструшку:
«Дзе мужчыны Калявалы?
Шчупака чаму не ловяць?
Можа, ім не трэба Сонца,
Калі ўжо агню баяцца?

Дык на тых, хто жыць баіцца,
Бог з нябес праклён абрыйне!..»

Над берагамі іскрай, бліскавіцай
Лятала Кайса... Ноч маўчала глуха...
Закідваў сеци ў воды Ільмарынен
З той лодкі, што пакінуў схоўшчык Юха.
І паддяцела Кайса: «Не баішся?
Як што — паспі. Тут ложак у мяне
На шчупаку. На самым-самым дне.,.»

«Ты б не іскрыла так... Пераіскрышся.
Сказаў я ёй, узяўшыся за сеци...

Мужчыны і жанкі,
Старыя, дзеци,
Увесь народ па берагах усіх
За сеци ўзяўся...
Толькі так у іх —
Калі ўсе разам! — кінуты з нябес
Агонь злавіцца можа: доля, лес,
Злавіцца Сонца можа з цемнаты —
І той шчупак, што зжэр агонь святы...

Праз імглу, праз ноч, праз вечер
Ставяць сеци, цягнуць сеци
Мужыкі, жанкі і дзеци —
Да крыавых мазалёў!
Вось што значыць
Жыць у свеце,
Дзе адзін агонь:
Любоў.

Выйшаў волат з вод азёрных,
Сеци там да дна давёўши,
Кажа волат: «Трэба нехта,
Хто пагнаў бы ту ю рыбу
Найвялікай самай палкай», —
І герой, ад немаўляці
Трохі большы, ссек асіну,
Прывязаў скалу да верху,
Грукануў з пляча ў гірадонне...

Воды Алуэ ўзбурлілі,
Сеци рваў шчупак зубамі,
Рваўхвастом і плаўнікамі,
Сам сябе парваў — не іх:
Сеци, сплеценыя з бітых,
Сеци, сплеценыя з мятых,
Сеци, сплеценыя з дратых,
Вечных нітак ільняных.

Верны вешчы Вяйнямёйнен,
Шчупака наверх падняўшы,
Запытаў: «Хто возьме рыбу
Без жалезных рукавіц?»
І другі герой — скалою
І яшчэ скалой другою —
Распластастаў імгненна рыбу,
Як маланкамі нажніц.

Трэці ўэрзазаў так пяструшку
І ў пяструшцы ўэрзазаў сіга,
Сіні клуб з яго дастаўшы, —
Разматаўся сіні клуб,
І пабег па сіней нітцы
Сам-агонь, клубок чырвоны,
Вяйнямёйнену спаліўшы
Бараду да самых губ.

І ад возера пабег ён
Па ядоўцы — берагамі,
Па сасонніку — раўнінай,
Па пагорках — дубняком,
Паў-Карэліі спаліўшы,
Пох'ёлы і Савы хаты...
...Востраў, хутар спапяліўшы
Дом Ану і Юхі дом.
«Дзе ж мне жыць цяпер?...» —
я ўсплакаў...

Верны вешчы Вяйнямёйнен,
З кантэле з касцей шчупачых —
І таму такіх шчыпачых —
Са спалёнай барадой,
Распачаў заклёны-спевы
На святой паляне Восма,
Па-над Пох'ёлай і Савай,
Над зямлёй і над водой.

Голас плыў, бы ў моры хвалі,
Па ядоўцы — берагамі,
Па сасонніку — раўнінай,

Па пагорках — дубняком,
І ён выспіваў нанова,
І, як новыя, паўсталі
На святой паляне Восма
Кожны хутар, кожны дом.

А агністы той клубочак,
Як пачуў заклёны-спевы,
Так схаваўся ў залацістых,
У дубовых жалудах,
І яго на іх сабрала
Залатая пчолка Кайса
І па горанах разнесла
Ды па хатніх ачагах.

Ты, агонь, у іх тары,
Плаў жалеза, боршч вары.

Верны вешчы Вяйнямейнен,
Што ўсё выспеваў нанова
У далёкіх і найдальніх
Калявалаўскіх краях,
Блізка — і не нахіліўся,
Побач — і не азірнуўся
На Ану і Юхі хутар,
На ягоны пыл і прах...

«Ё-маё... — я думаў ціха. —
Не было, дык стала ліха...
Што скажу Ану і Юху?
А казаў жа мне Стары...
Бляха-муха, тэту муху,
Гэту муху-палацуху,
Залатое яе бружа —
Кожнай ножкай дагары!..

Хоць за джалада... хоць за крылы...
Хоць на граблі... хоць на вілы...

Ды згары яно, каханне...
Хоць уночы... хоць уранні...

Не хачу ўжо анічога:
Ні расстанняў, ні сустрэч...
Калі ўсё, што ёсьць у Бога
Для мяне на белым свеце:
Дым пусты жытла чужога
Ды задымленая печ.

— Паслухай, Кайса... Лес мой чалавечы
Пчаліным мог бы доўжыцца... але...

— Бывай! — пчала ўзляцела. — Не на печы
Задымленай
Спаць залатой пчале.

I знікла з ветрам... човен загайдала...
Над востравам, як стала,noch стаяла.
Да берага я човен падагнаў
I лёг на печ, дзе ўсё дзяціства спаў.

Заснуў каменна. Як на дне. Глыбока.
З глыбокіх сноў відаць усё далёка...

На пагорку найвысокім
Крэўнакрэўскага Святгор'я
Плача, як співае, маці
I співае так, як плача,
Каля гуры белых трэсак...

Ой, жураўку, жураўку,
Чаго крычаш на ранку?..

Ой, як жа мне не крычаць? —
Трэба высака лятаць...

Ой, высока, высака
Ды ад дому далёка...

Упай камень дый ляжыць —
На чужыне цяжка жыць...

Як прыйдзецца захварэць —

Няма каму пажалець...

Як прыйдзеца паміраць —
Няма каму пахаваць...

«Што ты плачаш, мая маці,
Гэтак плачаш, як спываеш,
І спываеш так, як плачаш,
Каля гуры белых трэсак,
Каля ссечанага вецця,
Каля змеценай лістоты?..»
Плача маці, кажа маці:
«Гэтым летам на Святгор'і
Паваліла Дуб Маланка,
Што з табой жыла ў пячоры,
Што прапала-знікла ў моры, —
Помніш?..»

«Помню...»

«Што спаліла
Крыж над нашаю царквою,
Калі ты ішоў да шлюбу,
Калі браўся ты з другою, —
Не забыўся?..»

«Не...»

«І ўзяўся
Цар нябесны наш Пяруне
Дуба секчы, Дуба трушчыць,
За дачку з табой квітацца.

Верхавіны абладаў ён,
Тысячы сукоў-галінаў,
Ствол ушчэнт пабіў, на трэскі,
і кару парваў на крылыцы,
Меншыя за матыльковы,
Ды яшчэ лісцё развеяў...»

«І няхай пасек, патрушчыў,

Што мне тыя верхавіны,
Тысячы сукоў-галінаў,
Трэскі ўсе, кара ды лісце?..»

Ціха маці праўзыхала:
«Тое ёсць, што не казала...
Я сем год цябе чакала,
Дзевяць месяцаў насіла,
А пасля і сем, і дзевяць
Дзён яшчэ ты не з'яўляўся,
І жывы ўва мне ты?.. Мёртвы?.. —
Не было на тое знаку.

А калі я на Святгор'е
Паднялася памаліцца —
Ты ўва мне так скалануўся,
Што замглілася я цёмна.

І пачула голас з Дуба:
«Сына ты тады народзіш,
Калі мне паабяцаеш
Даць душу яго жывую».

Душки Богу абяцаюць!..
Хто ты?..» — стала я хрысціцца.
Голас быў: «Тады нікому —
Хай не выйдзе ён з цямніцы».

Можа, Боскі голас?..
«Як мне
Абяцаць душу-жывіцу
Ды на страту ці на згубу?..»

«Ёсць дупло ў грудзях у Дуба,
Дно пасыпана травіцай,
Што былінку да былінкі,
Кожну-розну, па Святгор'i,
А чатыры па ўсім свеце
Назбіраў лятучы вецер.

Падыміся, пакладзіся

Ты на ложа траў гаючых,
На якім народзіш сына,
Паляціць які па свеце,
А душою, першым крыкам,
Будзе жыць у шуме Дуба
І лунаць па-над Святгор'ем
У яго зялёным шуме».

«Ой ты, бедны мой жураўку,
Мой ты вецер, мой ты сынє...

То ж не дуба паваліі,
Не яму пасеклі вецце,
А душу тваю пабілі,
Раскідалі па ўсім свеце...

Я сабрала, мой ты сынку,
Жураўку ты мой, жураўку,
І душы тваёй галінкі,
І кару яе, і трэскі,
І лістоту зеляную,
І гадаю, якжа сілу
У яе ўдыхнуць жывую?..

Помніш, сынє, тыя вуллі,
Што ты ставіў з дзедам разам
На сямідзеўяцігор'і
За сямідзеўяцізор'ем,
Дык з таго, мой сынку, мёду
Нават камень ажывае,
Толькі дзе такая пчолка,
Што так высака лятае?..»

Туман, туман па дал і не,
Ліст шырокі на каліне.

Яшчэ шырэй на дубочку,
Кліча галуб галубочку.

Хадзі, міла, пацалую,
Хоць не сваю, а чужую.

Нашто ж маеш цалаваці,
Сэрцу жалю задаваці?

Сэрцу жалю, а мне тугі,
Ты не возьмеш — возьме другі.

Ты не возьмеш — возьме трэці,
Майму сэрцу вас жалеці.

— Ты як?.. — пчала вярнулася. — Са сталі,
Каб вечнае было, дадаўшы медзъ
І золата, і срэбра... не скавалі.
Не свеціцца, не грэе... Мне лящець.
Пасунься ты... Спачнун перад дарогай...

— Куды табе лящець?..

— Пчале — да Бога.

А мухам-палятухам — хоць куды.

— Прабач... я не стрываў... зтакой бяды...

— Хіба тэта бяд?.. Бяда тады,

Калі не дом згарае — а што ў доме...

Вакол яго... над ім... душа млына...

Вось бачыш ты: пабілася адна —

І цёмна як ва ўсіх дамах Суомі.

— А ты па што да Бога? Не па мёд?..

Дык кропля ёсць на сподку...

— Я пад'ела...

З'еш ты... Глядзі ты: кропля не згарэла...

Мёд са Святгор'я...

— Скуль?

— Адсьоль на ўсход

І ледзь на поўдзень... Я туды ляцела

Тры дні і ночы... Там на Дубе села

Перапачыць — і бачу ў ім дупло,

Заслане гаючаю жывіцай,

І ў ім такоее дрогкае свято...

А тут якраз ідзе жанчына... жніца...

І стала там... і пачала маліцца,

Каб Бог памог ёй нарадзіць дзіця,

Якое, як у Каве Вяйнямейнен,

Блукала ў ёй... І голасам падвойным,
З самога Дуба і з яго лісця
Святло ў дупле сказала...

Ну, спытайся, —
Сама сябе перапыніла Кайса, —
Што ёй сказала дрогкае святло?..

Я ўрос у печ...

— Дык там была ты... Кася?..
І ты?.. тым голасам...

— Там шмат чаго было, —
Пчала мяне куснула бесклапотна,
Пацалавала ўлоб, ад страху потны,
Ад жаху, што аўчынай мёртвай пах...

Пчала адчула...

— Што за мёртвы страх?..

Аднойчы ў печ мае ўрасталі плечы
З такога страху... Я сядзеў на печы,
Калі туды мне ўскінулі кажух
Нябожчыка:
«Haci!»
Кажух дзіцяці
Суседскага... І крык мой ва ўсёй хаце
Па ўсіх кутах ударыўся — аглух! —
Як сам памёр я... вырвалі мой дух...

— Дуб вырвалі... — сказаць я змог. — Зваліла
Яго маланка...
— Тая?.. — і ўкусіла
Сябе самую Кайса за язык!
Ці Кася?
Ці Маланка?..

Я ўжо звык,
Што залатая, срэбная лятала
І медная пчала ў пчале, з карала,

З агню, з вады, з паветра — з усяго...
А тут адчуў:
зашмат на аднаго,
Калі ў адной пчале — сусветны вулей...

— Там хата... на адной з бліжэйшых вуліц
Да могілак у Крэве... — працяла
Душу мне несмяротная пчала
Гадзюкай вадзяною, найатрутнай —
І я памёр...
Не адчуваў душы
Ні цэлай, ні пасечанай...
Мне рутай
І медуніцай выслалі труну —
Хаваць панеслі... Юха і Ану,
І гімназіст... Стары ў капелюшы,
Што зняў свой каплялюш... капрал і Пекка...
Сястра і Хокан... Bin і сотні трыв
Прыстойных фінаў...
І ва ўсіх Стары
Спытаў: «Ці так хаваюць чалавека?..
Без крэўных... без Айчыны... нават без...»
На неба ён зірнуў...

«Спыніць працэс!» —
Не стаў даслухваць — без чаго? — капрал.

Мяне зтруны паклалі на карал...
Там Ахта з дзевамі...

спіхнуў...
«Ды йдзі ты прэч!..»

Тады я ўстаў і зноў залез на печ.

«Так лепей... — падаслала мне Ану. —
А то спаліў нам хутар — і ў труну».

А Кайса па мне ўсплакала... Я слёзы
Паспей заўважыць, покуль іх яна
Не скінула...

— На вуліцы бярозы
Был і... — сказаў я ціха.

— Навіна,
Што Дуба паваліла, мне да дна,
Як камень той, накроль душу прабіла! —
Глядзела ветрам Кайса...

— Паваліла,
Дык што ж цяпер паробіш?..

— Так... але...

— Да Бога шлях ні доўгі — ні кароткі...

— Але яго не пралящець пчале,
Не адпачыўшы ў tym святле дрыготкім
На ложку траў гаючых у дупле.
У печ пастукаў нехта...

— Хто?..

— Каваль...

— Давай залазъ...

— Свяцілася амаль,
Амаль што грэла... Кайса, ты ляціш?..

Пчала — яго кусаць!

— За што ты? Кыш! —

Махаў рукамі, як вятрак, каваль. —
За Сонца ты?..

— Амаль! Амаль! Амаль! —

У неба звон узнёсся за пчалой...

— Ну, злючая... Як ты на печы з ёй?..
Там Вяйнямёйнен...

— Кліч...

— Ты гаспадар...

Залез на печ асмалены пясняр...

— За хутар і за дом які ты дар
Хацеў бы?..

— Дом не мой... Я тут чужы...

— А выглядаеш фінам...

— Пакажы
Яму прапіску... — рагатнуў каваль.

— Зусім чужы?

Амаль... амаль... амаль...

— Тады праблема, гром яе скасі, —
Зірнуў каваль на прысак... — Не з'яси,
Не вып'еш на чужыне ў смакату...
Пчала — кусаць!

— Чаго? За што? Ату! —
Па пчолцы ляснуў кантэле пясняр! —
І печ у друз...

Ну ўсё...

— Дык быў пажар... —
Сказаў, што мне сказаць гаспадарам,
Пясняр, калі мы з горам пападам
Ледзь выбраліся з-пад тары цаглін...
— За гэта — дар.

Любы.
Але адзін.

— Вазьмі з яго ты грошай натрасі, —
Сказаў каваль, чыхнуўшы сажай чорнай,
І з чыху птах зляпіўся, чорны воран —
І за пчалой!..
Яна то ў печ!..
То ў горан!..
Нарэшце ў вуха: «Дуба папрасі!..»

Падумаўя: «І праўда... Дуб — не млын.
Ён і ў пчалы,
Ён і ў мяне
Адзін».

«Выспевай ты, Вяйнямёйнен, —

Як ты выспеваў быў елку
На святой паляне Восма,
Верх і вецце залатыя,
Месяц у якой на версе
І Мядзведзіца на вецці,
І якая аж за хмары,
Аж за неба высягала,
На якую Ільмарынен
Ускараскаўся і ветрам
Перанёсся ў Сірыёлу, —
Выспевай ты, Вяйнямёнен,
Гэткі Дуб мне на Святгор'і,
Як павалены маланкай,
На які пастух у шапцы
Насадзіў сякеру-месяц,
Каб ён сотні верхавін меў,
Тысячы сукой-галінаў,
Меў карэнняў больш, чым Сампа,
Каб і бык яго не вырваў,
І яшчэ каб гэны Дубе
У грудзях сваіх магутных
Меў дупло, каб вольна дыхаць,
Каб у тым дупле дубовым,
У Сусвеце ўсім, што з яйка
Дзева Ільматар стварыла,
Нараадзіўся я ў матулі,
Ускрычаўши першым крыкам,
І душа мая ўзлунала
Над пагоркамі Святгор'я
У зялёнаквічным шуме...»

З прадоння мора, у якого гора,
Пчала глядзела на мяне балюча,
І быў яе пагляд, як соль, сыпучы,
Нібы мука, развеены на ветры, —
Боя забыўся...

«Вяйнямёнен! —
Я абняў пчалу-жанчыну, —
Даспявай яшчэ ў выспевах
Драбязу зусім малую,

Не Мядзведзіцу на веці —
За пчалу яна не болей,
За адну з пчаліных ножак,
І ты горла не намучыш,
У дупле травой гаючай
Для пчалы заслаўшы ложак».

Верны вешчы Вяйнямёйнен
Так пачаў свае выспевы,
Што ў мяне, як соль, сыпучы
Стаў пагляд — мука на ветры...

«Лепей лапцем воду чэрпаць
На радзімай на старонцы,
Чым на дальняй на чужыне
Мёд — хоць чашай залатую.

З тым, што вольна не пяеца,
З тым, што здушваецца ў горле,
Жыць — як з ранаю пад сэрцам.
Я хадзіў па свеце з ранай.

Не пакінуў ні пясчынki,
Што не змочана слязою,
Не пакінуў ні травіnki,
Не залітае крывёю.

Ці ты за багатай долаяй,
Ці за доляю-жанчынай —
Толькі на гадзючым полі
Знойдзеш долю на чужыне.

Векавечны Ільмарынен,
Каб араць такое поле,
Выкаваў са сталі боты,
Порткі з медзі ды кашулю
Адкаваў сабе з жалеза
І жалезнія пальчаткі...

Каб там зайца ўпаляваці,
Ён каваў ваўка з туману,

Каб там рыбіну злавіці,
Ён каваў арла з агніска.

Птушцы вогненай праз горла,
Зверу дымнаму праз зяпу
І па лёдзе цераз бездань
Паўз змяінай агароджы
І паўз плоту з чарапамі
Па чужыне прабіраўся
Верны вешчы Вяйнямейнен,
Каб глынуць з мядовай чашы
Жаб з гнілымі чарвякамі...

Хоць ядлоўцам стань пад елкай,
Хоць алъхою над ракою,
Стань хоць ягадай, хоць рыбай,
Ці хоць воўкам, хоць мядзведзем —
А туга ў грудзях зблелых
Застанецца там тугою,
Якяе ні выракайся...

...Вырас дуб.
Пчала, збірайся».

Залатая Кайса — ф-ф-ы-ы-р па Сонца
Ветрам у пабітае аконца,
Калі вырас дуб на Свят-гары...

Капялюш услед
прыўзняў Стары.
Верны вешчы Вяйнямейнен выпеў
Дом і хутар...

Каб я з'еў і выпіў,
Наспіваў гарэлку і кансервы...

Выпіў я...
заплакаў...
мусіць, нерви...

Ой, жураўку, жураўку,

Чаго крычаш на ранку?..

Ой, як жа мне не крычаць? —
Трэба высака лятаць...

Ой, высока, высака
Ды ад дому далека...

Упаў камень дый ляжыць —
На чужыне цяжка жыць...

Як прыйдзецца захварэць —
Няма каму пажалець...

Як прыйдзецца паміраць —
Няма каму пахаваць...

Кулікамі над балотам
Плачущы тут па мне і ў Крэве...
Не такі ўжо я гаротны!
Што вы ўсе, як падурэлі?

Я жывы — дык я здаровы,
А здаровы — дык бататы,
А багаты — дык шчаслівы,
А шчаслівы — дык крылаты, —
І магу я сам ускрыліць,
Палянець да роднай хаты!..

«Не бывае, каб бяскрылы,
А лятаці можа.
Ды бывае, што нямілы,
А такі прыгожы.

І бывае, што крылаты,
А нетрэба крылы.
І бывае, што багаты,
Атакі нямілы...» —

Плача і спявае маці
Над калыскаю маёй...

...Я ўсё прыбраў, спарадкаваў у хаце
І паляцеў за залатой пчалой.

Пакуль ляцеў, вярэдзіла адно:
Што не зашкліў пабітае акно.

На дальний старане
Мне наплывае ў сне
Дом з Дубам пад акном
За дымам-туманом...
А там, у тумане,
Атам,утымакне,
А там няма мяне
На роднай старане...

Там босья спяды,
Там неба ў гадубах,
Там ад жывой вады
Так горка на губах...
Там жытам узышлі
І запляліся ў лес
Спей сцішанай зямлі,
Гней зрушаных нябёс...

Мне птушкай з выраю
Да Дому прылятаць
І абдымаш зямлю,
І неба цалаваць...
А як таму не быць —
Дык хоць бы сном праплыць,
Хоць дымам-туманом
Над Дубам пад акном...

З дальний стараны да Дому
Сам гукаюся самому,
Тому Дому, Дубу тому —
І плывуць, як сны,
З дальний стараны дадому
З дальний стараны дадому
З дальний стараны дадому
Дым ды туманы...

Ч а с т к а д р у г а я
Святгор'е

Дуб там стаяў, дзе ўпаў... Была бяда —
І адбыла... І я над Свят-гарою
Развеяўся, пасеяўся травою,
І трэскамі раскінуўся, карою,
І да зямлі — і ў ёй зямной крывёю —
Бліжэй, чым я, была адна вада.

Плылі аблокі, як акінуць вокам —
Ва ўсе бакі... Не знаючы дарог...
І нават з-пад гары да тых аблокаў
Бліжэй, чым я, быў, можа, толькі Бог.

Сцякаў з царквы
на могільніка схілы
Плакучы звон — гукаўся мнездаля...
Бліжэй, чым я, да крэўных тых магілак —
Адна матуля ды сама зямля.

І з магілы ўсталала маці,
Начала мяне зграбаці,
Віламі мяне насіці,
Цела ў цэлае складаці,
Душу ў цэлае ляпіці.

І пакуль душу складала,
І пакуль ляпіла цела,
Байкі-казкі мне казала,
Каб не гэтак мне балела...

«Ёсць сястрыца ў плынъ-вадзіцы,
Ветраснежна мецяліца,
Што ляціць на вецирку
У срабрыстым кажушку.

Кажушок свой сцеле новы
На паляны і дубровы,
На пагоркі і лясы,
А на елку — для красы.

А стара Баба-Яга,
Касцяна яе нага,
Праз лясочак скок ды скок —
Скrala з елкі кажушок.

Сама ходзіць, як царыца,
Плача ў полі мецяліца,
Мерзне елачка ў ляску
У зімовую траску.

Бег лясочкам Дзед-Мароз,
Сіні сам, чырвоны нос,
І злавіў Бабу-Ягу
За касцянью нагу.

Баба з ім давай хітрыцца,
Кажа Баба: «Я лісіца,
Бегла лесам я наўпрост,
Злапаў ты мяне за хвост».

Дзед ёй кажа: «Так і ёсць,
У лісіцы мякка поўсць,
Ды адкуль такі хрумсцяны
У лісіцы хвост касцяны?»

Баба кажа: «Шэры воўк
Хвот лісіцы драў ды тоўк,
І набіў на ім гузоў,
Што хрумсцяць ад маразоў».

Адпусціць хацеў лісіцу
Дзед-Мароз, ды мецяліца
Прыляцела з поля гола,
Закруцілася, як кола.

«То не воўк і не лісіца, —
Заспівала мецяліца, —
То сама Баба-Яга,
Касцяна яе нага!

Цар-царыца чорных кветак,

Што ўначы пужае дзетак,
Што лясочкам скок ды скок, —
Скрала з елкі кажушок».

Раззлаваўся Дзед-Мароз,
Скрыўдаваўся аж да слёз
І занёс ён сам-адзін
Касцяну нагу на млын.

Там змалоў яе ў муку,
Каб не бегала ў ляску
Ні лісіцай, ні вайком,
Ні срабрыстым кажушком.

Кінуў меж з мукоў на вецер,
Той панёс яго па свеце —
Рассыпаць на ўсе снягі
Костачкі Бабы-Ягі.

З тых часоў, як толькі вокам
Сонца гляне з-за аблокаў,
Тыя костачкі ўсе чиста
На снягах блішчаць срабрыста».

Казка ўся... Табе, мой Стася,
Гэта казка бабы Стасі,
Што ляжыць у руце-мяце
У магіле — вечнай хаце.

У зямным пчалінам гудзе,
Што гудзець не перастане —
І калі мяне не будзе,
І калі цябе не стане.

А яшчэ табе, мой Стася,
Пакідаю слова-веды,
Запавет ад дзеда Яся,
Ад твайго ўжо прарадзеда.

Ён сказаў іх, як сабраўся
У шлях вечнанезваротны,

Як у доме ўсім прыбраўся,
Зачыніў усе вароты.

Ён адкрыў мне тайну гэту,
Мой ты Стасю, з таго свету:
«Прыйдзе час — душой пакойся.
Тут не цёмна... Ты не бойся...»

— Як ты плакаў, мой ты Воўка,
Па лісіцы і па воўку,
Ды па Бабе па Язе,
Касцянай яе назе.

I прасіў ты дзеда Яся,
Бабу не малоць Алімпу,
А яе — кажух не красці,
Каб мінула тое ліха.

I як зараз па ўсім свеце
Ты збіраеш мёд тугі,
Так збіраў ты па ўсім снезе
Костачкі Бабы-Ягі.

Каб сабраці яе цела,
Каб мяцеліцай ляцела,
Ці каб бегала цішком
Хоць лісіцай, хоць ваўком.

Каб душу яе зляпіці
З касцянай нагой уцэла
Серабрыста бела-чыста,
Серабрыста чыста-бела....

— Залаціста-залаціста, —
Мне пчала на вуха села.

— Ну як? — яна спытала. — Пацяплела
На скразняку?..

— Ты першай даляцела,
Дык як табе Святгорскі наш скразняк?

— Такі ж ён, як і ў нас... Хавалі так

І плакалі... без толку... толькі б плакаць...

Па скразняку
маю ганяла памяць
Да вежы Юткавай,
Літвінавай тары...

Стары ўжо Ютка... І памёр стары...
Яны як не былі тут маладымі...

Вунь ён сядзіць у вечаровым дыме
На вежы — за аблокамі амаль,
Глядзіць у высь і паглядае ў далль...

З далечыні да вежы крочыць Хведар:
«Ну што ты ў Бога, Ютка, сёння ўведаў?
Што новага ў нябеснае красе?
Як будзем жыць?..»

«Да смерці. Як і ўсе».

«То злазь тады. Карэнъчыха нагнала
Атрутнай самагонкі. Запрашала...»
Яны на карабель удвух сідаюць,
Што на гары Літвінавай стаіць,
Карэнъчыху бяруць... і адплываюць...

— Дык як?.. Пчала да Сонца даляціць? —
З-за карабля пытаюся я ў Кайсы. —
Даведаецца там, як будзем жыць?..

I Ютка кажа: «Ты ж ужо пытаўся...»
I Хведар кажа: «От жа звон стаіць
Які ў вушах... I ўсё адно і тое...
I ўсе з лайна. Хоць нешта б залатое...»

«Дык вунь!.. — крычыць Карэнъчыха. — Зямля!
Не бачыце хіба? Пчаду!.. Чмяля!..»

«Атруту, — Хведар кажа, — як дап'ём,
Дык станем — хто пчалою, хто чмялём».

«А хто — лайном», — жартуе Ютка тонка.
Карэньчыха — у смех!.. Далёка-звонка
Спывае, што ў яе за самагонка...

Самагонку ведзьма гнала,
Каб ад кроплі — з ног збівала,
Ад паўкраплі — з ног валіла,
Як нячыста валіць сіла.

Кінула ў кацёл дзяўчыну,
Клык мядзведжы, хвост ваўчыны,
І курынага памёту,
Што набрала каля плоту.

І злавіла хлапчучка,
Адшчыкнула ад стручка.
Горка плача хлапчучок,
У катле кіпіць стручок.

Тры начы кацёл бурліў...
Воўча хлопчыка не збіў,
Не зваліў яго мядзведзь,
А памёт курыны — ледзь.,,

Налівае хлапчуку
Ведзьма дзеўчыну ў саку,
Тут яго нячыста сіла
На палаткі й паваліла.

А дзяўчына скок ды скок:
«Не кладзіся на бачок,
Прыйдзе шэранькі воўчок,
Адгрызе табе стручок.

А калі пакіне ледзь —
Прыйдзе буранькі мядзведзь
І парве цябе клыком,
Вырве душу са струком».

І не спіць той хлапчучок,
І кіпіць яго стручок

У катле, дзе свет зварыла
Белы ўвесь
нячыста сіла».

— Як быць табе чмялём? — пчала пытае.

Ах, Кайса, Кайса, пчолка залатая...
Хоць кім мне быць... Абы кружыща тут...

Пчала ўядае: «Крэўнакрэўскі кут,
Дзе ўсё з...з-звініць...»
— Я вырву з цябе крылы!..

Пчала — увысь: «Мой кут, як ты мне мілы...»
«Йшла малінка на чужбінку,
Да чужога саду — вішня,
І кацілася бруsnіца
Да атручанай вадзіцы,
І хапаў іх дуб дарогай,
І бяроза веццем біла,
Каб ні вішня, ні малінка
На чужбінку не хадзіла...»

Ну... родны кут... Няхай сабе ў закутку...
Ды Хведар тут... Карэнъчыха і Ютка...
Баруны і Каруны...
Валуны...

Пчала ўжо проста рве мае цярпенне:
«Паўсюль хапае гор, дубоў, каменя!..»

Ды ну яе... лятучае стварэнне...

Душа мая — не трэскі,
 а карэнне,
Душа мая і ёсць — адны яны.

Я не патрушчу іх і не парэжу —
І праз усе, што ёсць, зямные межы,
Як плыт' малы, так праплыту стары
На Юткавай — пад самы Месяц — вежы,

На караблі Літвінавай тары.

«Ой ты злая даль-чужына,
Адпусці жураўку-сына.
Як пачую ў небе звон,
Так гадаю: а ці ён?..

А сама не ўчую сына,
Дык учуе кроў-рабіна.
Я рабіну заламаю,
У печ кіну запалаю.

Як вада з яе пальеца,
Дык прыцісну сына к сэрцу.
Як з яе пальеца кроў —
Не чакаць мне журавоў».

Дні за днямі, з году ў год
Круціць маці калаўрот
І глядзіць усё ўакно:
Не відаць мяне даўно.

Круціцца верацяно...

Я ўжо сеў на дзедаў вулей —
Што ж не бачыш ты, матуля?..
У кашы рабіны поўна —
А ў душы не ўчула Воўку?..

Толькі прала ды спявала —
Во якое ў чмеля джалала!..

Вокны ў хаце ветрам біты...
«Ты, дэіравае карыта,
Ты, старая чапяла,
З кім гуляла? З кім хадзіла?
Сына ты сама радзіла,
Ці Айчына нарадзіла,
Ці лятучая пчала?..

Ці дрыготкае святло?

Ці дубовае дупло?
Дзе гуляла?.. З кім была?!..»

Маці аж аспупенела,
Стала млява, стала бела,
Зварухнуцца не магла.
«Ах ты чмелю!..» — стала маці
Мяне з хаты выганяці,
А душа чмяля ўзляцела
На яе калена бела,
З белага яе калена
На фальбону пад сукенку,
Скочыла вышэй на пояс,
З пояса на белы грудзі,
А з грудзей на падбародак,
З падбародка ўжо на губы,
З губ у рот яна слізнула
І да лона паляцела,
Дзе мае блукала цела
У глыбі радовых вод...

«Ах!..» — схапіцца не паспела
За сцяну, куснуўшы рот,
Маці — і ў кутку абсела,
Дзе круціўся калаўрот...

I пачаў яў лоне маці
Маці біці,
грукатаци
Па пячонцы, селязёнцы:
«Нараадзі ты, маці, Сонца!..»

Ой як маці з болю ўзвыла,
Як ваўчыца вые ў сцюжу:
«Я бы Сонца нарадзіла,
Ды нямatakога мужа...»

Я давай ёй біць па сэрцы,
Забіваць яе да смерці:
«Нараадзі Красу дзяявочу,
Мёдам — губы, Сонцам — вочы

Ледзь не мёртвай маці стала.
«Спрабавала, — прастагнала,
Нарадзіць Красу дзяўчыны,
Нарадзіўся звон пчаліны...»

То ў яе нястача мужа!
А то звон у ёй пчаліны!
«Нарадзі, ваўчыца-сцюжа,
Ваўчаня сабе ты! Сына!...»

«Нарадзіла ўжо ад воўка
За сінь-дымам, шэр-туманам
Ваўчаня я пад парканам,
І таму назвала Воўкам,
А не бацькавым Іванам.

Воўк той скрухаю-грызухай
З маці сэрца выгрызае,
У маім грукоча бруху,
Мне вантробы адбівае...»

Я злавіў у маці воўка,
Звера шэра-залатога,
Кінуў воўка ў плаўкі горан,
Стай каваць сябе-другога.

«Ці ад мужа ад мужчыны,
Ці ад Сонца, ці ад Бога,
Нарадзі мяне ты, маці,
Лепшым за мяне самога!...»

«Я цябе бы нарадзіла
Лепшым за цябе самога,
Ды нічога, сын, жывога
Не скуецца з залатога.

Ты чаго там раззвярэўся?
Ці ты, сын, агню аб'еўся,
Ці ўсчадзіўся ў маім лоне,
Дзе мая надзея тоне...»

«А на што твая надзея?..»

«А на тое, каб кудзелю
Мне дапрасці з таго лёну,
Што на полі нашым вырас,
Месяцам напасяваны,
У вадзе што мякка вымак,
Абабраны, ачасаны,
І пад сонцам хутка высаҳ,
Цвёрда біты, цвёрда драты,
Растррапаны на валокны,
У кудзелю перамяты,
Скручены на верацёнцы,
Спрадзены ўтугія ніці,
Сплецены ў туғія сеци,
Каб у родавыя воды
Іх закінцуць і злавіці
Людзям — сонца, маці — сына,
Што пад Сонцам будзе жыці...»

«Ой ты, мацерка-Айчына,
Як ты соладка спяваеш,
А мяне ваўком ганяеш
Па ўсім лесе, па ўсім свеце...
Дык закідвай свае сеци,
Можа, зловіш імі воўка,
Назавеш якога Воўкам,
Можа, зловіш імі сіга,
Назавеш якога сынам,
Можа, зловіш імі Сонца,
Што ў пабітае ваконца
Зазірае, залатое,
Пад якім я сіратою
Застануся, яктоі вечер,
Ва ўсім небе, ва ўсім свеце,
Ва ўсім Крэве, ва ўсёй хаце
Без цябе, мая ты маці...»

«Што ж ты плачааш, мой харошы,
Мой ты сынку, мой ты Вова?..
Ці ў цябе нястача грошай?

Ці ты жонку хочаш нову?

Гроши я табе сабрала,
Тры рублі і тры капейкі,
Хітранька ў прыпол звязала,
Каб не выкраў злыдзень нейкі...

А ўжо жонку, можа, Божа
Табе знайдзе, дапаможа.
Жонка,
 мой жураўку, —
Доля,
Не капейчына ў прыполе...»

Пра адно ўсе ў маці думкі!
Ці пра гэна, ці пра тое!..

Па Крэве Кася йшла з чырвонай сумкай,
Цок-цок на шпільках — дзіва залатое.

І сказала каралева
Лепшага ў сусвеце места:
«Не твая я, воўча, дзева,
Не табе я, чмель, нявеста!»

«І не трэба мне нявеста, —
Адказаў я Касі дзёрзка, —
Што такая ж, як і места:
І не горад, і не веска.

Як звычайная нядзеля —
І не будзень, і не свята.
З кім хадзіла ты без чмеля,
З кім гуляла без ваўка ты?!.»

Ах, як Кася ды ўзвілася,
Ды як цокнула абцасам!
«Як паклічу зараз Воўку
З нашай хеўрай ды ўсім класам!

Як табе начысцяць рыла —

Будзеш ведаць, з кім хадзіла!
Як табе зламаюць джала —
Будзеш ведаць, з кім гуляла!

Пра адно ў цябе ўсе думкі:
З кім гуляла! З кім хадзіла!..»

Ды як лясне Кася сумкай! —
Ледзь да смерці не забіла...

— Характар... — прыкладала грошык медны
Да гузака руплівая пчала.

— Уся ў цябе, — сказаў я.

— Мой ты бедны... —

Пчала ўядала. — Я б так не змагла...

Ты кінь яе... У гэтых маладых

Зайсёды так: ці ў лыч, ці ўніз... пад дых!

Так дала, што дых займае,

У малога хлапчука...

А пчала сабе лятае,

Як Карэнчыха спявае:

«Застанешся без стручка...»

«Хоць і фінка, але сцерва...» —

Я падумаў.

Кася хеўру

Назбірала — мала мне?

Гэны гэнага папхне,

Гэты зваліца на тога,

На чмяля ўсе — і да Бога

Адляціць душа чмяля...

Во бандыцкая зямля!

Партызанская ад веку...

Тут прырэзаць чалавека,

Як два пальцы... А ваўка

Ці якога-небудзь чмеля...

Падышлі... «Здароў, зямеля!

Ты з Масквы?..»

Чаму з Масквы?..
Можа, тут маскоўскіх рэжуць?..
Тут з Москвой ніякіх межаў...

Я пытаюся: «А вы?..»

— Паглядзі на лыгч ягоны! —
Кажа першы ў шынялі
Са слядамі ад пагонаў,
Нож вымае з кішані.

Ой жа ён чмяля парэжка
Ды на Юткаву на вежу
Забярэцца ды пасее
На ўсе трэскі ды кару!..
Я кажу: «Мы ўсе з Рәсей...» —
З думкай: «Можа, не памру?..»

«Мы — не ўсе!» — сказаў другі,
Без рукі і без нагі —
І шарах па мне пратэзам!..
А ўжо трэці — той з абрэза!
Каб пацэліў — дык кранты...

Муха ў смех: «Закляты ты...» —
Курва, час знайшла смяяцца!..

Я — ад хеўры ратавацца
З боку гэтага — на той,
Што на заход — за гарой...

Там таксама з шэр-туману
Хеўра прэцца...
«Вітам пану!..»

Гэтыя не ў шынялях —
Але толку?.. Той жа страх...

Скрозь тут Польшча... Скрозь Расея.

Дух чмяля як раззвярэе!..

«А каму вы гэта вітам?!.
На зямлі, дзе біўся Вітаўт,
На зямлі, дзе замак Крэўскі,
Дух адкуль у вас псякрэўскі?..»

Тыя мне: «Мы не палякі,
Мы свае...» — і лыбяць лупы...
«Дык тым больш пайшлі да сракі,
І тым больш пайшлі да дупы,
Калі гэткія свае,
Што па-свойму — ані слова!..»

Фінка з неба: «Брава, Вова!..
Хоць культуры нестаете...»

Тыя хітра: «Мы расейцы...»
Тут мяне ўзняло на вілы:
«Дык пайшлі кабыле ў сенцы —
Дзе там сенцы ў той кабылы!..»

І панёсся чмельлятаць,
Дупы з сенцамі шукаць...

— Накінуўся чаго на ўсіх на свеце? —
Пытае Кайса, што ў зялёным веци
Расчэсвае на дубе валасы...
Русалка — не пчала...
З такой красы
Забыўся я на рускіх, на палякаў...

— Дзявяты плач ужо ўва мне праплакаў.
Пчале пара.
— Які дзявяты плач?..
— Па-фінску раскажу... Перайнач
Па-беларуску...

І ўсчала зацята:

Калі з вайны вярнуліся салдаты:
«Дайшлі, — сказаў ім маршал. — Дажылі.
Па восьмым плачы будзе плач дзявяты.

Яшчэ вам доўга плакаць на зямлі.

Віна вайны і жах яе, і страты
На мне адным, бо вы за мной ішли.
Па восьмым плачы будзе плач дзявяты.
Яшчэ вам доўга плакаць на зямлі.

Кідайце зброю і стаўляйце хаты,
Бярышце баб, каб роду не звязлі.
Па восьмым планы будзе плач дзявяты,
Яшчэ вам доўга плакаць на зямлі».

«Пра што ён кажа? — думалі салдаты. —
Пра што ён плача?!.. Мы перамаглі!..»

Па восьмым плачы будзе плач дзявяты.
Яшчэ нам доўга плакаць на зямлі.

«Пра што твой плач?..»
«Пра тое, што пара.
Яшчэ пра тое, што цябе кахала
І, як магла пчала, дапамагала...
Усё зрабіла, што паабяцала —
Даставіла да роднага двара.
Цяпер стаўляй тут хату. Баб бяры...»
«І колкі браць?..»
«А колкі на двары
Памесціцца...»
«Але ж цябе не будзе...»
«Не разбярэшся ты ў пчаліным гудзе,
Якой пчалы ў ім болей не чутно...
І будзе вечар... з танцамі кіно...»

Яна раўнуне!.. Да каго? Да Касі?..
Ды гэта ж смешна... Хеўра ў нашым класе.

«Скажы, як зваць цябе?..»
«А як здавён
Пчала завецца?..»
«Кася, пчол мільён...»
«Заві, як дзвюю...»

«Жанчыне двух імён
Замала нават... Але ты — пчала.
Хоць у мяне без імені была
Адна жанчына...»
«Як тэта?..»
«Спаліла
Яна імя».

I Кайса закружыла,
Мільгаючы, нібы верацяно:
— Спаліла? Як? Калі? Даўно?
— Даўно...
— Як яе звалі?

Пчолы ўсё ж —
ёсць пчолы...

— Ніяк не звалі!

Кася-Кайса ў голым
Зялёным танцы ўспыхнула агнём!..

Круціўся калаўрот з верацяном...

Пчалы не стала. Проста не было.
Плыло адно дрыготкае святло...
Сляды агню... Бы ў возеры тым плямы...
З якой цяпер яе мне выгнаць ямы,
Як сіга сіняга... як шчупака... пяструшку?..
Дзе — яма?
У паветры?.. У вадзе?..
I голас са святла сказаў: «Нідзе...» —
Так мякка лёг пад вуха, як падушка.

«Я ўсюды, сынку. Як усюды Бог».
«З пчалой я гаварыць хачу!..»
«Ну добра...»

«Кацілася торба
З высокага горба,
А ў той торбе соль, пшаніца

Ды пчаліца-жартаўніца...»
«Пара па Сонца... Ноч у Калявале». «Даруй, пчала, што я ў такой навале Амаль нічым дапамагчы не змог». «Бо думаў пра сябе. Больш ні пра кога». «Няпраўда!»
«Праўда... Дый няма нічога У нас, пустых, апроч сябе саміх». «Чаму пустых?..»
«Бо толькі з нас пустых I можна чыста-чыста скласці Бога. Якдзеці — казку... Вяйнямёйнен — спеў... З чаго яны?.. Я думала: саспей Ты для таго, каб тэта зразумець...»
«Але ж не смерць?..»
«І чыста-чыста — смерць».

I з Дуба працяклі агонь і дым...
I я пустым застаўся.
I адным.

«Вечер коціцца па полі —
У зямлі шукае долі.
Доля рвецца з цёмных нетраў
I сябе шукае ў ветры.

Вечер. Поле. Доля. Дым —
Скрозь пустое
у пустым.

Ты ў жыцці сваім зямным
Возьмеш толькі ў дыме дым.
Тое возьмеш ты ў агні,
Што сякера ў камяні».

Што аддасць сякеры камень?..
Нас кідаюць, мы кідаем —
Так і гэтак наліваем,
Мы інакш не ўмееем як,
Мы інакш ніяк не ўмем...

Я да ведзьмы — чмель, бядак...
Тут якраз Лягон з Ляксеем:
— Во!.. Здароў!.. А дзе ты быў?
Што на Месяцы рабіў?..

— Што рабіў?.. На Месяц лётаў!
— Амстранг... — Аляксея ўпотай
Душыць зайдрасці змяя...

Чалавек... Такі ж, як я...

Селі разам, без работы...
У Карэнъчыхі пад плотам —
Самагонны родны кут...

Яно й добра... Ну, што ўпотай...
Каб адкрыта — пяць мінут
Ёй на ўсіх хапіла б тут,
Той змяі...

На граблі-вілы
Самагонка падымала!..
Першая, што воўк, не збіла...
Што мядзведзь — не разарвала...
Але ж ёсць нячыста сіла,
Што малойца ўпалявала,
Самагонны дух святы,
Што за душу — і ў кусты...

Ані хаты. Ні граша.
Голы, голая душа.

Ведзьма ўпотай шчыравала,
Дзеўка гола заскакала, —

Дык гары, што не прапала,
Што было, як не было:
Гроши! Воши! Лес! Жытло!..

А мае жытло — дупло,

Дзе дрыготкае свято.

Вось што ў лесе, можа быць,
Не прап'еца, не згарыць.

Дык яно і не згарэла...
Бо няма ў свяtle тым
цела,
Бо з дупла
адна душа
Льеца, як вада з каша...

Не туляеца пад плотам,
Дзе шчыруе ведзьма ўпотай, —
А да неба, а да Сонца,
А да Бога ў свет бясконцы!..

У Святгор'i, на высокіх могілках,
У буйні руты і гарквы,
У зямлі змаганай ды нязможанай
Дзед з бабуляй — вочы да царквы.

Іх жыццё падманамі і згадамі
Праплыло, як месяц па вадзе...
І ляжаць Іван з Алімпіядкою.
Дзе іх душы?.. Невядома дзе.

У хмурынках тых вунь?.. У тумане?..
На губе крывінку прыкушу.

Як твая душа, мой дзед Іване?
Ці знайшла Алімпіну душу?

Не збалела?.. Крылы не намуляла
Над царквой маўкліваю кружыць?..

Вымытай хусцінкаю бабулінай
Аблачынка соxне на крыжы.

Маці ў воблаку палошча,
Як у Алуэ ці ў Прошчы,

З вышыванкай ручнікі...

Бог пытае:
«Хто такі?..»

Маці кажа:
«Ды жураўку...»

Кліча хітры Бог Маланку:
«Хто такі?» — яе пытае.

«Ды жураўку...» — кажа тая.

I абедзве запяваюць,
Як адна адную знаююць:
«Ой жураўку, жураўку,
Чаго крычыш на ранку?..»

Ды хіба падманеш Бога?
Ён да Кайсы:
«Ты та ко га
Ведаеш? З тваіх зямель?..»

Кайса кажа:
«Журавель...»

Там яшчэ адна жанчына,
Што сама, як аблачына,
Воддаль ад усіх плыве,
Бо няма імя ў яе,
Аніякіе не зваць...

Тых, каго ніяк не зваць,
Як пытаць?.. Пра што пытаць?..

Нават Бог таго не знае...
Аблачыну засцілае
Васільковым сінь-абrusам...

Можа, вып'е з беларусам?

Не, нічога на стале...
Але неба... Богале...

«Калі ты ўзляцеў да неба,
Калі ты ўжо Божы госьць,
Папрасі ў Мяне, што трэба.
Ну, з таго, што ў Бога ёсць...»

«А чаго ж няма
У Бога?
Як жа нечага не быць
Можа ў Бога?...»

«Ат!.. Ніколі ўжо такога
І не меў я анічога!.. —
Бог давай мяне дурыць. —

Столькі траты, бронь ты Божа!..
Смерць сама
ужо не можа
Для касы купіць бруск!
«Дай, — прыпёрлася, — квіток!..»

«А які квіток?...»
«Дарожны...»
І я бачу: тэты Божа —
Хіранькі беларусок.

Ён далей мне гне ляшчыну:
«Цягне ўсіх на дармаўшчыну!
Бог не даў! Бог не пачуў!..
Каб я сам меў, што б я:
Сына
Не абуў, не апрануў?

А так што на ім? Нічога!
Голы ўвесъ, як Дух Святы!..

От, прыдумалі:
У Бога ўсяго многа!
Вунь у Бога

Мех адзін!.. И той пусты...»

«Але ж нешта ёсць на донцы?..
Гэта ўсё-ткі мех мяхоў...»

Бог зірнуў у сковы схоў:
«Што там?.. Пара верацёнцаў...
Смецце... Пара бесемяроццяў —
Адпушчэнне ўсіх грахоў».

Тут я выдаў нецярпенне,
Бог адразу ў мех палез:
«Не, няма ўжо з адпушчэннем,
За стал і ся толькі без...»

«А на складзе?.. Дзесьці ў спраце?..
Недзе ў пыле?..
Патрасі
Мех...»
Як смерць,
бялее маці,
Ціха кажа:
«Не прасі...

Ані каліва якога,
Ні свайго і ні чужога,
Як бы ты ні бедаваў,
Не прасі ніколі ў Бога —
Ён і так табе ўсё даў...»

Калі Божа даў суму —
Дзякуй за суму Яму.

Калі ў слёзы ты заплакаў —
Богу ты за слёзы дзякуй.

Кожна просьба
Богу ў вушы,
Кожны дзякуй
Богу ў душу».

Кажа Бог: «Я тут прыглух...
Што ты папрасіў?.. Кажух?..
Гэтай просьбे дам я рады...
На кажух... Насі на радасць..

І я бачу: этой аўчыны...
Той суседскі... з мертвячыны
Мусіць, любіць Бог не ўсіх,
Кал і гэтак б'е пад дых...»

«Калі Твой я, Божа, госць,
Калі я ўзляцеў на неба,
Большай радасці нетрэба,
Дзякую той, якая ёсць».

Я вырастай з дзіцячых апранах
Хутчэй, чым травы ў лета вырасталі...
Ды не ў дакор
за рост не па гадах
Абновы мне гады ў рады спраўлялі.

Ну што пашыеш злахманоў вайны?
Якія ў вёсцы зрабаванай грошы?
А дзед бухторыў: «Полўка... бліны...
Някепская яда — і рост харошы».

Як ні зіма — так звычная бяды:
Што апрануць, каб халады агораць?
Маўчаў я злосна: «Добрая яда!
У Лёнькі вунь суседава не горай.
Але ў мяне палаплены кажух,
А Лёньку на зіму пашылі новы...»

Дзед уздыхаў, дзед пераводзіў дух,
Казаў: «У Лёнькі бацька не вясковы.
І старшыня. З тваім не параўнаць».

«Кіла ў яго! — злаваў я. — Сквапны. Хіжы.
А старшыня — дык заўтра могуць зняць.
Ён рыжы. П'е. У нас не любяць рыжых.
Ім шчасце чорт варожыць на ражнах,

Вядзьмак ліе
алей ім у маслёнку...»

Патроны мы шукалі ў бліндахах —
І тут лімонкай і забіла Лёньку.

Ягоны бацька з п'яных слёз апух,
А вечарам, памінкамі дабіты,
Прынёс да нас пад пахаю кажух
І кінуў: «На!.. Хоць не табе пашыты».«
Я закрычаў. Я ўрос плячыма ў печ.
Да кажуха баяўся дакрануцца.
Сусед прасіў: «Вазьміце... Гэта ж рэч...
Вазьміце, людцы! Ну вазьміце, людцы!..»

Знямеў мой крык. Паплыў у вочы змрок.
«Ачуйся ты!» — суседа ў спіну білі.
А ён сваё: «Харошы кажушок...
Прымерайся... Навыраст Лёньку шылі...
Тебе, бадай што, будзе ў самы раз,
Ты ўзяўся ростам!.. Вунь які ты выйшаў!..»

І белы свет памерк, патух, пагас...
Дзед плакаў ранкам: «Малайчына... Выжыў..

Хоць я радасны, як з крамы,
Спейны, як з вясны шпачок, —
Бачыць Бог, што я таксама,
Радасны такі, крамяны,
Хітранькі беларусок.

«Ну... — пацёр ён патыліцу, —
Калі так, тады пыліцца
Больш мяшку няма чаго...
Я завязваю яго?..»

Лёс мой папрасіць?.. Завяжа
Мех вяроўкай... Не пакажа...
Хітраздзівіцца... Маўляў,
Даў усім — табе не даў?..
І цябে ад завірух

Грэў-хаваў чужы кажух?..

Мех у Бога, бачу, новы...
Тут адразу зырк сурова
Бог на маці...
З той кудзелі!..
З таго лёну!..

Ё-маё...
Дык ты во што, маці, прала,
Дык ты во што, маці, ткала,
Вось на што твая надзея
І жыццё пайшло тваё...
Дык якога
з твайго лёну,
Мая маці,
майго лёсу, —
Што ў тваім у лоне вырас,
Што на полі нашым высах:
Лесу біту? Лесу драну?
Абабрану? Абчасану?
Перамяту? Перавіту?
Лесу, скрученага ў ніты?
Лесу, сплеценага ў сеці,
Каб лавіць па свеце вецер? —
Мне
Убога
Папрасіць?..

— Праз мяне акно пабіта.
Мог бы Бог яго зашкліць?

Так і села мая маці...
Бог, як гаспадар у хаце,
Не здзівіўся, не ўсхадзіў...
Ён пазногцем, як жалезам,
Чырк! — ад неба шкла адрэзаў,
Даў анёлу — той зашкліў.

«От ты Богу даў работу...
Мне б работу, каб да поту!..
Што яшчэ ты будзеш біць?
Што Мне за цябе зрабіць?

Ці кажух табе пашыць?..»

Глянуў я на тога Бога,
Мешкаватага такога,
Ну, такога, як жывога,
І падумаў: «Хоцьты... хоць
Галавой
да дна марскога! —
Болей хітрага
другога
Не знайсці, як наш Гасподзь..

Ды і я не лыкам шыты,
Ільняныя ўсё-ткі ніты...
«Можа, тых, каго люблю,
Ты вярнуў бы на зямлю?..»

Як Гасподзь ускоча: «Хлопча!
Забірай ты хоць усіх!
То адтуль не вырваць іх —
То назад ніхто не хоча!

Як па мне — хай тут жывуць.
Але ж там... абрыйдпа чуць,
Як буркоча грамада,
Што няма й няма Суда.

Я б даўно... за пяць мінут
Там наладзіў Страшны Суд!
Ды няма каго судзіць...» —
Зноў Ён хітранька глядзіць. —

«Так што ўсіх!.. Апроч траіх...
Выбачай, але ўжо іх
Не магу... Бо ўсё, што маю...»

Ну, хіба што з іх адну,
Як пайсці захоча з раю
На тваю на старану».

Кажа перша: «Не мая
Старана твая, мой родны...»

Друга кажа: «Там халодна...»

«Што ж, сынок, тады ўжо я...» —
Плача маці безвыходна.

...Я ўявіў у плачы маці
Зноў у той скразяной хаце,
Што паліць — не напаліць,
З буракамі, парсюкамі,
Што карміць — не накарміць,
З ашурпелымі рукамі,
З адубельнымі нагамі
Ад крапівы-лебяды,
Ад лядзянае вады,
Ад гароты ды бяды,
Ад памёту каля плоту,
Ад астрожнай той работы,
Што рабіць — не дарабіць!..

«Дзякую, Божа.
Буду жыць
З тым, што ёсць... А маю — многа...»

«Мала не бывае ў Бога, —
Усміхнуўся хітры Бог. —
Ты памог мне — я памог,
Гэны — гэнаму,
папхнулі,
павалілі — і пайшло!..»

«Што пайшло?..»

«А што было.
Што папхнулі, павалілі...»

...Знаў я Хокана і Вілі,
Юху знаў, Ану і Пекку,
Вяйнямейнена старога...

На зямлі, бадай, нікога
І няма, каго не знаў...

Ды хітрэйшага за Бога
Беларуса, фіна, грэка,
Хоць цыгана, хоць габрэя —
Далібог, не сustrакаў.

Думаў Бог: усё, я здаўся.
Не на гэнага нарваўся...

«Так тут пуста... чыста-сіне...
Матэр'яльных спраў няма...»

Мы сядзелі
чын па чыне,
Ён на вечнай аблачыне,
Я на печы на аўчыне,
Кожны ведаў месца... «Сыне!..»
Маці ўскрыкнула.
Дарма...

«Ты вярні імя жанчыне.
Гэта ж гук пусты — імя».
Іўчуўся мне
Касмічны Боскі Выдых!..

I разам —
Сонца выйшла,
Месяц выбег,
I зоры ўсе
у рой
з усіх дарог
Зляцеліся, каб чуць, што скажа Бог.

А Бог — да Маці: «Ты ў Мяне ні піць
Ні есці не прасіла — прытуліць

Да сэрца сына ты Мяне маліла.
І ты маліла — і твая магіла.

Дык вось ён, той, каго да сэрца туліш
І пасля смерці...» — Богсказаў і ўстаў.

Так капялюш услед пчале прыўзняў
Стары...
І ў Бога, хто мая матуля —
Пацалаўашы, я пытаць не стаў.

«А імя? — спытаў. — Жанчыне?..»

Бог нябёсы як расчыне
Ды як крыкнє! — я ў кусты,
Не ўяўляў Яго такога:
«Слова Бога — гук пусты?!..»

І знайшлі мяне, п'янога,
Незямнога, ледзь жывога,
Ну, такога — што не жышь,
У кустах, дзе Бог пасеяў,
П'яныя Лягон з Ляксеем,
Сталі радасна душыць:
«Чыста сіла ў самагонцы!
Будзем піць адно яе!
Ад яе пчалой пад сонцам
Галава звініць-пяе...»
«От жа дух у сама гона!
Аднаго і будзем піць!
Ад яго нябесным звонам
Галава пяе-звініць...»

І думаў я пяючай галавой:
«Хоць міг пражыць, але пражыць пчалой...
І спухаў, як
 у галаве звініць:
«Хоць міг прысніць, але з пчалой прысніць

І ў дупле заплюшчыў вочы:
«Спіце, пчолы. Добрай ночы...»

I быў голас: «Спі, мой госьць.
Сон твой — тэта ўсё, што ёсць...»

...Імя тваё — усё, што ў цябе ёсць, —
Далей казаў ён. — З тым ты нарадзіўся
I з тым памрэш. I не нябесны госьць,
Хто выракся імя. Самаспаліўся.

У Богу Бога ты раззвераваў,
Сказаўши, што імя — як гук пустэльны...»
«Не пра сваё я! I не так казаў...»
«Шануй імя. Яно — твой крыж нацельны.
Цалуй імя...»

I я пацалаваў
Імя, як мяне маці цалавала...
I Кайса, павярнуўши ся, сказала:
— I так тут цесна!.. Дзе яго ты ўзяў?..
Жыцця няма ад гомасексуалаў.

— Ты дзе была?
— У Бога, дзе ж яшчэ!..

Засос на шыі ў Кайсы... На шчацэ
Кустоў падрапы...
— Так нас Бог цадуе?
— Калі ты кінеш піць напрапалую?
Дарваўся да Радзімы — і ў кусты!
Нібы няма ў нас ложка з траў гаючых...

— Дык гэта я быў?..
— Хто ж, калі не ты!
Не Бог у тых кустах.
Не Дух Святы...»

I стала мне так крыўдна, так балюча
За наш народ!..
А пчолка Кайса ў рот,
Што я разявіў, ад пітва мікстуры
Як сыпане! — я з Дуба, з верхатуры
Як скакану! — бо рот пячэ, жывот!

Бяды!..
Так даў я дуба за народ,
Што гіне ад
адсутнасці культуры.

Ну, а памёр... дык штож... зтакой бяды...
Канечнэ, норма меней...
Час.

Гады.
— Раззвераваўты Бога тым імя...
А ўсё-ткі: хто яна?
— Яе няма.

— Няхай няма... Праблема засталася:
Адмовіў
Богу злосці
пчолцы Кайсе.
Сказаў Ён Сонцу: «Зловяць — падымайся.
А то прывыклі, каб усё за так,
Ды яшчэ плакаць: як мы драты, біты!..»

Дык ты ўяві: якія трэба ніты?
Якія сеци і які рыбак...

Выспевай ты, Вяйнямёйнен,
Як ты выспеваў нанова
Калявалу па пажары,
Непапалены бары,
Выспевай так, Вяйнямёйнен,
Мне спрадвечнае Святгор'е —
Хоць на той, ці хоць на гэтых,
Хоць на гэны бок гары.

Хоць на захад, хоць на ўсход,
Хоць ты задам напярод,
Хоць бы люба, хоць нялюба,
Хоць пад плотам, хоць пад дубам,
Ды каб толькі ясна стала:
Тут стаіць, як тут стаяла!

Выспевай ты, Вяйнямёйнен,

Як ты выспеваў нанова
Калявалу па навале —
Кожны хутар, кожны дом,
Выспевай так, Вяйнямёйнен,
Намі страчаную волю,
Нашу долю з сінім лёнам,
Поле наша з тым ільном,

Што, нарваны, гэтак вымак,
Цвёрда біты, цвёрда драты,
Растрапаны на валокны,
У кудзелю перамяты,
Скручены на верацёнцы,
Спрадзены ў тутгія ніці,
Сплецены ў такія сеці,
Што агнём не гіапаліці,
Калі будзем імі Сонца —
Долю ясную лавіці...

— А не хочаш, Вова, дулю
З мёдам? — Кайса запытала
Дальнім голасам матулі —
І пчалою зноў прапала.

I далей свято казала...
вецер... бітаеакно...
«Ты й навучыны не мала —
I навукі не відно.

Помніш, як шукаў тры слова
У таемнай Боскай спраце
Для выспеваў, для закляцця —
Што не ссохнуць і не змокнуць,
Што ў любой бядзе памогуць,
Што злавіць памогуць Сонца,
Вяйнямёйнен-песнятворца?
Ен шукаў выспевы-словаы
У мазгах рачных касатак,
У галовах лебядзіных,
У лапатках у гусіных,
У малой вавёркі ў роце,

Пашчы летняга аленя.

І набіў ён шмат касатак,
Лебедзяў набіў чароды,
Процьму ён здабыў вавёрак,
Табуны злавіў аленяў,
І да Віпунена пашчы,
Песняра заклёнаў-словаў,
Па канцах іголактонкіх,
Па наточаных сякерах,
Ваstryях мячоў сталёвых
Ён прабраўся — і маланкай
Ссек з яго плячэй асіну,
І са скроні ссек бярозу,
Вольхі высек з падбародка,
З барады лазняк пахілы,
З лобу елку векавую,
Ссек з зубоў ён бор сосновы
І калом расціснуў зубы,
Каб сказаў, узвыўшы з болю,
Віпунен, пясняр заклёнаў,
Для выспеваў тыя словаў,
Што зратуюць у няшчасці,
У любой бядзе памогуць,
І злавіць памогуць Сонца...»

Голос сціх...

«Далей ты помніш?.. —

Залатое верацёнца,

Пчолка

тут як тут якраз.—

Пра агонь? Пра дым?

Пра бруха?..

А кал і ўжо, бляха муха,

Над табой і ў трэці раз

Праплыве ўсё — дым над полем,

Дык тады змагайся з доляй,

Як захочаш. Кайса — пас».

І на ложы траў гаючых

Укусіла так балюча,

Як ізноў пад дых дала —
І трава не памагла...

І калі я ўзвыў ад болю,
Голос зноў — далей і болей...

«А калі пайшоў па долю
Самы лепшы Леммінкяйнен,
І здабыў ён лес — Гардэчу,
Волю закілзаў — Нязлоўцу,
І злавіў бы долю-Сонца,
Ды пастух у мокрай шапцы,
Дзед сляпы з краіны Маны,
Падсцярог яго дарогу,
Перапоўз яе змяёю,
Вадзянай прабіў гадзюкай,
Найатрутнай, яму сэрца,
Потым сек яго сякерай,
Насадзіўши востры месяц
На павалены маланкай
Дуб стотысячнагадовы,
І ляцелі, быццам трэскі,
Па зямлі далёка косці,
А скрываўленае мяса
На сякеру наліпала...»

«Пакажы... — пчала кусала,—
Твае раны,
твае шнары
Па навале,
па пажары!..
Дзе яны ў таго героя,
Што скаваўся за гарою?..»

Зараслі...

Ды пад карою
Сокам—сочацца—крывёю
Так пякуча, што не спаці,
Так балюча — не ўтрываці...

Стала маці ратаваці:
«Хлопчык мой, — казала маці, —
Пратрывайся, хоць балюча,
Праз сябе, праз кроў, праз жылы,
Ты ў мяне такі трывучы,
Тыўмянетакі цярплівы...»

«Ну... як дуб...» — куснула Кайса.

«А ты, пчолка, не чапляйся...
Як лятаеш, так лятай
Вакол Дуба зелянога,
Як збіраеш, так збірай,
З яго мёду залатога,
Як кахаеш, так кахай,
І не выдумляй — што Бога...»

От уела дык уела!
Дзякуй, маці... Палягчэла.
А то ўсё зы-зы, жы-жы...
І фарсіць, што з-за мяжы.

Маці ўраз зламала джалала!..
Пчолка села, крыльцы склада,
Стала раны цалаваці...

І заклёны-словы маці
Стала ціха выспяваці:

«Як парве трыванне душу,
Як пачнеш каменнетрушчыць,
Дык вазьмі ты ў камяні,
Што жалеза і ў агні,
І ў вадзе бярэ адразу,
Каб цвярдзейшым стаць за сталь...»

«Ці амаль! амаль! амаль!» —
Кайса зноў кусаць! Зараза,
Закавай цябе каваль!..

А пчала — у высь, у неба...

Ёй сталёвяя не трэба
Песнятворцы-кавал і...

Ільмарынен з-пад зямлі
Грукнуў молатам...

«Паслухай!..» —
Кайса з неба.
Бляха-муха...

Скуль сілу ўзяць, каб трушчыць камяні?
Ну, дзе яна ў вадзе і дзе ў агні?
Дзе ў Дубе?.. У карэнні? Пад карой?
Тут -
у зямлі?
Там — на нябёсах ясных?

I ці яна ў любові іскраной —
Альбо яна ў нянявісці нязгаснай?..
У чым шукаць?
I для чаго шукаць?
Ці — каб адпомсціць?
Ці — каб дараваць?..

Грукнуў так, што Дуб ускрыліў
Разам з ветрам над гарою,
Векавечны Ільмарынен
З царства Маны, дзе сырою
Круглай шапкаю пастух
Не накрыўся — і аглух.

На гары
кавале зрушыў
Круглы камень... Цёмны, скрушны,
Бы ў душы... Яго папхні
Валаском — ён гэтак рыне!..
Так, што ўнізе не пакіне
Камяня на камяні!

А якраз унізе хеўра!..
Толькі лярвы! Толькі сцервы!

Крывасмокі! Стукачы!..

Я жанглёрам на мячы
Пахістаўся — і піхаці...

А пад камень легла маці.

«Лепш прымі манаха поstryг,
Толькі, Божа барані,
Не спяшайся спраўдзіць помету,
Патрываі, душу не рві».

«А як з праўдай? А як з крыўдай,
Калі здрадзілі сябры?»
«Бог на іх свой гнеў абрывіне.
Ты не помсці. Лепш памры».

«Грэх смяротны лепш за помету?!» —
Трушчыць маці я гатоў!..

А пад каменем — апостал...
Той... Што вера і любоў.

Ён адзін і больш нікога.
Ну, і камень... Праз які
У жыцці адным
Ад Бога
Мы па розныя бакі.

I ўскаціў назад валун
Ільмарынен.
Як Пярун,
раззлаваўшыся,
разбіў!..

«Кулерву, раба купіў
Быў я ў Унтамы, што брата —
Бацьку крэўнага забіў
Кулервы. Раб рос з зацятай,
Неўміручай прагай пометы,

І яго ў смалёной бочцы
Унтама ў бяздонне кінуў.
Выбіў з бочкі дно хлапчына,
Сеў на хвалі, ловіць рыбу
Вечнай вудай з вечнай жылай —
Неўтапляльнай прагай пометы.

Кулерву ў агонь укінуў
Унтама, касцёр расклаўшы
З соснаў самых найсмалістых...
Як згарэла ўсё дачыста,
Бачыць: попел разграбае,
Седзячы ў агні самлелым,
Раб жалезнай качаргою —
Незгаральний прагай пометы.

Унтама на дуб павесіў
Кулерву, расцягваў жылы
На сухах ад верхавіны
Да карэнняў, а хлапчына
Ані войкнуў, ні заплакаў,
Выгрыз на кары, надрапаў
Сотні вершнікаў з мячамі —
Незнішчальных вояў пометы...

Першы грук заціх...

«Пра што ты,
Ільмарынен?..» — я спытаўся.
Ды за каваля азвайся
Голосмаці... якз пустыні...
З-пад зямлі... з магільнай стыні

«Ты мяне не спухай, сынে.

Лепш мне мора тое выпіць,
Перш чым некага ты ўтопіш.
Лепей мне агонь той з'есці,
Перш чым некага ў ім спаліш.

Лепш сама я стану Дубам,

Сябе буду крыжаваці,
А раскрыжаванца буду
Плакаць, сынам называці».

Спытала Кайса ў маці: «А вайна?..
А брат на брата?..»
«Лепей плач дзявяты,
Чым кроў на сыне...»

Рэхам перуна
Азваўся грук другі з падземнай хаты.

«Як толькі ўзяў я гэтага раба,
Так Унтама сканаў. З нябёс расплату
Абрынуў Бог. Але куды зацяты
Кулерва дзеўся?.. Півам быў — стаў пенай
На піве. Толькі здзымуць... Дзе па калена —
Тануў, і там гарэў, дзе паўпалена.

I хоць аддаў за гэтага раба
Я цэлых два катлы старых жалезных,
Пяць кос тупых, пагнутых шэсць лапат
I тры крукі — пусціў яго на волю.

Меў нянявісць — меў ён сілу,
Не ўвагнаць яго ў магілу!
Без яе ён гэткім стаў,
Што ўпадзе, дзе ні пастаў.

Як забраў Гасподзь нянявісць —
Пастухом не мог быць нават,
А тым болей
кавалём.
Ні на што ён стаў не здольны...
Быў рабом, а жыў, як вольны.
Вольным стаў, а жыў рабом».

Змоўк каваль... Апошні грук,
Што данёсся з царства Маны,
Быў настолькі нечаканы —
Быццам молат выпаў з рук...

«Слухай праўду, сын, — сказала
Раптам маці...

Бачу: джала!
І змяі ў яе язык! —

Не піла б я тое мора,
Хай бы ў ім тапўся крык
Тых, хто кінуў цябе ў горы!

І агонь бы той не ела,
Хай бы ў ім душа гарэла
Тых, хто на цябе грашыў!

А калі б Гасподзь рашыў,
Каб я Дубам вечным стала,
Я б на ім раскрыжавала
Тых, хто ў сыне задушыў
Прагу пометы, спеў адплаты!..»

І агонь з падземнай хаты,
З коміна Святой гары,
Што вулканам стала раптам,
Джала ўзняў! — змяёю, лавай:
Я направа — ён направа,
Я налева — ён налева,
Быщцам Кася, каралева
Лепшага на свеце места,
Не чмялёвая нявеста,
З сумкай вогненнай за мной,
За чмялінай галавой,
Я з гары — ён пад гарой,
Я ў двары — і ён дварамі,
Іскранымі тапарамі
Убяssonечнай начы
Лазні, пуні секучы,
Свіраны, хлявы, адрыны!..
Што за гнеў Гасподзь абрынуў
Са сваіх падземных спрат?!.
Пяць хвілін — і ўсё! Ні хат,
Ні двароў! — і да сінечы

Распалёныя цвікі
Ды задымленыя печы —
Сіраціны-жураўкі.

«Прыляцелі, селі-селі,
Ці пілі вы, ці вы елі?..»

Ўсё Святгор'е да Смаргонь
Зжэр нянявісці агонь,
Што тайся пад зямлёй...

Той, што ў маці ўпоўз змяёй.

Маці села на маю
Правую сядзець руку:
«Выцягні з мяне змяю,
Мой жураўку-жураўку»,

Я абняў сыру зямлю,
Стай цягнуць з яе змяю —
Левай не магу рукой
Выцягнуць змяі такой.

Села маці на маю
Левую сядзець руку:
«Выцягні з мяне змяю,
Мой жураўку-жураўку».

Я абняў сыру зямлю,
Стай цягнуць з яе змяю —
Правай не магу рукой
Выцягнуць змяі такой.

Маці я падняў маю,
Кінуў у сырну зямлю.
Я падняў на плечы печ —
Кінуў маці ў горла з плеч.

«На ты, маці, падавіся,
Ты змяёю пакруціся!»

Пачала круціца маці,
Дымам рваці, сажай рваці.
І праз комін у зямлю
Вырвала з яе змяю.

Быць перастала чорнаю змяёй —
І ўстала маці белаю царквой,
І, як царква, гукнулася здаля,
Звысоку, скуль тара — пустыя схілы.

Як азірнуцца — голая зямля.
Як углядзецца — попел ды магілы.

Селі мы ў царкве на печы
І сядзім — адны на свеце.
А ці раніца? Ці вечар?
Цёмна. Пуста. Дым ды вецер.

Што рабіць, з чаго пачаць,
Як нічога не відаць?
І які пасеяць лён,
Каб без Сонца вырас ён?

Во загадка-загадайка,
Што пра курыцу ды яйка —
Галава адно баліць...

Ад няма чаго рабіць
Стай я ў дым і вецер выць:
«Выспевай ты, Вяйнямёйнен
Маці ў карак: «Сціхні, Воўка!».

Злезла з печы і сказала:
«Ты й навучаны нямала —
І навуки ніякой.
Не такі ўжо голас твой...
Трэба разам... Талакой».

«Во, наладзіць зараз хор», —
Я падумаў.
Маці ў двор

Да суседкі Стапуліхі,
Там пазычыла грачыхі,
У Былінскіх памяняла
Грэчкі пуд на лусту сала,
З салам збегала ў Ваўкі,
Памяняла на цвікі,
А цвікі занесла ў Клышкі,
Памяняла іх на кніжкі
І прынесла: «На чытай.
І не вый, не замінай...»

Падала да кніжак чаю —
Я ляжу сабе... Чытаю...
Верны вешчы Вяйнямейнен
Стаў на кантэле іграці
Так, што слёзы з Каве-маці
Пакаціліся крыштальна —
Слёзы шчасція... Ix сабрала
Залатая ў моры вуця,
Склала ўсе ў жытло-гняздзечка,
Выседзела шчасцянятак,
І яны з калена Каве
Разляцеліся па свеце...

Струн пачуўшы пералівы,
Ты заплакаў?.. Ты шчаслівы.
У тваё гняздзечка-хатку
Прыляцела шчасцянятка.

Я сеў на печы, звесіў ногі з неба,
З якога Бог мяшком мяне прагнаў...
Пра тое думаць стаў, пра што не трэба,
Што за жыццё мяшкамі нацягаў.

Пыл у мяшкі збіраў, а думаў — шчасце.
На свеце тым — мяшок не развязаць.
Заставіў хату — яблыку не ўпасці.
Завесіў вокны — яблынь не відаць.

І што
мяне купляла?.. Рабавала...

Пяць кос тупых ды шэсць зламаных віл
Ну то і добра, што ў агні спалала.
Не засціць свет і не збирае пыл.

Кайса, вуця залатая,
Шчасцянятка залатое,
Запыталася б ты ў Бога,
У якога ўсяго многа,
Можа, мае Божа тое,
Ну, не надта дарагое,
Для майёй гаротнай маці,
Каб заплакала ад шчасця?..

Кніжка — вуцяй з рук!.. За ёю
Паляцеў сторч галавою
Я, зусім без галавы,
У кацёл чарны-травы,
Дзе варыўся ўжо бурліва
Самагон для талакі...

Маці крыкнула жахліва!
Потым бачыць: я жывы,
Хоць і трохі не такі —
І заплакала шчасліва...

А я жыў у маці ў хаце,
Біў па ўсім, што ў ёй было:
«Што зварыў, кацёл твой, маці,
Чорнае тваё дупло!..»

А цяпер — пра што пытаці?
Позна плакаць-гараваці,
Воўкам, ветрам завываці:
«Ты адна, мая ты маці,
І Айчына, і свято!..»

А маці шкадаваць: «Не плач... бывае.
Я ж не крыйдую... дый не ў навіну,
Што маці б'юць і тузаюць... струну
Не закрані — яна не заспывае...»

«Як Бог, ты, маці, хітрая такая...»

«Так не кажы... Бо маем мы ад Бога
Адразу ўсё з нябеснага каша...
Вунь дзіцянятку з целейка малога
Яшчэ расці... а ўся ўжо ў ім душа.

Усё — любоў... тутхітрага нічога...»
«Але ж пяе па-рознаму струна...»
«Як любіш ты пчалу — яна для Бога
Спывае... ненавідзіш — дыкяна...»

— Для мухі-prasвістухі! — мне пчала
У кацялок, у макаўку ўпякла! —
Палёг на печы! Труцень! Абібок! —
І два разы яшчэ! У кожны бок! —

Развесіў сліні, нюні: родны край...
А ты яго не горлам праспявай,
А ты яго — рукамі! Ты — гарбом!
Каб у ваконца Сонца ў кожны дом!..

Я да маці шкадавацца,
Каб дала пчале калодай!..

Але ж даў мне Божа маці:
Можа толькі забівацца —
І не можа забіваці.
Чмеля, крумкача, удода...

Ні казурку ні малу —
Ані муху, ні пчалу.
Ані восу касавосу,
Ні стракозу сінякосу.

Ані злыдня-авадня,
Што куснуў-пагнаў каня
Ашалелага — праз лес...
Маці, горкая ад слёз,
Збіты лоб цалуе мой,
Агадня клянє кляцьбой.

«Ах ты, злыдзенъ-авадзенъ,
Злая конская кусачка,
А бадай бы, авадзенъ,
На цябе напала срачка!..»

Накусаўся — і праз дзень
Абdryстаўся авадзенъ.

Я да маці ратавацца,
Каб дала пчале калодай!..
Маці Кайсе патакае:
«Гэта ж трэба ў свет сабрацца
Па свято, любоў,
свабоду,
Сто разоўлятаць на неба,
Хоць усё, што пчолцы трэба —
Роўненъка, што пчолка мае:
Кропля сонца,
кропля мёду».

Нават гэта маці знае...

З усіх двароў, з найдальніх хутароў
Па спаленым да попелу Святгор'і
Пайшоў народ, каб разам быць у горы,
І гнаў, што меў: авечак, бараноў,
Быкоў, кароў і цельных, і няцельных,
І кожны на сабе нёс крыж нацельны,
І нёс імя, і з ім — усё, што меў,
Што прыхаваць, што зратаваць паспей:
Хто нітку, хто іголку, хто адно,
Што стала залатым, верацяно,
Што нейкім цудам у агні ўцалела —
І тым, што меў, народ складаўся ўцэла...

З таго, што меў, на Святгары народ
Сабраў адзін чароўны калаўрот,
Як Ільмарынен млын скаваў чароўны
З пяра лябёдкі, малака і воўны, —

I, як народ, падраты і пабіты,
Стай скручваць калаўротжывыя ніты,
Мацнейшыя за жылы і драты,
З жывой душы — пяючай пустаты...

I ўзвіўся над Святгор'ем вольны вецер,
I ў неба ўскінуў залатыя сеци.

Праз імглу, праз ноч, праз вецер
Ставяць сеци, цягнуць сеци
Мужыкі, жанкі і дзецы —
Да крывавых мазалёў!
Вось што значыць
Жыць у свеце,
Дзе агонь — душа.
Любоў.

Да жанчыны, да Айчыны,
Што на цёмнай старане,
Да, няхай чмяля, мяне.

«Палюбіў агонь дучыну...» —
Прашаптала Кайса ў сне...

Ой ты Кайса мая Бася —
Мая хеўра... Маці... Стася...
Ой ты Кайса мая Вольга —
Над ракою-лёсам вольха...

Ой ты Кайса сон-Наталя...

Тут жанчына без імя:
«Ты ж казаў, што іх няма!..»

Тут яны і надавалі
Мне
ды ўсе, каб выбіраў,
З кім лятаць, калі пасгіаў —

I я ў Крэва
да сяброў.

— Во!.. А дзе ты быў? Здароў! —
Па плячах Лягон з Ляксеям. —
Ты б нам дзевак не падсеяў
Са сваіх?.. Бо на вяселлі
Гэткіх, як твае, няма.
І нявеста без імя.

Ё-маё!.. Мае вяселле
У жанатага ў мяне!
І па ўсіх кутах паселі,
Што віселі на сцяне...

Гімназіст, капрал і Юха,
І Стары, і бляха-муха,
Медсястра, і дзевы з Ахтам,
Што са Стапуліхай...

«Ах ты!..
Стапуліха, раз'яцітваюмаць,
Навучы мяне лягоніху скакаць!»

«А ці будзем мы скакаці, а ці
Ты пярвей мяне памні, памалаці!»

«Я з табой скакаць лягоніху хачу,
А пасля цябе памну, памалачу!»

«Ступуліху ды Стапуль палюбіў,
Стапулісе Стапулёначка зляпіў.
Хоць гаўняны Стапулёначак
Ды затое без пялёначак».

«Ані кроку я дахаты, пакуль
Цісне кнопкі на гармоніку Стапуль.
Ён заняты гарманістаю,
А я той, якую ціскаю».

«Не пайду я сала есці датуль,
Пакуль грае на гармоніку Стапуль.
Хоць я сала больш за музыку люблю,
Але я паабяцала Ступулю».

«Стапуліха, як ты малада была
Дык каня паіла з чорнага катла.
А як стала ты кацёл стапуліць,
Дык ня можа конь ня есці, ня піць».

«А ў начное гэта я ці ня я
Пасвіць гнала твайго здыхлага каня?
А твой конь у маю чорну траву
Толькі звесіў-перавесіў галаву.
А мой конь, рухавы коніку
Цісне кнопкі на гармоніку.
А ягоны конік рупіцца —
І таўчэ мяне і рухаецца».

«А скажы ты, раскажы ты, Станіслаў,
Як ты гэтакім канём рухавым стаў?
Рухавейшым за рухавы калаўрот,
Як каню твайму ўлящела муха у рот!»

«А я гэтакім-такім рухавым стаў,
Як у паху Стапуліхі паскакаў.
Як не спаў я соннай мухаю,
Стапуліху рухаў-рухаўся».

«Стапуліха, раз'яцітваюмаць,
Ты давай мне рухаць-рухацца-даваць!
«Каб не спаў ты з бляхай-мухаю,
Заскачу цябе, зарухаю!»

«Каб я рухаў і зарухаў белы свет,
Ты купі мне для каня веласіпед.
Будзе ён круціць педалямі,
Буду я канём з медалямі...»

І тут пчала — каня! Ах, бляха-муха!..
Бадай бы срачка ў залатое бруха
Табе, кусачка, авадня сяструха!..

Ну, а цяпер паслушай, засяруха...

Шалённая шаша ад Крэва да Варшавы!

Нябёсы п'е нагбом Мядзведзіца з Каўша,
І ў кожным з нас душа
разбойніка Варавы —
Вясёлая гульба, віно і анаша.

З чаго гульба пайшла?.. Забылася прычына!
З таго, што ў нас жыццё — адно і на глыток!
І ў нас адна на ўсіх — навошта больш? —
жанчына,
Калі адзін канец — і ўсім у той жа бок!

«А ну нам расскажы, як ты да нас блудзіла!
А ну нам пакажы кайфовае кіно!
А ну ўсё загалі!..»
«Ты меней пі, вадзіла!
Ці, калі хочаш, ni! Усё на ўсіх адно...»

Ах, як цадуе! Ах!.. Як языкком казыча!
Мы б не ўзялі з сабой старой якой каргі!..
«Гэй, музыку гучней, бо за вакном кыгыча,
І хто б гэта мог быць?! — кы-гы! кы-гы! кы-гы!»

А хто б ні быў — пляваць! Я сам сябе не помню!..
Забыўся, хто я ёсць!.. Крумкач? Пугач? Удод?..
І нахі-
ля-
ецца, плыве на заход поўня
Над скошанай шашой, што ўпаварот —
на ўсход.

Вадзіла, ты куды?! Мне ў гэты бок не ўспешкі!..
Там на мяне сіло! Я выскачыў з яго!
Дык для чаго — назад?
Які языкку Гнешкі!..
Але ж не жыць было — на ўсходзе — са свайго.

Ні анашу курыць, ні піць было ў астрозе!..
Я заплаціў за ўсё! Я ўсе вярнуў даўгі!..
Ды што за птушка там — наперарэз дарозе?!

Пра што яна крычыць: «Кы-гы! Кы-гы! Кы-гы!»

Мне патакае ўсё — яна не патакае!..
І што гэта за крык,
і што гэта за знак? —
Я б разгадаў, але
кампанія такая! —
І Гнешцы ўсё адно — і хто крычыць, і як.

А гэтае «кы-гы»
заходзіцца над намі!
Як з адзіноты ўсёй! З усёй маёй туті!
З маёй маны! З віны! Агухлымі званамі
З расхрыстанай душы: «Кы-гы! Кы-гы! Кы-гы!»

Ламае кайф, як лёс!
Спыніся ты, вадзіла!..
Не спыніцца ніхто! Шалённая шаша!
І ў кожным, як віхор, віруе злая сіла,
У кожнага свая шалённая душа!

Канае ўжо мая!.. Ды блізка да Варшавы —
Світанактам! —
і ў ім
касцёльны крыждрыжыць...
І толькі пра адно ў разбойніка Варавы
Пытае Ешуа:
«Скажы,
ты хочаш
жыць?..»

Пра што пытаць?.. Калі
кампанія такая!
Такая Гнешка ў нас!
Не капай на мазгі!..

А ў цёмнай вышыні, якая ўся пустая,
Няўцямнае, як Бог:
«Кы-гы, кы-гы, кы-гы...»

Кайса ў спевы: «Каб ты ведаў,
Скуль засос і драпыгы —
Я з твойго веласіпеда

Дрызданулася!..
Кы-гы...»

Ах, што за мова!.. Колькі звону ў слове!..
А восы — супраць! Агадні ўсе ў змове:
Таго няма! Сяго ёй нестаете...
А як пчала на беларускай мове
Звініць-пяе!

I не адно звініць... Збірае мёд.
I не дрыздзіць пра мову і народ.

Я і ўсіх, і ўсё я зведаў,
Я пад пахай Бога ўзрос.
Ды не знаў веласіпеда,
Што паставіў бы засос.

Тут давай скакаць Лявен:
«Ты ж мяявей за мяявы сон!»
Тут давай касіць Ляксей:
«Зайца косага касей!»

«Хай сабе я заяц косы,
Мяявы хай, як зайца сон,
Але хто — пчалу за косы?
Га, Ляксей?»
«Кы-гы!» — Лявен.

Ну ў мяне і дружбаны
З той і з гэтай стараны...

Той дружбан, які палева,
Цісне Касю-каралеву.
Той дружбан, які паправа...

Кайса: «Хочаш кавы?..»

«Каве!.. —
Маці ў лона скочыў зайка. —
Што з чаго ўсё?..»

Каве:
«З яйка».

«А з чаго ўсё ў яйку? Дзе
Само тое, з чаго яйка?»
«У Нябеснае Вадзе,
Дзе загадка-загадайка».

Маці кажа, нетрывае:
«Бог нам з неба налівае
Роўна ўсім да аднаго.
А ўжо хто як выпівае,
Як хмялее, як гуляе —
Гэта клопат не Яго».

Каве развяла каленкі —
Воды як ліну-
ліся!..
«Ты з мяне — зусім маленькі,
А душа ў табе ўжо ўся».

Маці зноўку, нестрывайка:
«Вось разгадка-разгадайка».

Каве легла ўніз спіною,
Мяне клала ўверх спіною —
І круціла мае яйкі
Па-над прорваю пустою:

«Вы, млыны, мукою белай,
Дробнай соллю пасыпайце,
А вы, яйкі, прорву-бездань
Зорным смеццем засярайце».

Клала маці на палаткі
Мяне з жонкай маладою,
Маю жонку ўніз спіною,
Мяне мужа ўверх спіною —
І круціла мае яйкі
Жонка белаю рукою:

«Вы, млыны, мукою белай,
Дробнай соллю пасыпайце,
А вы, яйкі, прорву-бездань
Зорным смеццем засярайце».

Круціца ў нябёсах яйка,
Пасыпайка-Засярайка:
Ваўчаня. Мядзведзік. Зайка...

Ходзіць Бог па сцяне
У чырвоным каптане:
Воўку — казка, Зайку — байка...

Як мне лепшым з лепшых стаць?..
Каб кахаць і быць каханым?
Можа, мне тарой паўстаць?
Можа, легчы мне туманам?

I, паклаўши ў люльку-Неба,
Бог Зямлю закалыхаў:
«Каб каханым быць, дык трэба
Каб хто-небудзь пакахаў».

«А каб лепшым? Во на стулькі...» —
Мезенец я паказаў.

«Стулькі выпала ўжо з люлькі», —
Палец Бог у неба ўзняў.

Тут і ўцяміў крэўскі малец,
Не гаря і не туман:
Калі ў неба кажа палец,
Дык адзін баран на палец
Пазірае, як баран.

Мне міргнула
Неба вейкам!..
Падлавіў я цудам нейкім
I лябёдку, і лася...
Сам, як мезенец, маленьki,
А душа ўва мне — уся.

І ў яе —
Бы ў плаўкі горан —
Я з агнём і дымам горкім
Удыхнуў Сусвет-Святгор'е
І, як мог, з яго каваў
Лёгкае пяро лябёдкі,
Малако кароў няцельных,
Воўну доеных авечак
І ячменнае зярняці — ...
Калаўрот і Дуб скаваў,
Агадня, каб не кусаў...

Ды не змог скаваці маці.
Бог не даў.

...Я Богу ўсё перамаўчаў,
Як сіла слабла,
І книгу шостую пачаў... —
Да д'ябла!

Ён спакусіў узніць кулак
На самым нізе —
І праступіў ягоны знак
На шостай кнізе.

Каб зноў я ў мораку начы
Глядзеў, здзіўлёны,
На строгія, як на мячы,
Пісьмёны.

Каб меч, які мне лес скаваў,
Я ўзяў — і рогам
Упёрся, і паспрабаваў
Пабіцца з Богам.

І калі Бог мяне зваліў,
Як Дуба вецер,
Душа мая пяяла: быў!..
Любіў на свеце.

Пакінуўшы свята на свяце,

Я выйшаў, адчуўшы спіной,
Як легка адразу за мной
І весела сталася ў хаце.

Цямрэча гусцела ў падворку,
А з вокнаў імжэла свято
Адтуль, дзе мяне не было,
Дзе кінуў я смех і гаворку.

І доўта на блізкіх і родных,
З якімі ў застоллі сядзеў,
Глядзеў я, гледзеў і глядзеў,
Прыпаўшы да шыбін халодных.

І плакаў амаль да відна.
На свяце жыццё сатанела.
Піло. Цалавалася. Ела.

І толькі жанчына адна
Адчула мой позірк сірочы,
Убачыла ценъ у акне
І глянула так на мяне,
Так вочы ўтаропіла ў вочы,
Нібыта яна распазнала
Ці вылюдка, ці ведзьмака —
І ў жаху застыла рука,
Якой на мяне паказала.

Так я памёр.
На яве.
Сапраўды.
Не піў ні самагонкі, ні вады.
Бог не даваў. Казаў:
«Папіў. Пабіўся».
І я ў яго пад пахай пасяліўся,
Дзе зоркі ўсе. І дзіўны сон мне сніўся:
На Дубе залатыя жалуды.

І думай я:
Ну што ж... калі памру,
Збяру ўсе трэскі, лісце і кару

Сваёй души — і занясу да Бога
Усе грахі майго жыцця зямнога
Да каліва ды пылу і трухі:

Даруй ты, Божа,
Мне
Свае грахі.

Бог мяне як гахне мехам! —
Смецце зорнае мне ўслед!..

А як яшчэ пакінуць гэты свет?..
Калі не так?..
Са светласцю.
Са смехам.

21.04-9.06.2003,
Хельсінкі.

ВЯЛІКДЗЕНЬ

Крэўскае паданне

*Крэўскай Свята-Аляксандра-Неўскай царкве, у
якой хрысціліся і адпяваліся бацькі мае, дзяды і
прадзеды, ахвярую*

У воя — меч,
У змея — джала,
І — хто хутчэй!.. Ні слёз, ні жалю.

Запісанае на скрыжалі
Паданне гэтае самой
Паганскаі
даўніной
сівой,

Той, што ваўчыщаю
Начамі
Ля Крэва выла, ля Барун,
Дзе панаваў над крывічамі,
Глядзеў каменнымі вачамі
Без слёз і жалю
Бог Пярун,

Дзе ўдзенъ сляпіў Ярыла вочы,
Караў Вялее без дай віны,
І страшылі шашыгі ўночы,
Хіхітуны, шчылікуны,
У доле — Дох,
у лесе — Лешы,

І ці ты вершнік, ці ты пешы,
Калі дужэйшы — дык жывы,
Слабейшы — мёртвы...
Скрозь у Кону
Адны правы, адны законы
І для людзей, і для травы.

Паганскі свет —
свет грубы, люты,

Свет без сумневаў,
свет без смуты,
Такі, які ён быў здавён,
Калі зямлю ў нябёсах гушкаў
І ўсім багам даваў закон
Жыцця і смерці
толькі ён:
І чалавек, і звер, і птушка,
Сам бог
і богу бозе —
Кон.

Закон адвечны даўшы свету,
Ён спачываў — і вечны гэты
Закон ніхто не парушаў...

Кон і ў агні, і ў дыме спаў,
Ён спаў ва ўсім, паўсяль:
у пушчы,
Палях і рэках,
там, дзе цвердзь,
і дзе вада,
Каб зразумець
Мог чалавек і звер, і птушка:
Усе
Народжаны
На смерць.

«На несмяроцце праз пакуты...» —
Як зніставаны са святла,
Прачнуўся голас, ледзь пачуты
З хаціны, дзе з рабой Бірутай
Любава ўбогая жыла.

І зварухнуўся Кон у нетрах,
І ў цвердзі, і ў вадзе, і ў ветрах,
Расплюшчыў вочы, скінуў сон:
«Хто мог парушыць мой закон?...»

«Ніхто не мог! Ніхто не мог!» —
Бірута ўжаху ніцма ўпала...

Любава стала на парог,
Ваду і цвердзь перажагнала
І выйдыхнула:
«Кон — не Бог».

Не бог — у кім такая сіла?..
Не бог — хто ўчора богам быў?..
Кamu наклоны біў Ярыла!
Кamu Пярун наклоны біў!
Прад кім Вялее сцяліўся ветрам!
Хто Пуду дыбіў валасы!..

І зноўку зрушыліся нетры,
Хіснуўшы горы і лясы.

«Хто ж Бог?.. — Пярун праляскаў. — Ты?!..»
«Бог — Бацька, Сын і Дух Святы».

«А Кон?..»
«А кон — мой шлях да Бога,
Мой лес,
мой знак,
мая дарога
З зямнога
у нябесны сад...»

«Вар'ятка!» —
Кон усклікнуў.
«Кат!..» —
Пярун паклікаў,
бо занятак
Не для багоў: караць вар'ятак.

На смерць гатовая за слова,
Што ўславіла імя Хрыстова,
Любава ўкленчыла...
Сурова
У твар яеўзіраўся кат...
«Бывай, — яна сказала, — брат...
Даруйце мне, браты і сестры...»

І меч упаў на шыю востры!

Пасля з Бірутаю рабой
Гуляў і піў аж да ікоты
Кат, задаволены сабой,
Бо файна спраўлена работа.

Ён і ў любові люты, грубы
З Бірутай быў...
Каханкі ж губы
Шапталі:
«Любы... любы... любы...» —
І ў жыццядайны міг, на ранку,
Калі ён соладка завыў,
Крывёй
уліўшыся ў каханку,
З нябес
світальны голас
сплыў:
«Ты загубіў душу святую...»
І кат
адчуў Любаву... Тую
Убогую... Яна пыла
Нібыта ў ім... И болем страты
Быў раптам кат наскрозь працяты,
Бы ў сэрца ўдарыла страла! —

І смерць для ката
Стала святам...

І нарадзіліся блізняты:
Сястра і брат.
Ды не на брата
Сястра падобная была,
А на Л юбаву, на вар'ятку...

Каб па крыві
і па занятку
Прадоўжыць спаўны катаў род,
Брат катам стаў...

За годам год
Час прамінаў...

Расла сястра,
Біруты з катам кроў —
Марыя,
І дух ахвярнага кастра,
Паганская багі старыя
Яебагамі небылі...

«Ёсць Бог
адзіны на зямлі
І на нябёсах,
Ён не смерці —
Любові прагне ад людзей» —
Яна шаптала...
І люцей
Пярун грамамі біў,
і вецер
Закручваўся
над Крэвам
смерчам,
Не даючы
прабіцца
дню
Скrozъ пыл,
Іпадаў
слуп
агню —
Пярун не шкадаваў нікога!..

Паслаў да дзеўзы Кон
Сварога,
Каб прыняла яго, як Бога.
Яна сказала: «Ты, Сварог,
Каменны ідал, а не Бог».

Наслаў Сварог патоп на Крэва:
І дзень, і нач ліла залева —
Аж камень стаў
зямлёй сырой...

Марыю ў дождж начной парой
Прагналі з хаты маці з братам.

Яе стары пусціў у хату,
Што над Крэўлянкаю-ракой
Жыў пад гарой...
Ён зваўся Юр'я,
Жыў у хаціне цёмнай, курнай,
Даўно аслеп,
меў лёс сірочы,
Адзін на свеце бедаваў...

Яна пацалавала вочы
Сляпога — і відущым стаў
Сляпы!
І раптам на парозе
Хаціны, што скрэзь дождж плыла,
Любава ўзнікла
і дала
Марыі крыж: «Шчыруй у Бозе...»

І пацягнуліся ў знямозе
Убогія з усіх дарог
Да хаты той...
Марыі Бог
Дапамагаў, і цуд за цудам
Вяршыўся тут, і сотні люду
Збаўляліся ад слепаты,
Ад нематы — і крыж святы
Паўстаў над рэчкай пад гарою,
Названай Юр'явай тарой,
Над хатаю — ужо святою, —
Што стала
Крэўская царквой.

І сталі ў ёй маліцца людзі...
І ў нетрах
Кон
прачнуўся ў спудзе:
«Вялес!
Пярун!

Сварог!
Гэй, дзе вы?..
У лес схаваліся ад дзевы?
Дзе гром з агнём?
Дзе ваша сіла?..»

I полымем ускаласіла
Зямля пад сценамі царквы,
Дзе праз імгненне ні травы,
Ні дрэў жывых не засталося,
Адно агністae калоссе,
Якое гнула ветрам голым
Да сцен святых...

Паўсюль вуголле
Ды попел пакідаў Пярун,
Грымеў ад Крэва да Барун,
Сусвет страсаючы...

Гарэла
Царква,
i Крэва ўсё глядзела,
Як небам i зямлёй паміж,
Над попелам з вуголлем горкім
Bіceў, праменіўся, як зорка,
Сам па сабе ў паветры
Крыж!

I ўпала Крэва на калені...
Пярун грувасціў пні, паленні
На папялішча...

Вайдэлоты
Увішна справілі работу
Спрадвечную —
i на касцёр
ахвярны
узвялі Марыю
Жрацы паганскія старыя,
I шугануў
агонь

да зор!..

Быў жар нясцерпны!..
У Крэўлянцы
Вада ўскіпела, і паганцы
Упалі ў ногі Перуну,
Што з неба за адной адну
Слаў за навалаю навалу...

А калі вогненнага шалу
Сцяна апала — як здранцвеў
Народ:
на прысадку стаяла
У белым сярод чорных дрэў
Марыя...
Волас не згарэў!

«Жывая! —
выдыхнула Крэва. —
Ані патоп, ані залева,
Ані агонь яе не ўзяў!
Напэўна, ведзьма!..
Шат, напэўна!..»

Яна ж ішпа,
як каралеўна,
І крыж над ёю плыў і ззяў.

«Святая!» —
выдыхнуў народ...
Над Крэвам
з заходу на ўсход
Маланка неба жыганула,
Зямля напоўнілася гулам —
І ўстаў тарою
Кон над Крэвам,
На вейках
хмыз,
на бровах
дрэвы,
Якімі вочы засціў ён,
Каб іх не асяліла ззянне,

І крыкнуў на ўсё Крэва Кон:
«Гэй, кат! Ты выракся прызвання?!..»

«О, не, усемагутны Кон! —
Азваўся кат. — І твой закон
Я помню, і наканаванне
Сваё... Але яна — сястра мне,
Адна
у жылах нашых
кроў:
Кроў бацькі...»

«Ката!.. — Кон узроў. —
Ты кат! Нікому ты не брат,
Не сын нікому, толькі кат!»

«І меч!..» — ператварыўшы ката
У меч, Пярун праскрыгатаў
Зубамі, калі меч спытаў:
«А ў чым Марыя вінавата?..»

«Ва ўсім!..» — ускрыліла Бірута
Варонай,
пышнудла атрутай
На меч
і крыкнула:
«Сячы!..»

І стала цёмна, бы ўначы,
Іў цемры
Сярод дня
Галовы
Са свістам меч лятучы сек,
І клаліся на дол, як дровы,
За чалавекам чалавек:
Жанкі, малыя і старыя...

«Даволі!.. — ўкленчыла Марыя. —
Рабі сваю работу, брат...»

І перакінуўся назад
У ката
меч...

Стаяў, крывавы,
Ракі крывавай пасярод...

Ён катавай не зганьбіў славы,
Не зганіў род...

Маўчаў народ,
Чакаючы, калі на страту
Сястру ўзвядуць на эшафот —
І гляне стратаў вочы брату!

«Бывай, — яна сказала, — брат...
Даруйце мне, браты і сестры...»

І меч упаў на шыю востры! —
Зрабіў
сваю работу
кат.

Пасля ён галаву сястры
Падняў, пацалаваў у губы
І крыкнуў:
«Госпадзі!..»

Кастры
Паганская гарэлі...
Груба
І лута доўжыла жыццё
Свой шлях ад страты і да страты
Скрозь жыццядайнае выццё
Святых вар'ятак і вар'ятаў...

Не плакаў кат,
не кляў свой лес,
Не каяўся,
але на ката
Ужо глядзеў, як брат на брата,
З нябес сыходзячы,
Хрыстос.

16-19.01.2009,
Крэва, Смаргонь, Мінск.

З М Е С Т

Паэма — вера
Трэці трамвай
Кажух
Дыктант
Дарога дарог
Даведка аб нараджэнні
Гуслі
Дамбай
Маланка
Варшаўская восень
Гарбун
Наскrozъ
Зона
Саракавіны
Індыя
Прошча
Паланэз
Ложак для пчалы
Вялікдзень

Літаратурна-мастака ўзданне

Някляеў Уладзімір Пракопавіч

ПАЭМЫ

Зборнік

Адказны за выпуск *M. Шыбко*

Вокладка мастака *Г. Мацур*

Вёрстка *В. Нога*

Карэктар *Т. Нікалаева*

Падпісана ў друк 08.09.2010. Фармат 84x108 1/32. Папера афсетная.

Афсетны друк. Ум. друк. арк. 17,85. Ул.-выд. арк. 13,9. Наклад 1000

(1-ы завод — 500) асобн. Заказ 1761. Выдавецтва ТАА «Лімарыус».

ЛВ №023300/0494401 ад 16.03.2009. Вул. Стралковая, 14, 220030,

Мінск. Надрукавана ў друкарні ТДА «Новапрынт». ЛП №

02330/0150476 ад 25.02.2009 Вул. Геалагічная, 59, к. 4, п. 10.

220138, Мінск.

Някляеў Уладзімір

Паэмы: Зборнік / Ул. П. Някляеў. Мінск : Лімарыус, 2010. — 338 с.

ISBN 978-985-6968-07-8.

УДК 821.161.3

© OCR: Камунікат.org, 2012 год

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2012 год

© PDF: Камунікат.org, 2012 год